

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
Кафедра інформаційних систем управління

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра інформаційної та соціокультурної діяльності

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA
(Кишинів, Республіка Молдова)

АСОЦІАЦІЯ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ УКРАЇНИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

IX Міжнародної науково-практичної конференції

«ІНФОРМАЦІЯ ТА СОЦІУМ»

(07 червня 2024 р.)

Вінниця
2024

*Рекомендовано до друку
вченою радою факультету інформаційних і прикладних технологій
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 14 від 19.06.2024)*

Голова редакційної колегії:

Анісімова О. М. – завідувач кафедри інформаційних систем управління ДонНУ імені Василя Стуса, д-р екон. наук, професор.

Члени редколегії:

Марковець О. В. – завідувач кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка», канд. техн. наук, доцент;

Negru Ion – Honorary Professor of Vasyl' Stus Donetsk National University, PhD, Associate Professor, Academy of Economic Studies of Moldova;

Біловус Л. І. – професор кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Західноукраїнського національного університету, д-р іст. наук, професор;

Лукаш Г. П. – професор кафедри інформаційних систем управління ДонНУ імені Василя Стуса, д-р філол. наук, професор;

Прігунов О. В. – старший викладач кафедри інформаційних систем управління ДонНУ імені Василя Стуса, канд. екон. наук;

Яворська Т. М. – доцент кафедри інформаційних систем управління ДонНУ імені Василя Стуса, канд. пед. наук (відповідальний секретар).

I-74 Інформація та соціум: збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 07 червня 2024 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2024, 174 с.

Збірник репрезентує доповіді ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Інформація і соціум», які присвячені осмисленню теоретичних і практичних принципів соціальних комунікацій, архівної та бібліотечної справи та зберігання документної інформації в умовах сучасних викликів війни, сучасні підходи до застосування інформаційних технологій у період воєнних дій. Тези доповідей зорієнтовано на узагальнення, систематизацію теоретичних положень, а також на впровадження їх у документаційну практику, на використання інноваційних концепцій.

Збірник становитиме інтерес для науковців, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, задіяних в інформаційній та документаційній сфері.

УДК 001.102:316.3(082)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНІ СИСТЕМИ

<i>Артеменкова О. М., доктор філософії, Даценко А. В., здобувачка вищої освіти</i> МАНІПУЛЯЦІЯ У ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
<i>Демчина Л. І., канд. наук із соц. ком., доцент</i> СОЦІАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СФЕРА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	9
<i>Денисовець І. В., канд. філол. наук, доцент</i> ІНФОРМАЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ У СТРУКТУРІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ: СУТНІСТЬ ТА ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	12
<i>Касьян В. В., канд. філос. наук, доцент, Губар С. І., здобувач вищої освіти</i> ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	15
<i>Кулешов С. Г., д-р іст. наук, професор, Бойко В. Ф., канд. іст. наук, ст. дослідник</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ ТА КОМПЛЕКТУВАННЯ АРХІВНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	17
<i>Литвин С. Х., д-р іст. наук, професор,</i> <i>Добровольська В. В., д-рка наук із соц. ком., професорка</i> РОЛЬ І МІСЦЕ ІНФОРМАЦІЇ В НАУКОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ.....	20
<i>Охріменко Г. В., канд. іст. наук, доцент</i> РОЛЬ МЕНЕДЖЕРА СПІЛЬНОТ У РОБОТІ З СИСТЕМАМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ.....	25
<i>Спрінсян В. Г., канд. мистецтвознавства, доцент</i> СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ЧИТАННЯ СЕРЕД СТУДЕНТСТВА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА».....	28
<i>Тюрменко І. І., д-р іст. наук, професор, Король А. І., магістрантка</i> АВТОМАТИЗАЦІЯ ДОКУМЕНТООБІГУ В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ.....	31
<i>Тюрменко І. І., д-р іст. наук, професор, Сучкова Н. О., магістрантка</i> ПРОЦЕДУРА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОГОВІРНОЇ ТА ТЕНДЕРНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ.....	34
<i>Шевченко О. В., д-р наук із соц. ком., професор</i> РОЛЬ ЕЛЕКТРОННИХ НАУКОВИХ ЖУРНАЛІВ У СТВОРЕННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ БАЗ ДАНИХ.....	37
<i>Яременко С. А., канд. філол. наук, доцент</i> СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУ БІБЛІОГРАФУВАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	41

СЕКЦІЯ 2 АРХІВНА ТА БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА І ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

<i>Дідух Л. В., канд. іст. наук, Міхалко В. В., канд. техн. наук, доцент</i> ЗБЕРІГАННЯ ВІДДАЛЕНОГО ФОНДУ ДОКУМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ У ХМАРНИХ СХОВИЩАХ.....	45
--	----

<i>Ковальська Л. А., д-р іст. наук, професор</i> СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ, БІБЛІОТЕЧНІЙ ТА АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	49
<i>Ковальський Г. Є., канд. філос. наук, доцент, Державна архівна служба України, м. Київ,</i> <i>Вазьянов І. І., магістр, ст. викладач</i> КІБЕРАРХІВІСТИКА: ГОЛОВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	54
<i>Новальська Ю. В., головний бібліотекар</i> ТЕАТР У БІБЛІОТЕЦІ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВАНТАЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	60
<i>Передерій І. Г., д-р іст. наук, професор</i> СУЧАСНЕ ЦИФРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ОСНОВА КОНВЕРГЕНЦІЇ БІБЛІОТЕК, АРХІВІВ І МУЗЕЇВ У ХХІ СТ.	63
<i>Тюрменко І. І., д-р іст. наук, професор, Грищенко М. Г., магістрантка</i> ОРГАНІЗАЦІЯ АРХІВНИХ ПРОЦЕСІВ У КОРПОРАТИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	67

СЕКЦІЯ 3 ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І СИСТЕМ

<i>Negru Ion, Doctor of Economics, Associated Professor</i> THE INFLUENCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON SUPPLY CHAIN MANAGEMENT	72
<i>Sergiu Aftenev, PhD student Academy of Economic Studies of Moldova</i> ADAPTING MANAGEMENT STRATEGIES IN PAINT MANUFACTURING COMPANIES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION: APPROACHES AND IMPLICATIONS	77
<i>Stoian Eugeniu, PhD student, Assistant Professor</i> CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY INITIATIVES BASED COMPANY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA MOLDCELL SA	84
<i>Stoian Eugeniu, PhD student, Assistant Professor,</i> <i>Hăbășescu Mariana, PhD student, Assistant Professor</i> THE DEVELOPMENT OF THE INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES SECTOR IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	91
<i>Анісімова О. М., д-р екон. наук, професор</i> АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ MS WORD ТА MS EXCEL	98
<i>Василенко В. Ю., канд. наук із соц. ком., старший викладач,</i> <i>Буряк А. М., здобувачка вищої освіти</i> БЕЗПЕКА ДАНИХ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ	103
<i>Вінтонів Х. М., канд. іст. наук, доцент, Сливінська О. І., магістр II року навчання</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВИ	107
<i>Кудлай В. О., канд. наук із соц. ком., доцент</i> ДОСЛІДНИЦЬКА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ІНСТРУКТИВНИХ ДОКУМЕНТАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	111
<i>Ляховченко В. Е., аспірант</i> ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІІІ У СФЕРІ ІНТЕРНЕТ-ПРОДАЖІВ	115
<i>Марковець О. В., канд. техн. наук, доцент, Гриновець А. В.</i> ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА VS CHAT GPT	119

<i>Рокатилов О. V.</i> ІНТЕГРАЦІЯ ХМАРНИХ РІШЕНЬ У БІБЛІОТЕЧНІ СИСТЕМИ	122
<i>Санченко Д. Є., аспірант кафедри права</i> НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКІСНО-ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ПРИВАТНО-ПРАВОВОГО ЦИКЛУ	125
<i>Сивицька І. Г., канд. екон. наук, доцент</i> ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	128
<i>Тур О. М., д-р наук із соц. ком., професор, Шабуніна В. В., канд. філол. наук, доцент</i> СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЕПОХИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	131
<i>Шкіцька І. Ю., д-р філол. наук, професор</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	134
<i>Яворська Т. М., канд. пед. наук, доцент</i> САМООРГАНІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	139

СЕКЦІЯ 4

ЛІНГВІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ІНФОРМАЦІЇ ТА СОЦІУМУ

<i>Куц О. П., канд. філол. наук, доцент</i> УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ.....	144
<i>Лукаш Г. П., д-р філол. наук, професор</i> РОЛЬ МОВНОГО ВПЛИВУ В ДОКУМЕНТАЦІЇ	148
<i>Чередник Л. А., канд. філол. наук, доцент</i> ЕВОЛЮЦІЯ ТА ВПЛИВ ЦИФРОВОГО ТЕКСТУ НА СУЧАСНУ КУЛЬТУРУ	154

СЕКЦІЯ 5

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕРІОД ВОЄННИХ ДІЙ

<i>Анісімова О. М., д-р екон. наук, професор, Шовдра М. В. здобувачка ОС «Магістр»</i> АДАПТАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СФЕРИ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ	159
<i>Василенко В. Ю., канд. наук із соц. ком., старший викладач, Флуд Д. В., здобувачка вищої освіти</i> МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	162
<i>Яворська Т. М., канд. пед. наук, доцент, Прігунов О. В., канд. екон. наук, доцент</i> ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ, ДОСТУПУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ.....	165
<i>Якубовська М. Г., канд. філол. наук, доцент, Татакі О. О., ст. викладач</i> ІНФОРМАЦІЙНИЙ ДИЗАЙН У ЗМІ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	169

СЕКЦІЯ 1
СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ
ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНІ СИСТЕМИ

УДК: 316.454.52-049.2:331.101

*Артеменкова О. М., доктор філософії,
Даценко А. В., здобувачка вищої освіти,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

МАНІПУЛЯЦІЯ У ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Сьогодні керівнику будь-якого підприємства неможливо уявити управління та ділове спілкування без застосування маніпулятивних прийомів. Зазвичай маніпуляції трактуються як дія, що поширюється на об'єкти з певними цілями. Одна людина маніпулює іншою, нав'язуючи їй свою думку, примушуючи її чинити так, як їй вигідно. Іноді ці маніпулятивні прийоми приносять позитивні результати, але іноді й негативні, тому дуже важливо бачити різницю.

Ключові слова: ділове спілкування, маніпуляція, маніпулятивні прийоми, маніпулятор.

З маніпуляцією люди зустрічаються майже щодня, але не завжди можуть звернути на це увагу, критично оцінити ситуацію та захистити себе.

Маніпуляція – процес навмисного впливу, що характеризується як спроба однієї особи змінити поведінку іншої, зазвичай задля досягнення особистісних, корисних цілей маніпулятора [1].

Маніпуляції у діловому спілкуванні – це величезний комплекс знань та вмінь правильно впливати на прийняття рішень інших осіб або цілих груп, для досягнення необхідної мети, а водночас і комплекс захисту від цієї корисної та небезпечної «зброї» [2].

Ділове спілкування є специфічною формою контактів і взаємодії людей, які представляють не лише самих себе, а й свої організації. Воно включає обмін інформацією, пропозицією, вимогами, поглядами, мотивацією з метою розв'язання конкретних проблем як всередині організації, так і за її межами, а також укладення контрактів, договорів, угод чи встановлення інших відносин між підприємствами, фірмами, організаціями [3].

Доволі високого рівня розвитку маніпулятивні прийоми досягли в управлінні діяльності підприємств, тому що маніпуляція є цілком звичайними явищем у сучасних ділових відносинах. Навіть більше: без неї якість психологічного управління погіршується – зникає тонкість управління, оскільки задля ефективної взаємодії з колегами, підлеглими, клієнтами, партнерами по бізнесу необхідно знати психологічні механізми впливу на людей і вміти користуватися ними [4].

У діловій сфері маніпулятором вважають людину, яка вдається до різноманітних хитрощів, щоб спонукати іншу особу до поведінки, яка вигідна тому,

хто впливає. Маніпуляторів зазвичай характеризують такі особистісні риси: цинізм, байдужість, закритість. Вони не беруть до уваги інтереси інших; взаємини будують з огляду лише на власні корисні інтереси. За першої можливості маніпулятор обов'язково підкреслить помилку або недолік іншої людини, захопить чужі ідеї. У діловій бесіді він використовує перебільшення, насмішки, намагається дискредитувати співрозмовника. Таке маніпулятивне ставлення нерідко призводить до руйнування міжособистісних взаємин [5].

Досягти позитивного впливу від маніпулятивних прийомів в управлінні діяльності будь-якого підприємства складно, але не неможливо. Сьогодні маніпуляція у діловому спілкуванні як інструмент управління займає досить високий рівень розвитку і зазвичай приводить до процвітання підприємства, оскільки несе за собою такі позитивні наслідки: підвищення продуктивності, мотивації підлеглих, поліпшення командної роботи, комунікації, зниження стресу та сприяння інноваціям.

Висновки. Отже, маніпуляція в управлінні діяльності підприємства може мати як позитивний, так і негативний вплив безпосередньо на своїх підлеглих. З одного боку, вона може бути корисною для досягнення певних цілей, як-от підвищення продуктивності, мотивації працівників. З іншого боку, вона може призвести до негативних наслідків, як-от емоційне виснаження, зниження морального духу, втрата довіри. Тобто у діловому спілкуванні для досягнення успіхів потрібно добре розумітися на позитивній маніпуляції та негативній, вміти її застосовувати.

Список використаних джерел

1. Македонська Е. Маніпуляція: що це і як боротись з цим шкідливим впливом. *Інформаційна агенція «HUBZ»* URL: hubz.ua (дата звернення: 22.05.2024).
2. Маніпуляції у діловому спілкуванні та їх нейтралізація. *Чернігівський національний технічний університет*. URL: <http://anodonta.com.ua/> (дата звернення: 22.05.2024).
3. Етика та психологія ділових відносин: навчальний посібник / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько. Вінниця: ВНТУ, 2016. С. 112.
4. Касьяненко А. А. науковий керівник – Александрова С. А., канд. пед. наук, доцент. Наукова діяльність: «Маніпулювання як інструмент управління на підприємстві туризму». URL: <http://eprints.khame.edu.ua/> (дата звернення: 22.05.2024).
5. Антонюк С. Ю., науковий керівник – Лесько О. Й, канд. екон. наук. Наукова діяльність: «Маніпуляція та актуалізація в ділових відносинах». URL: <http://inmad.vntu.edu.ua/> (дата звернення: 22.05.2024).

УДК: 316.77:378

*Демчина Л. І., канд. наук із соц. ком., доцент,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ*

СОЦІАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СФЕРА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Структурно-соціальна комунікація складається з трьох основних підсистем: атрибутивної, функціональної та супровідної. Атрибутивна підсистема включає системний зв'язок «автор – документ – посередник – споживач». Функціональна підсистема охоплює «життєвий цикл документа». Супровідна підсистема, що має допоміжну роль, включає сукупність книговидавничих, книготорговельних, бібліотечно-бібліографічних, архівних, музейних та інших засобів діяльності. Загальні та специфічні аспекти структурної побудови соціальної комунікації мають стати предметом вивчення студентів ЗВО України бібліотечно-інформаційного профілю.

Ключові слова: соціальна комунікація, документально-інформаційна сфера, соціальні інститути.

Вступ. Сучасне суспільство, що є складною організованою системою, характеризується певними типами соціальних взаємодій, які важливо закріпити, узгоджуючи їх і забезпечуючи їх доцільність та відповідність певним правилам, обов'язковим для соціальних спільнот, організацій та груп. Цієї мети досягають соціальні інститути, які дають змогу створити міцну та стійку систему відносин між людьми у складному суспільному середовищі, формуючи соціальний порядок. Це необхідно для задоволення об'єктивних потреб у безпеці, збереженні умов матеріального життя, соціальних благ і культурних цінностей.

Виклад основного матеріалу. Науковці стверджують, що соціальна комунікація є базовим фактором для досягнення основної мети у системі технологізації соціальних процесів, їх управління й координації; вона становить передумову наукового прогресу та основу динамічного розвитку суспільних відносин. Соціальна комунікація – це процес, завдяки якому ідея передається від комуніканта до комуніканта з метою зміни поведінки, соціальних знань і соціальних установок останнього [1].

Активний розвиток суспільно-комунікативних технологій зумовив вивчення соціальної комунікації як предмета в підготовці майбутніх журналістів, фахівців зі зв'язків з громадськістю та документально-інформаційної сфери у закладах вищої освіти [2].

Соціальну взаємодію в документально-інформаційній сфері, яка є підсистемою соціальних комунікацій, забезпечують традиційні структури документально-інформаційних комунікацій, утворюючи єдиний інформаційно-комунікаційний простір сучасності. Систему документально-інформаційних комунікацій складають, забезпечуючи її розвиток і функціонування, соціальні інститути –

бібліотеки, ЗМІ, редакції, видавництва, типографії, книгарні, книжкові палати, бібліографічні, інформаційні центри, музеї, архіви тощо.

У широкому соціально-комунікаційному вимірі створення, усупільнення, розповсюдження, опрацювання, зберігання, використання документів у соціумі забезпечують ефективне функціонування соціальної комунікації загалом та документальної комунікації як однієї з основних її підсистем зокрема. Водночас якісний рівень соціальної комунікації та її основних підсистем значною мірою залежить від професіоналів-посередників книговидавців, книготорговців, бібліотекарів, бібліографів, інформаційних працівників, журналістів, архівістів, музеєзнавців тощо, завдяки яким комунікації загалом та в документальній комунікації як одній з основних її підсистем набуває чинності системний зв'язок «автор – документ – посередник – користувач». Практично кожен з елементів системи документальної комунікації опосередковується діяльністю спеціально підготовлених професіоналів.

Усе зазначене вище свідчить, що документальна комунікація представлена в єдності її атрибутивної, функціональної і супровідної підсистем. В атрибутивній підсистемі ДК належне місце, на наш погляд, має посісти суттєвий елемент, як професіонал-посередник. У цьому разі атрибутивна підсистема ДК набуває такої елементної структури: «автор – документ – посередник – споживач». Ефективне функціонування системи документальної комунікації суспільства забезпечується насамперед узгодженою діяльністю посередників-професіоналів із документостворення, документорозповсюдження, документоопрацювання, документозберігання та документовикористання, що, по суті, відповідає основним компетенціям професійної підтримки «життєвого циклу документа», успішне здійснення якого неможливе без належних супровідних засобів – діяльнісних, фінансових і матеріально-технічних.

Функціональна підсистема спрямована на досягнення спільної професійної місії – повне й оперативне задоволення інформаційних потреб користувачів за допомогою первинних і вторинних документів різного змісту, типів і видів. У загальному соціально-комунікативному сенсі функціональна підсистема документальної комунікації – це, на наш погляд, професійне забезпечення «життєвого циклу документа», яке здійснюється через процеси документостворення, документорозповсюдження, документовідбору, документоопрацювання, документозберігання та документовикористання працівниками редакцій, видавництв, книжкових магазинів, книжкових палат, бібліотечно-бібліографічних, інформаційних, музейних, архівних установ тощо.

Супровідна підсистема свідчить, що якісне функціонування документальної комунікації загалом та її основних складників значною мірою залежить від

професійного і фахового вміння посередників ефективно застосовувати загальні і специфічні засоби та методи діяльності, базуючись на відповідних фінансових і матеріально-технічних ресурсах.

Із розвитком цифрових технологій соціальна комунікація зазнає значних змін. Виклики включають необхідність у безперервному оновленні знань, адаптації до нових стандартів і технологій, а також забезпечення кібербезпеки. Однак ці зміни також відкривають нові можливості для автоматизації процесів та підвищення ефективності роботи з документами.

Висновки. Соціальна комунікація є важливою сферою професійної освіти, оскільки вона охоплює процеси створення, управління, збереження та передачі документів у різних організаціях. Вона є ключовим елементом для ефективної роботи установ, забезпечуючи організацію, збереження інформації та її доступність. Соціальна комунікація як сфера професійної освіти є динамічною і важливою галуззю, яка забезпечує ефективне управління інформаційними ресурсами організацій та сприяє їх успішному функціонуванню, є самостійним напрямом соціальних наук, спрямованих на задоволення соціокультурних потреб суспільства, поширення управлінської, інформаційної і політичної культур та медіаграмотності.

Список використаних джерел

1. Житницька А. А. Соціальна комунікація як предметна сфера підготовки майбутнього журналіста. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/74/part_2/36.pdf (дата звернення: 24.05.2024).

2. Орлик С., Стежко З. Зв'язки з громадськістю як сфера професійної діяльності в Україні. *Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація*. 2021. № 11. С. 348–367. DOI: 10.31470/2518-7600-2021-11-348-367 (дата звернення: 25.05.2024).

УДК: 316.774:351.862.4

*Денисовець І. В., канд. філол. наук, доцент,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава*

ІНФОРМАЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ У СТРУКТУРІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ: СУТНІСТЬ ТА ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У пропонованій науковій розвідці з'ясовано теоретико-практичні аспекти витлумачення поняття «інформаційна операція» в контексті соціально-політичних комунікацій. Визначено місце і роль інформаційних операцій у системі стратегічних комунікацій. Проаналізовано складники інформаційно-психологічних операцій. Обґрунтовано, що інформаційно-психологічні операції є складним різновекторним процесом, який охоплює різні сфери діяльності.

Ключові слова: інформаційна операція, стратегічні комунікації, засоби масової комунікації.

З огляду на відсутність єдиного понятійного апарату для позначення базових термінів інформаційної сфери національної безпеки насамперед варто більш детально проаналізувати поняття «інформаційна операція». У науковій та публіцистичній літературі трапляються також інші лексеми на позначення цього явища, зокрема: «таємні операції», «інформаційно-психологічні операції», «спеціальні інформаційні операції».

Спеціальні інформаційні операції також витлумачують через вплив на свідомість і поведінку людини за допомогою використання в певний спосіб організованої інформації та інформаційних технологій для досягнення конкретної мети. Інформаційні операції – це інтегроване застосування під час військових операцій можливостей, що стосуються інформації, разом з іншими засобами операції, з метою впливу, руйнування, завдання шкоди, захоплення процесу ухвалення рішення ворожою стороною або потенційним ворогом за одночасного захисту власного [1].

Аналіз ключових характеристик складників системи стратегічних комунікацій уможливорює визначення місця і ролі інформаційних операцій у цій системі (табл. 1).

Так, провідною функцією інформаційних операцій є забезпечення інформаційної підтримки діяльності уряду, військових формувань та суспільних очікувань в інтересах національної безпеки. Інформаційні операції зазвичай організуються та координуються спеціальними службами, які залежно від об'єкта впливу залучають необхідні сили й засоби для їх проведення (ЗМІ, інтернет-сервіси, неурядові організації, експертів тощо).

Таблиця 1 – Місце і роль інформаційних операцій у системі стратегічних комунікацій

	Публічна дипломатія	Зв'язки із громадськістю	Зв'язки військових із громадськістю	Інформаційні операції	Психологічні операції
Функція	Інформувати про діяльність, пояснювати дії, формувати позитивний імідж	Інформувати про діяльність, пояснювати дії	Інформувати про діяльність, пояснювати дії військових підрозділів	Забезпечити інформаційну підтримку дій у фізичному просторі	Надати психологічну допомогу
Цільова	Іноземці	Населення власної країни	Населення регіону конфлікту	Визначена група осіб / особа, що ухвалює рішення	Населення регіону конфлікту, військові
Основний	Дипломатичні служби	Пресслужби	Пресслужби у штаті військових підрозділів	Спецслужби, сили спеціальних операцій	Служби психологічного забезпечення у штаті військових підрозділів
Об'єкт	Масова свідомість	Суспільна свідомість, громадська думка	Масова свідомість	Контент, канали комунікації	Служби психологічного забезпечення у штаті військових підрозділів

Інформаційно-психологічні операції складаються з політичних, військових, економічних, дипломатичних і суто інформаційно-психологічних заходів, спрямованих на конкретні групи населення (соціальні групи) з метою доведення до них далекосяжних ідеологічних і соціальних настанов, формування помилкових стереотипів поведінки, трансформації в потрібному напрямі їхніх настроїв, почуттів, волі. У психологічних та інформаційних операціях йдеться про визначену структуру нав'язування моделі світогляду, відчуття та сприймання навколишнього середовища, які покликані забезпечити бажані тиші поведінки об'єкта впливу.

Проведення інформаційно-психологічної операції – складний процес, який охоплює різні сфери діяльності, зокрема аналітику, журналістику, інформаційну політику, соціологію, психологію, право, економіку, розвідку, контррозвідку тощо [2, с. 13].

Інформаційно-психологічні операції в політичній боротьбі структурно можуть бути представлені як такі, що складаються з трьох основних компонентів: інформаційно-рекламної і/чи інформаційно-пропагандистської діяльності; демонстраційних дій; організаційно-практичної діяльності [3, с. 75].

Інформаційно-пропагандистська (інформаційно-рекламна) діяльність здійснюється у вигляді кампаній, акцій та окремих заходів з використанням засобів масової комунікації, а також прямих контактів із різними аудиторіями з застосуванням відповідних прийомів та ефектів впливу на психіку людей.

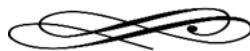
Демонстраційні дії – це акції і заходи, основна відмінність яких від реальних практичних дій полягає в орієнтації насамперед не на їх результат, а на використання як засобу психологічного впливу на людей. Такі дії можуть виступати, наприклад, як загроза застосування яких-небудь санкцій і заходів щодо конкретних осіб або організацій; проведення благодійних акцій у період передвборчої боротьби; висування і прийняття значимих соціальних програм.

Організаційно-практична діяльність реалізується у вигляді заходів і акцій характеру, які забезпечують створення умов, що підвищують ефективність інформаційно-психологічних операцій загалом чи окремих інформаційно-пропагандистських акцій.

Висновки. Отже, у сучасних умовах ведення російсько-української війни не викликає сумніву також і той факт, що інформаційні операції можуть проводитись не лише у воєнній, але й в інших сферах забезпечення національної безпеки, зокрема у правоохоронній, що додатково посилює роль та значення інформаційних операцій у контексті сьогодення.

Список використаних джерел

1. Заруба О. Г. Планування спеціальних інформаційних операцій. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2017. № 1(21). С. 140–154.
2. Панченко В. М. Інформаційні операції в асиметричній війні Росії проти України: підходи до моделювання. *Інформація і право*. № 3(12). 2014. С. 13–16.
3. Панченко В. М. Інформаційні операції в системі стратегічних комунікацій. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*. 2016. № 4. С. 72–79.

УДК: 82-93:37.06

*Касьян В. В., канд. філос. наук, доцент,
Губар С. І., здобувач вищої освіти,
ПВНЗ «Київський університет культури», м. Київ*

ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Дослідження полягає у з'ясуванні, яку роль відіграють зв'язки з громадськістю в управлінні закладом вищої освіти. Також дослідження допомагає зрозуміти, наскільки якісно ЗВО використовують комунікаційні стратегії для побудови та підтримки позитивного іміджу, зміцнення відносин з усіма зацікавленими сторонами, а також для підвищення власного соціального та фінансового капіталу. Практична цінність роботи полягає у розробці конкретних рекомендацій для ЗВО щодо покращення їх соціально-комунікаційної діяльності шляхом ефективного використання зв'язків з громадськістю. Рекомендації, подані під час дослідження, можуть бути використані на практиці, а також для подальших досліджень.

Ключові слова: заклади вищої освіти, зв'язки з громадськістю медіа, PR-стратегії.

Вивчення зав'язків з громадськістю в соціальній та комунікаційній діяльності закладів вищої освіти виявляє безліч проблем і можливостей для розвитку. Аналіз наукової літератури показує, що проблема взаємодії з громадськістю у закладах вищої освіти вивчається з різних сторін – від створення іміджу університету до впровадження інноваційних технологій у зв'язки з громадськістю, але, незважаючи на значну кількість наукових робіт, багато аспектів до кінця не вивчені.

У сучасному світі зв'язки з громадськістю стали невід'ємною частиною успішного функціонування будь-якої організації, зокрема й закладів вищої освіти. Суспільство вимагає прозорості, відкритості, активного спілкування з боку закладів освіти та розробки ефективної стратегії зі зв'язків з громадськістю. Заклади вищої освіти є центром науково-педагогічної діяльності та відіграють важливу роль у формуванні громадської думки, створенні іміджу та репутації, залученні студентів та партнерів. Тому питання розробки та реалізації ефективних комунікаційних стратегій в освітньому середовищі має першорядне значення.

Найважливіші напрями зав'язків з громадськістю для закладів вищої освіти:

- 1) загальна комунікація (внутрішня та зовнішня) закладу вищої освіти;
- 2) налагодження та підтримка стабільних зв'язків із засобами масової інформації. Ця робота спрямована на розміщення в ЗМІ інформації та матеріалів пізнавального та інформаційного характеру з метою привернення уваги до конкретних людей, інституцій та послуг ЗВО;
- 3) переконання цільової аудиторії в довірі до послуг, що надаються ЗВО;
- 4) лобіювання. Діяльність, спрямована на вплив на погляди законодавців та посадових осіб з метою забезпечення прийняття, відхилення або скасування

законодавчих актів чи урядових рішень, які напряду стосуються життєдіяльності ЗВО;

5) консультування. Підготовка та представлення рекомендацій, пропозицій з питань, що стосуються суспільної значимості, позиціонування, репутації та іміджу закладів вищої освіти.

Наступним кроком у формуванні іміджу закладів вищої освіти є використання переваг інтернету. Поява інтернету відкриває абсолютно нові перспективи. Якщо прийняти практичний маркетинговий підхід і розглядати заклади вищої освіти як комерційні організації, то для опису методів побудови іміджу пропонується використовувати концепцію «точок дотику», яку ввів І. Манн у своїй книзі «Точки дотику», що визначається як серія різних ситуацій, місць і контактних інтерфейсів між клієнтами і компаніями.

Українські заклади вищої освіти почали активно використовувати переваги соціальних мереж у практиці зв'язків з громадськістю та просування освітніх послуг, але, згідно з відповідним висновком Трейсі Плейл, яка вивчала комунікації британських університетів у соціальній мережі для *The Guardian*, заклади вищої освіти досі використовують соціальні мережі для зв'язків з громадськістю не на належному рівні.

Висновки. У контексті закладів вищої освіти зв'язки з громадськістю допомагають університетам налагоджувати зв'язок зі студентами, випускниками, потенційними роботодавцями, державними установами та громадськістю, залучають нових студентів, підтримують свою академічну репутацію та налагоджують партнерські відносини. Суть зав'язків з громадськістю полягає в систематичному і послідовному використанні засобів і технологій комунікації для досягнення гармонії з організацією та її оточенням. Це включає не тільки поширення інформації, але й активне слухання та розгляд зворотного зв'язку.

Список використаних джерел

1. Куліш А. *Public relations для громадських (недержавних) організацій: практичні поради на щодень*. Київ, 2019. 80 с.
2. Білоусова С. Маркетинг освітніх послуг: стан, тенденції, перспективи. *Бізнес-Навігатор*. 2015. № 1(36). С. 39–43.
3. Різун В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / наук. стор. проф. Володимира Різуна. *Інститут журналістики*. Київ, 2011. С. 62.
4. Playle T. How can a university best use social media for internal communications? *The Guardian*. 2018. 01 Jul. URL: <https://www.theguardian.com/higher-education-network/blog/universities-social-media-internal-communications> (дата звернення: 12 квітня 2024 р.).

УДК: 930.25:342.78(477)

*Кулешов С. Г., д-р іст. наук, професор,
Бойко В. Ф., канд. іст. наук, ст. дослідник,
Український науково-дослідний інститут
архівної справи та документознавства, м. Київ*

ОРГАНІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ ТА КОМПЛЕКТУВАННЯ АРХІВНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Анотація. Охарактеризовано організацію формування Національного архівного фонду та комплектування архівних установ в умовах дії воєнного стану в Україні, зокрема: загальні засади формування НАФ, експертизу цінності документів, комплектування архівної установи та порядок приймання документів від джерел комплектування.

Ключові слова: воєнний стан, архівні установи, Національний архівний фонд, формування, комплектування, приймання-передавання документів, експертно-перевірна комісія, експертна комісія.

Організація формування Національного архівного фонду (далі – НАФ) і комплектування архівних установ в умовах дії воєнного стану в Україні здійснюється на загальних засадах відповідно до розділу II Правил роботи архівних установ України [1].

За можливості архівні установи здійснюють планові та позапланові (в разі виникнення реальної загрози архівним документам) експертизу цінності документів і приймання-передавання на постійне зберігання документів від джерел формування НАФ, що перебувають у зоні їх комплектування. Насамперед на зберігання до архівних установ приймаються документи НАФ державних органів та органів місцевого самоврядування.

За наявності технічного і програмного забезпечення в архівній установі та джерелі комплектування, приймання-передавання документів має здійснюватися в електронній формі, зокрема електронних документів – відповідно до Порядку приймання-передавання електронних документів Національного архівного фонду на постійне зберігання [2].

Архівні установи мають проводити засідання експертно-перевірних комісій (далі – ЕПК) (експертних комісій (далі – ЕК)), на яких розглядають конкретні питання, пов'язані з експертизою цінності документів, та приймають відповідні рішення, а саме: схвалення (погодження) описів справ (документів) постійного зберігання, описів справ із кадрових питань (особового складу), актів про вилучення для знищення документів, не внесених до НАФ, номенклатур справ, інструкцій з діловодства, положень про служби діловодства, про експертну комісію, про архівний підрозділ тощо; розгляд підсумків перевірки якості науково-

технічного опрацювання архівних документів, довідок про вилучення юридичних осіб зі списку джерел комплектування у зв'язку з їх ліквідацією тощо.

На засіданнях ЕПК (ЕК) мають розглядатися описи справ постійного зберігання колекцій письмових, цифрових фото- та відеодокументів ініціативного документування подій, фактів та формування архівних колекцій в умовах дії особливих правових режимів, зокрема про героїчний опір Збройних Сил України і народу під час повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, а також інші документи, пов'язані з дією особливих правових режимів.

Також на засіданнях ЕПК (ЕК) може бути заслухана інформація (до відома) про результати комплексної перевірки стану організації діловодства й архівної справи та інформація щодо проблемних питань у роботі архівних установ в умовах дії особливих правових режимів.

Засідання ЕПК (ЕК) варто проводити в режимі відеоконференцій з використанням відповідного програмного забезпечення за участю якомога більше її членів і запрошених як консультантів та експертів фахівців архівної галузі.

За можливості архівні установи здійснюють виїзди з метою перевірки якості науково-технічного опрацювання документів НАФ, а також здійснюють науково-технічне опрацювання документів на договірних засадах.

Архівні установи мають проводити роботи щодо ініціативного документування подій, фактів та формування архівних колекцій в умовах дії особливих правових режимів. Правові та організаційні засади проведення архівними установами ініціативного документування за умов дії воєнного стану в Україні, основні способи документування свідчень подій, фактів широкомасштабної збройної агресії, а також особливості архівування створених внаслідок такої практичної роботи різноманітних видів та форм документів представлено в методичних рекомендаціях «Ініціативне документування подій широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України» [3].

Таку роботу, зокрема налагодження й підтримання комунікації в умовах дії особливих правових режимів, мають виконувати у межах своїх посадових обов'язків працівники відділів формування НАФ та діловодства архівних установ або ж керівник архівної установи може призначати відповідальну особу (осіб) чи окремий структурний підрозділ.

Має продовжуватися взаємодія архівних установ з юридичними особами – джерелами формування НАФ у здійсненні функцій управління архівною справою й діловодством шляхом консультування, надання методичної і практичної допомоги та виконання заходів щодо підвищення кваліфікації працівників і посадових осіб юридичних осіб – джерел формування НАФ, зокрема в режимі відеоконференцій з використанням відповідного програмного забезпечення, у телефонному режимі та за допомогою засобів електронного зв'язку.

Працівники відділів формування НАФ і діловодства центральних державних архівів та державних архівів областей, міста Києва мають організувати онлайн-семінари за темою «Проведення експертизи цінності документів та формування Національного архівного фонду в умовах дії особливих правових режимів» для працівників архівних відділів районних, районних у місті Києві державних адміністрацій, архівних відділів міських рад, галузевих державних архівів, трудових архівів, приватних архівів та юридичних осіб – джерел формування НАФ. Серед питань, що мають бути розглянуті на таких семінарах: нормативно-методичні документи, рекомендовані для впровадження, укладення списків джерел комплектування, забезпечення збереженості архівних документів, обмін досвідом, зокрема як долають труднощі, викликані дією особливих правових режимів, надання методичних рекомендацій тощо.

Під контролем працівників відділів формування НАФ та діловодства архівних установ мають перебувати питання перевірки наявності й фізичного стану архівних документів та моніторингу забезпечення збереженості документів джерел комплектування.

У разі прийняття рішення про підготовку архівної установи до евакуації розгляд документів, поданих на ЕПК (ЕК), та приймання-передавання документів від юридичних осіб – джерел формування НАФ припиняється.

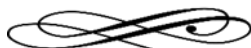
Висновки. Дослідження засвідчило, що в умовах дії воєнного стану в Україні за змістом основних напрямів роботи архівних установ організація формування НАФ і комплектування нічим не відрізняється від такої у мирний час, але часто здійснюється в екстремальних умовах (наближення до бойових зіткнень, ворожі обстріли, ворожа облога міста, нестача фінансів та обладнання тощо). Набутий досвід роботи архівних установ в умовах дії воєнного стану (навіть за наявності негативних чинників і трагічних обставин) зумовить вироблення конкретних та більш оптимальних заходів і рекомендацій щодо організації роботи архівних установ в умовах дії особливих правових режимів (воєнний стан, надзвичайний стан, правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації).

Список використаних джерел

1. Правила роботи архівних установ України: затв. наказом М-ва юстиції України від 8 квіт. 2013 р. № 656/5: зареєстр. в М-ві юстиції України 10 квіт. 2013 р. за № 584/23116. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13#Text> (дата звернення: 24.05.2024).

2. Порядок приймання-передавання електронних документів Національного архівного фонду на постійне зберігання: затв. наказом М-ва юстиції України від 30 груд. 2020 р. № 4555/5: зареєстр. в М-ві юстиції України 30 груд. 2020 р. за № 1317/35600. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0870-17> (дата звернення: 24.05.2024).

3. Ініціативне документування подій широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України: методичні рекомендації / Держ. арх. служба України, УНДІАСД; укл.: Л. В. Дідух, Т. М. Ковтанюк, В. В. Скальський. Київ, 2023. 100 с.

УДК 378.046-021.68-051:001.89

*Литвин С. Х., д-р іст. наук, професор,
Добровольська В. В., д-рка наук із соц. ком., професорка,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

РОЛЬ І МІСЦЕ ІНФОРМАЦІЇ В НАУКОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

Анотація. Висвітлено роль і місце наукової інформації в наукових дослідженнях. Визначено, що наукова інформація, як результат процесу пізнання, має відповідати принципам актуальності, достовірності, точності, інформаційної єдності та релевантності.

Ключові слова: наука, інформація, наукові дослідження, бібліотеки, архіви, наукові джерела, інформаційно-пошукові системи, база даних.

Наукова інформація є теоретичним та експериментальним підґрунтям для досягнення мети наукових досліджень і вирішення поставлених завдань. Вона є доказом обґрунтованості наукових положень, їх достовірності та новизни, результатом діяльності наукових колективів, окремих вчених і фіксується в системі точних понять, тверджень, теорій, гіпотез з подальшим поширенням і використанням для розвитку науки. Існує думка, що вирішення науково-технічних проблем на 90 % залежить від інформації і тільки на 10 % – від інтуїції.

Закономірності розвитку науки вимагають постійного обміну інформацією – усною чи письмовою. Для вчених-початківців важливо знати, як використовувати наукову інформацію у своїй дослідницькій роботі і якими нормативно-правовими документами потрібно керуватися.

Наукова інформація – це логічна інформація, що є результатом процесу пізнання, адекватно відображає закономірності об'єктивного світу (містить сукупність повних і точних відомостей про розвиток природи, суспільства та людини, їх параметри, якість і стан), зафіксована в певних наукових документах і застосовувана в суспільно-історичній практиці.

Законом України «Про інформацію» визначено головні *принципи інформаційних відносин*: гарантованість права на інформацію; доступність інформації та свобода обміну нею; об'єктивність, достовірність інформації; повнота й точність інформації; законність отримання, використання, поширення і зберігання інформації [5].

Право на інформацію мають усі громадяни України, юридичні особи та державні органи. З метою задоволення інформаційних потреб органи державної влади та місцевого самоврядування створюють інформаційні служби, системи, мережі, бази й банки даних.

Для дослідників важливо дотримуватися *принципів формування наукової інформації*, а саме:

актуальності інформації – реального відображення стану об'єкта дослідження в кожен момент часу;

достовірності – доказу того, що названий результат є істинним, правдивим;
точного відтворення об'єктивного стану й розвитку об'єкта;

інформаційної єдності, тобто подання інформації в такій системі показників, що виключала б імовірність суперечностей у висновках і неузгодженість первинних й одержаних результатів;

релевантності даних, тобто одержання інформації за запитом користувача, включно з роботою з відомостями, що не належать до дослідження [3].

Робота з інформаційними джерелами складна та потребує навичок. Для дослідника (дисертанта) інформація є предметом і результатом його праці. Осмислюючи й опрацьовуючи потрібну інформацію, дослідник видає специфічний продукт – якісно нову інформацію. У науково-дослідній роботі особливе місце займають *пошук і збір наукової інформації*. Варто зазначити, що дослідник витрачає на пошук інформації приблизно 50 % свого часу. Уміння оперативно знаходити й опрацьовувати потрібну інформацію з теми дослідження є доволі важливим для дослідника. Інформаційний пошук – це сукупність операцій, спрямованих на пошук матеріалів, які потрібні для розкриття теми. Пошук, обробка та аналіз джерел інформації дають змогу виявити рівень розробки конкретної теми, підготувати огляд літератури з теми, сформувати список використаних джерел.

Пошук потрібної інформації з кожним роком ускладнюється. Тому дослідник має знати форми здійснення інформаційного пошуку, вміти його організувати. Пошук може бути: ручним (здійснюється за бібліографічними картками, картотеками, каталогами) та автоматизованим.

Бібліотеки й архіви акумулюють інформацію, яку треба вміти розшукати для використання в дослідженні. Для цього треба знати відповідну термінологію. Чітке знання термінів та їх сутності, а також галузей інформації дасть змогу дослідникові оперативно їх знаходити, переробляти, узагальнювати й ефективно застосовувати для виконання відповідних завдань.

Пошук і збір інформації для проведення наукових досліджень передбачає такі *етапи*:

- визначення кола питань, що будуть вивчати;
- визначення хронологічних меж пошуку необхідної літератури;
- уточнення можливості використання літератури зарубіжних авторів;
- уточнення джерел інформації (книги, статті, патентна література, стандарти тощо);
- визначення ступеня відбору літератури (вся чи тільки окремі матеріали);
- участь у роботі тематичних семінарів і конференцій;
- особисті контакти зі спеціалістами з певної проблеми;
- вивчення архівних документів, науково-технічних звітів;
- пошук інформації в інтернеті;
- пошук через електронні бібліотеки, консолідований електронний ресурс, зведений каталог електронних видань тощо.

Вихідну інформацію можна знайти в загальній і спеціальних енциклопедіях, а також у списках літератури, які прикладені до тематичних та оглядових робіт, що стосуються теми. У цьому випадку пошук інформації здійснюють в анти-

хронологічному порядку – від більш пізніх джерел до більш ранніх. Такий шлях пошуку швидше приводить до поставленої мети [2].

Пошук необхідної інформації в стінах наукової бібліотеки варто розпочати з її довідково-пошукового апарату (бібліотечних каталогів, бібліографічних видань, реферативних збірок, експрес-інформації, інформаційних листків, оглядів).

Треба також виявити основні періодичні видання з вибраної проблематики. Під час вибору основних матеріалів варто звернутися до покажчиків статей, опублікованих протягом календарного року та розміщених у кінці останнього номера журналу за кожен рік видання.

Далі доцільно створити свою картотеку (або список) літературних джерел з теми. Добре складена картотека (список) навіть під час побіжного перегляду назв джерел допомагає охопити тему загалом. На її основі можна вже на самому початку дослідження уточнити структуру дисертації.

Перегляду повинні підлягати всі види джерел, зміст яких пов'язаний з темою дисертації. До них належать матеріали, опубліковані в різноманітних вітчизняних і зарубіжних виданнях; неопубліковані документи (звіти про науково-дослідницькі й дослідно-конструкторські роботи, дисертації, депоновані рукописи, звіти фахівців про міжнародні відрядження, матеріали закордонних фірм та ін.), офіційні документи.

Визначення стану вивченості теми доцільно розпочинати з ознайомлення з *інформаційними виданнями*, які містять оперативні систематизовані відомості про документи (опубліковані, неопубліковані), найсуттєвіші сторони їх змісту. Інформаційні видання, на відміну від звичайних бібліографічних покажчиків, містять не лише відомості про надруковані праці, а й ідеї та факти, що вони транслюють. Крім оперативності, їх характеризують новизна поданої інформації, повнота охоплення джерел і наявність довідкового апарату, що полегшує пошук і систематизацію літератури.

Інформаційні видання охоплюють усі галузі науки. Їх випускають інститути, служби науково-технічної інформації міністерств і відомств, деяких наукових установ, центри інформації, бібліотеки. Збір та обробку цих матеріалів в Україні здійснюють Книжкова палата України, Український інститут науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ), Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського й інші бібліотечно-інформаційні й архівні установи загальнодержавного або регіонального рівня. Важливими джерелами наукової інформації також є архівні установи України: державні, відомчі та поточні архіви.

Названі вище установи й організації видають довідкову літературу трьох видів: бібліографічну, реферативну та оглядову.

Бібліографічні видання містять упорядковану сукупність бібліографічних записів, показують, що видано з питання, яке цікавить спеціалістів. Бібліографічні описи виконують дві функції: 1) сповіщають про появу документа (сигнальна функція) і 2) повідомляють необхідні відомості про його місцезнаходження (адресна функція). З бібліографічних записів укладають покажчики та бібліографічні списки.

Бібліографічні покажчики найчастіше є сигнальними та складаються з переліку бібліографічних записів, часто без анотацій і рефератів. Ці видання максимально повно інформують про вихід у світ вітчизняної і зарубіжної літератури, їх характеризує оперативність підготовки за порівняно короткий термін від часу виходу публікації до відображення її в покажчику.

Допомогу в пошуку джерел надають *реферативні видання*, що містять публікації рефератів, які включають скорочений виклад змісту первинних документів (або їх частин) з основними фактичними відомостями та висновками. До реферативних видань належать:

- реферативні журнали;
- реферативні збірники;
- експрес-інформації;
- інформаційні листівки й ін.

Під час відбору джерел дослідники мають звернути особливу увагу на видання Книжкової палати України: бібліографічні покажчики «Літопис книг», «Літопис газетних статей», «Літопис журнальних статей», «Літопис нот», «Літопис образотворчих видань», «Літопис рецензій», «Нові видання України», «Періодичні та продовжувані видання» та ін.

Для прискорення відбору потрібної інформації в Україні створена загальнодержавна *служба науково-технічної інформації* (НТІ). Вона включає: Український інститут НТІ, галузеві інформаційні центри, інформаційні центри в НДІ, відділи НТІ в НДІ, конструкторських бюро на підприємствах.

Поряд з інформаційними виданнями органів науково-технічної інформації для інформаційного пошуку треба використовувати автоматизовані інформаційно-пошукові системи, бази й банки даних, інтернет.

Документальні інформаційні потоки досліджують за допомогою використання банку даних. *Банк даних* – певна сукупність програмних, організаційних, технічних засобів, призначених для централізованого накопичення і багатоцільового використання інформації, яка систематизована та сконцентрована в певному місці (у пам'яті ЕОМ, бібліотеці, каталогах, картотеці). Його ядром є база даних. *База даних* – іменована сукупність інформаційних одиниць у певній предметній сфері. Функціонування цієї бази забезпечується сукупністю мовних і програмних засобів, що мають назву системи управління базою даних. База даних сприяє формуванню бази знань. *База знань* – сукупність систематизованих основних відомостей, що належать до певної галузі знань і зберігаються в пам'яті ЕОМ. У ній виокремлюються дві відносно самостійні частини: знання про певну галузь у вигляді термінів і законів, стверджень; конкретні факти, що описують цю галузь. База знань сприяє розвитку бази даних [1].

Висновки. У сучасних умовах постійного розвитку науки обмін науковою інформацією є критично важливим. Для науковців-початківців надзвичайно важливо вміти ефективно використовувати наукову інформацію та керуватися відповідними нормативно-правовими документами. Наукова інформація, як результат процесу пізнання, має відповідати принципам актуальності, достовірності, точності, інформаційної єдності та релевантності. Важливу роль у забезпеченні цих

принципів відіграє Закон України «Про інформацію», який гарантує право на інформацію та встановлює основні принципи інформаційних відносин.

Дослідники повинні володіти навичками ефективного пошуку, обробки та аналізу інформації. Цей процес включає визначення кола питань, хронологічних меж, джерел інформації, а також використання сучасних методів пошуку, як ручних, так і автоматизованих. Бібліотеки та архіви є важливими ресурсами для науковців, де знання відповідної термінології та інформаційних галузей дає змогу оперативно знаходити та використовувати необхідні матеріали.

Сучасні технології, зокрема автоматизовані інформаційно-пошукові системи, бази даних та інтернет-ресурси, значно спрощують процес пошуку та систематизації наукової інформації. Використання цих технологій сприяє формуванню баз знань, що є ключовим для проведення якісних наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Дубровіна Л. А., Ковальчук Г. І. Розвиток електронних інформаційних ресурсів рукописної та книжкової спадщини в Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського та діяльність у галузі створення баз даних. *Бібліотечний вісник*. Київ: НБУ ім. В. І. Вернадського, 2016. Вип. 1. С. 3–11.

2. Литвин С. Х., Добровольська В. В. Інформаційне забезпечення науково-дослідної роботи здобувачів наукового ступеня доктора філософії. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 90–98.

3. Литвин С. Х., Добровольська В. В. Підготовка дослідницького проекту та презентація результатів наукових досліджень: підручник Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 268 с.

4. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 (зі змінами). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 17.05.2024).

5. Про інформацію: Закон України: від 02.10.1992 № 2657-XII (зі змінами). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 17.05.2024).

УДК: 004:002:658

*Охріменко Г. В., канд. іст. наук, доцент,
Національний університет «Острозька академія», м. Острог*

РОЛЬ МЕНЕДЖЕРА СПІЛЬНОТ У РОБОТІ З СИСТЕМАМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

Анотація. Надано загальну характеристику навичкам роботи менеджера спільнот з різними класами системи електронного документообігу в організації. Основними навичками є: конструктивне спілкування та оперативна підготовка контенту для корпоративних комунікацій; аналіз даних; адміністрування онлайн- та офлайн-корпоративного простору; навички проєктування.

Ключові слова: менеджер спільнот, системи електронного документообігу, корпоративна культура.

Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікативної інфраструктури щодо автоматизації документообігу забезпечує не лише вирішення основної проблеми в адмініструванні бізнес-процесів – централізовано відслідковувати рух документів організації в реальному масштабі часу, – але створює окрему несприятливу ситуацію: введення електронного документообігу веде до скорочення кількості служб, зайнятих роботою з документами, що, безперечно, відобразиться на демотивації кадрового складу в організації. Відповідно виникає потреба у модераторах-управлінцях, які сприятимуть комфортній адаптації персоналу організації до вимог автоматизованого документообігу – у менеджерах спільнот.

Менеджер спільноти (ком'юніті-менеджер) – це фахівець, який відповідає за управління комунікативними мережами бізнес-структур від імені компанії. Це тип фасилітатора, який повинен створювати та підтримувати стабільні та тривалі стосунки не лише з зовнішньою (клієнтською / партнерською / конкурентною), але в першу чергу з внутрішньою спільнотою компанії [2].

Ком'юніті-менеджер працює на всіх рівнях систем електронного документообігу та бізнес-адміністрування. Варто зазначити, що формування загальної системи електронного документообігу в організаційних структурах побудовано на принципі трьох класів-рівнів:

- Системи керування документами (EDMS, Enterprise Document Management Systems) та контентом (Enterprise Content Management). Їх завдання – атрибутувати і складати в одному місці якнайбільшу кількість інформації для уникнення її втрати та для полегшення її пошуку. Дані системи відповідають за створення електронних архівів на підприємстві. Всі оброблені документи зберігаються в єдиному сховищі, що дає змогу забезпечити оптимальний пошук та вибірку інформації під час підготовки матеріалів.

- Системи типу workflow – це системи, які регулюють правильність порядку виконання завдань з документами. Модифікацією цих систем є Business Process Management (BPM): вони дають змогу керувати процесами в динаміці – збирати й аналізувати статистику виконання ділових процесів.

- Системи collaboration – електронна взаємодія людей: форуми, Instant Messaging, віртуальні переговори тощо [1, с. 302–303].

На всіх зазначених рівнях менеджер спільнот має можливість презентувати ключові навички, яким він зобов'язаний відповідати:

1. Написання текстів (дописів) та спілкування. Оперативна комунікація з консолідованою інформацією є невід'ємною частиною роботи менеджера спільноти. Розробка контент-плану не лише для соціальних медіа щодо висвітлення діяльності компанії, але і внутрішня документно-комунікативна мережа з достовірною та атракційною інформацією вкрай важлива для стратегічного розвитку компанії.

2. Навички аналізу даних. Менеджери спільноти перманентно збирають дані: про зображення, хештеги, підписи, коментарі. Це важлива частина вивчення зовнішньої і внутрішньої аудиторії та її потреб. Однак дані не приносять користі, якщо менеджер не зможе їх проаналізувати та використати в інтересах компанії.

3. Організаційні навички. Менеджери соціальних медіа часто одночасно використовують декілька платформ для роботи над управлінськими завданнями, і їм потрібно організовано їх контролювати. Вибір часу для одночасної публікації оголошень на різних платформах, забезпечення актуальності виконання дій за термінами, зазначеними у документних потоках, та планування управлінських дій з класами системи електронного документообігу на місяці вперед – це лише деякі з речей, які вони роблять щодня.

4. Навички роботи з людьми. Менеджери онлайн-спільноти мають бути проактивними та соціально відповідальними щодо реалізації базової місії компанії та спонукати «внутрішнього споживача» до реалізації основних цілей компанії. Вони не завжди мають справу з позитивним зворотним зв'язком та повинні вміти обережно ставитися до негативних відгуків. Керування будь-якою спільнотою означає ставлення до людей з повагою та розумінням.

5. Навички проєктування. Менеджеру спільноти необхідно мати базові знання про інтерактивні методи комунікації, з основ моделювання маршрутів інформаційно-документних потоків та тайм-менеджменту [3].

Висновки. Отже, роль менеджера спільнот для адаптування персоналу в організаційних структурах до автоматизації бізнес-процесів, зокрема до різних рівнів системи електронного документообігу, є визначальною. Адже він моде-

лює та оптимізує маршрутизацію документальних потоків у системі «вертикальних / горизонтальних» комунікативних корпоративних мереж, а також сприяє формуванню комплексного офлайн / онлайн-інформаційного середовища організації.

Список використаних джерел

1. Охріменко Г. В. Основні принципи та проблеми впровадження електронного документообігу в організації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культура та соціальні комунікації»*. 2009. Вип. 1. С. 300–307.

2. Функції менеджера спільнот. Знайте свої ролі. *El Rincón del Conocimiento. Postposmo*. URL: <http://surl.li/slweq> (дата звернення: 08.04.2024).

3. What To Look For In An Online Community Manager? (5 Skills They Should Have). Mandi relyea-voss. URL: <https://likeavossinc.com/what-to-look-for-in-an-online-community-manager-5-skills-they-should-have/> (date: 07.04.2024).

УДК: 021

*Спрінсян В. Г., канд. мистецтвознавства, доцент,
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ЧИТАННЯ СЕРЕД СТУДЕНТСТВА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Анотація. У дослідженні розглядається проблемне питання необхідності читання у сучасному світі, де панує динамічний потік інформації та короткі формати контенту, проте читання книг втрачає свою популярність, особливо серед молоді. Автором акцентовано на ролі читання в сучасному суспільстві, яке змінюється під впливом нових технологій та ставлення студентства до читання наразі.

Ключові слова: читання, інформація, соціальні мережі, короткі відео, сучасний світ.

Читання – це складний когнітивний процес, що включає декілька етапів: декодування тексту, розуміння його змісту та інтеграцію нової інформації з уже наявними знаннями. У сучасному світі, коли люди постійно стикаються з великим потоком інформації, важливо розуміти, як саме вони сприймають те, що читають.

Використання цифрових інструментів, як-от програми для швидкого читання або сервіси з перевіркою розуміння тексту, може допомогти вдосконалити навички читання. Розвиток критичного мислення, аналіз інформації, формулювання власної думки та вміння ставити під сумнів твердження авторів – усе це є ключовими факторами для сприйняття читання в сучасному світі. Молоді люди частіше обирають короткі доповіді та статті, публікації та пости в соціальних мережах, аніж довгі тексти та книги. Це може призводити до зниження здатності до глибокого читання, аналізу складних текстів та формулювання власної думки. Дехто з молодих людей надає перевагу аудіо- та відеоформатам.

З появою чату GPT актуальність читання впала на деякий відсоток. Згідно з дослідженням Pew Research Center 2021 року, лише 63 % американців, старші за 18 років, читали книгу за останній рік, порівняно з 72 % у 2012 році.

За даними опитування, яке ми провели серед студентів Національного університету «Одеська політехніка», 56 % студентів віддають перевагу перегляду фільму. Серед студентів Інституту гуманітарних наук 59 % здобувачів вищої освіти проголосували за перегляд відео або фільму (рис. 1). З цього можна зробити висновок, що в сучасному суспільстві люди надають перевагу отриманню інформації через розваги. Але за даними іншого опитування 64 % студентів обирають саме паперовий формат книги.

Можливо, зараз читання не є таким актуальним, як було 50–100 років тому, але, подивившись статистику можна сказати, що українці люблять читати.

Використання цифрових інструментів для читання, як-от електронні книги, програми для читання та інші, може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Рисунок 1 – Відсоток здобувачів вищої освіти
Національного університету «Одеська політехніка»
(Відсоток взято з опитування у телеграм-каналі Інституту
гуманітарних наук Національного університету «Одеська політехніка»)

Рисунок 2 – Частота використання дозвіллевої практики читання книжок
із 2018 до 2023 р. (за матеріалами Media Center Ukraine – Ukrinform)

Як видно з рис. 2, статистика популярності читання в період із 2019 до 2021 р. в Україні зростає щодо читання щодня.

Вибір формату книги – паперового чи електронного – є суто індивідуальним рішенням, яке ґрунтується на особистих вподобаннях та потребах. Це цілком нормально, адже люди мають різні читацькі звички та сприйняття інформації.

Звичайно, сучасний світ динамічно розвивається, і це неминуче впливає на різні аспекти нашого життя, включно з читацькими практиками. Проте це не означає, що щось звичне та традиційне має зникнути безслідно. Для деяких людей паперові книги не просто є джерелом тексту, а й носієм емоцій та спогадів, пов'язаних із певними почуттями та враженнями, отриманими під час читання.

Важливо зазначити, що читання, незалежно від формату книги, залишається одним із найважливіших складників людської культури та саморозвитку. Це беззаперечний факт, підтверджений численними дослідженнями та історичним досвідом. Зростання популярності електронних ресурсів значно впливає на ринок друкованих книг, поступово витісняючи їх на другий план. Завдяки доступності онлайн-бібліотек, електронних та аудіокниг читання стало доступним у будь-якій точці світу. Однак значна частина читачів у всьому світі, включно з Україною, все ще віддає перевагу друкованим книгам.

Це призвело до чіткої поляризації думок: частина людей не сприймає читання з екранів, інші ж не розуміють, як можна читати друковані книги.

Висновки. Отже, серед сучасних тенденцій можна виділити зростання популярності нових жанрів та розвиток онлайн-платформ для книголюбів. Зараз кожна людина може прочитати книгу будь-де – у вагоні метро або на лавочці в парку. Сучасні тенденції допомагають у розумінні та персоналізації запитів читача, адже тепер для того, щоб зрозуміти, який жанр людям до вподоби, достатньо продивитися дані бібліотек на будь-якому пристрої.

Список використаних джерел

1. Авраменко О. В. Вплив TikTok на читацьку активність молоді. *Київський національний університет імені Тараса Шевченка*. 2022
2. Авраменко О. В., Іванова О. О. Особливості використання TikTok українською молоддю. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 153(1). С. 142–149.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 29.04.2024).
4. Читомо: Читання в Україні – 2018. Дослідження КМІУ, 2018. URL: <http://data.chytomo.com/chytannya-v-ukrayini/> (дата звернення 26.04.2024)
5. Рейтинг Книг року «Наш Формат». 2021. URL: <https://nashformat.ua/top-books> (дата звернення 26.04.2024).

УДК: 002:004]:614.21(043.2)

*Тюрменко І. І., д-р іст. наук, професор,
Король А. І., магістрантка,
Національний авіаційний університет, м. Київ*

АВТОМАТИЗАЦІЯ ДОКУМЕНТООБІГУ В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. Це дослідження присвячене вивченню процесів автоматизації документообігу в медичних закладах. Проаналізовано використання сучасних інформаційних технологій для оптимізації процесу управління документацією, що дає змогу підвищити ефективність роботи установ та знизити ризики втрати даних.

Ключові слова: автоматизація, документообіг, медичні заклади, інформаційні системи.

Автоматизація документообігу в медичних закладах є ключовим інструментом для оптимізації процесів управління інформацією в умовах сучасного цифрового світу. Вона передбачає перехід від традиційного паперового документообігу до електронного, де документи створюються, зберігаються, обробляються та передаються в електронній формі. У межах цього процесу використовується спеціалізоване програмне забезпечення, яке не лише автоматизує рутинні операції з документами, але й забезпечує інтеграцію різних компонентів системи охорони здоров'я. Це включає електронні медичні записи, систему управління лікарняними інформаційними системами, архівування зображень і даних діагностики, а також внутрішню комунікацію між підрозділами та зовнішніми партнерами.

Дослідженню проблем запровадження й автоматизації процесів документообігу та їх переваг у різних сферах присвячено значну кількість наукових праць таких авторів: Г. Г. Асєєв, О. Д. Болгарова, М. М. Бенько, Л. В. Гнилицька, О. В. Івахненко, О. В. Матвієнко, В. В. Муравський, А. А. Пилипенко, В. О. Шевчук, М. Н. Цивін, А. В. Янчев та ін.

Сучасні системи автоматизації документообігу об'єднують управління даними, комунікації та безпеку. Системи електронного документообігу (СЕД) автоматизують створення, редагування, погодження та зберігання документів, інтегруючи їх у ширший інформаційний контекст для вирішення різних завдань.

На прикладі використання програми «МедЕйр» від компанії «Ілайф» у державному некомерційному підприємстві «Національний інститут раку» можна детально розглянути особливості її впровадження. «МедЕйр» є високотехнологічною медичною інформаційною системою, яка спрямована на комплексну автоматизацію процесів у медичних установах. Впровадження цієї програми значно покращує якість надання медичних послуг і спрощує управління медичними даними. Система має низку переваг, зокрема підвищення рівня обслуговування та оптимізацію взаємодії з пацієнтами, охоплюючи всі етапи роботи закладу, включно з записом на прийом, веденням медичної документації та

звітності. «МедЕйр» легко масштабується, спрощує роботу персоналу та автоматизує рутинні процеси. Програма також допомагає знижувати витрати й підвищувати фінансову стійкість установи [3]. Однак недоліком є відсутність розподілу пацієнтів за критеріями, що може ускладнювати управління ресурсами. Вдосконалення цієї функції дасть змогу підвищити ефективність програми.

Автоматизація документообігу забезпечує низку переваг для медичних закладів, серед яких найважливішими є скорочення часу на обробку документів. Впровадження електронного документообігу допомагає значно зменшити час на обробку документів, оскільки процеси автоматизуються та стандартизуються. Це дає змогу персоналу зосередитися на виконанні основних завдань замість витрати часу на рутинні операції з документами. Автоматизовані системи документообігу забезпечують постійний та надійний доступ до необхідної інформації, що особливо важливо для медичних закладів, де своєчасність доступу до медичної інформації може безпосередньо впливати на прийняття клінічних рішень.

Електронні системи дають змогу значно підвищити рівень безпеки документів завдяки використанню технологій шифрування, автентифікації користувачів та резервного копіювання даних. Це знижує ризик втрати або несанкціонованого доступу до чутливої інформації [2]. Традиційний паперовий документообіг вимагає значних витрат на утримання архівів, включно з орендою приміщень, закупівлею паперу та інших матеріалів. Автоматизовані системи допомагають значно зменшити ці витрати, оскільки документи зберігаються в електронному вигляді, а архіви можуть бути інтегровані у хмарні сховища. Використання автоматизованих систем сприяє поліпшенню комунікацій між різними підрозділами медичних закладів, що забезпечує більш швидкий обмін інформацією та підвищує ефективність взаємодії між лікарями, медсестрами, адміністративним персоналом та іншими працівниками. Автоматизовані системи забезпечують надійне зберігання документів і можливість відновлення даних у разі збоїв у роботі системи. Це є критично важливим для медичних закладів, де втрата інформації може мати серйозні наслідки для пацієнтів та лікарів.

Незважаючи на численні переваги автоматизації документообігу, цей процес має також свої виклики. Одним з них є необхідність забезпечення сумісності між різними системами та програмними продуктами, що використовуються в медичних закладах [1]. Також існує проблема адаптації персоналу до нових технологій, що пов'язано з додатковими витратами на навчання та перепідготовку. Значних коштів автоматизовані системи вимагають також для зберігання інформації у хмарних сховищах, захисту від несанкціонованого доступу до інформації та хакерських атак. Як показали події в Україні, яка перебуває у складних умовах війни, перебої з електропостачанням можуть також негативно

позначитися на функціонуванні таких систем. Тому запровадження процесів автоматизації в управлінні документацією та інформацією медичних закладів, без сумніву, є ефективним, а от їх обслуговування є складним і ресурсно витратним. Не всі медичні заклади, особливо регіональних медичних відділень, можуть його застосовувати. Тому використання інформаційних систем не відмінняє поки що паперовий документ, що особливо важливо в умовах війни.

Водночас розвиток технологій невідворотно торує шлях до впровадження штучного інтелекту, що спростить роботу з великими даними та їх аналітикою. Ці технології дають змогу покращити процеси управління медичною інформацією, автоматизувати ще більше завдань та забезпечити більш точний аналіз даних для прийняття клінічних рішень.

Отже, автоматизація документообігу в медичних закладах є стратегічним напрямом розвитку сучасної охорони здоров'я, що допомагає забезпечити ефективне управління інформацією та підвищити якість медичних послуг.

Висновки. Автоматизація документообігу в медичних закладах значно покращує управління інформаційними процесами, прискорює обробку документів та підвищує їх безпеку і доступність. Інтеграція електронних систем дає змогу ефективніше приймати клінічні рішення та оптимізує взаємодію між підрозділами. Попри численні переваги, існують виклики, як-от сумісність програм, підготовка персоналу, несанкціонований доступ до систем, значні кошти на їх обслуговування та захист інформації. Подальші дослідження можуть зосередитися на впровадженні штучного інтелекту для покращення аналізу даних та вдосконалення наявних систем.

Список використаних джерел

1. Корольок Р., Рапа Н. Діджиталізація документообігу: законодавчі аспекти, переваги та недоліки, ефективність впровадження. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2021. № 2(25). С. 270–280. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ktmnev.pdf>
2. Піддубна Л., Павліченко В. Інформаційна безпека в системах електронного документообігу. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Вип. 95. С. 59–66. DOI: 10.37734/2409-6873-2019-4-7.
3. Медична інформаційна система Мейдер: офіційний вебсайт. URL: <https://mis.e-life.com.ua/>

УДК: 002(043.2)

*Тюрменко І. І., д-р іст. наук, професор,
Сучкова Н. О., магістрантка,
Національний авіаційний університет, м. Київ*

ПРОЦЕДУРА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОГОВІРНОЇ ТА ТЕНДЕРНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Анотація. Процедура організації договірної та тендерної документації є ключовим елементом у процесі публічних закупівель. Розглянуто правила підготовки та укладання цих документів, що є важливим для забезпечення прозорості, конкурентності та законності закупівельних процесів. Підкреслено, що правильна підготовка договірної та тендерної документації сприяє зниженню ризиків юридичних спорів, забезпечує ефективність і справедливість процедури закупівель, а також підвищує довіру до системи публічних закупівель.

Ключові слова: тендерна документація, договірна документація, процедура закупівель, специфікація, технічне завдання, критерії оцінки, юридична відповідність.

Тендерна і договірна документація пов'язані між собою. Договірна документація забезпечує правову основу для реалізації угод між сторонами, визначає права та обов'язки, а також механізм вирішення можливих суперечок. Тендерна документація є частиною процесу закупівель, що включає оголошення тендера, вимоги до учасників, умови контракту та критерії оцінки [3]. Ці питання розглядаються в науковій літературі здебільшого з правового погляду. Зокрема, Т. Швидка є відомою експерткою у сфері публічних закупівель в Україні. Вона активно займається розробкою методичних рекомендацій, коментарів і наукових праць із законодавчого регулювання публічних закупівель. Її внесок в організацію та проведення тендерних закупівель полягає в наданні практичних порад щодо застосування Закону України «Про публічні закупівлі», а також в аналізі помилок та прорахунків, які трапляються в практиці закупівель [3]. Т. Швидка також активно публікує свої статті в спеціалізованих виданнях і на платформах із публічних закупівель, де вона ділиться своїми знаннями і досвідом з іншими професіоналами в цій сфері. Аналітичні матеріали з публічних закупівель висвітлені в працях А. Паливоди [2]. Зокрема, в них можна віднайти роз'яснення та рекомендації щодо імплементації норм закону в практичну діяльність публічних закупівель.

Широкий джерельний матеріал щодо процедури організації та проведення тендерних процедур опублікований у журналі «Радник з публічних закупівель», на сторінках якого обговорюються зміни та оновлення в законодавстві та підзаконних актах, що регулюють публічні закупівлі. Також там можна віднайти практичні поради та рекомендації щодо правильного заповнення тендерної документації, щодо аналізу кейсів, розгляду конкретних випадків і ситуацій, з якими

стикаються замовники та постачальники, а також рішення судів і органів контролю, вирішення технічних і організаційних аспектів закупівель, включно з питаннями визначення предмета закупівлі, формування технічних завдань, методів оцінки, практики національних і міжнародних закупівель, порівняння практик публічних закупівель в Україні з міжнародними стандартами та практиками тощо. Ці інформаційні матеріали допомагають краще розуміти і реалізовувати процеси закупівель, дотримуватися вимог законодавства та підвищувати ефективність своєї роботи у сфері публічних закупівель [1].

Процедура публічних закупівель регламентована законодавчими нормами, зокрема Законом України «Про публічні закупівлі» (25.12.2015) та Постановою КМУ «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України “Про публічні закупівлі”, на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» (12.10.2022). Відповідно до вимог законодавства підготовка тендерної документації включає в себе ряд процедур: аналіз технічних та функціональних вимог до товарів чи послуг; розробку технічного завдання, що містить детальні специфікації та вимоги до пропозицій; складання умов тендеру та вимог до учасників; методику оцінки пропозицій; процедуру оголошення тендера, яка здійснюється через публікацію оголошення тендеру в офіційних джерелах або на платформах для забезпечення відкритості та конкурентоспроможності тендерної процедури.

Законодавство передбачає жорсткі вимоги до документального оформлення тендерних процедур. Так, документи мають містити основні умови тендеру, що включає: терміни подачі заявок; контактні дані для запитань; оцінку та вибір переможця тендеру; оцінку технічних пропозицій з результатами перевірки відповідності технічному завданню та вимогам; фінансову оцінку з аналізом цінних пропозицій на відповідність бюджету та економічної доцільності; умови вибору переможця, які приймаються замовником на основі комбінації технічних і фінансових критеріїв та описуються в рішенні.

Важливим є також правильне оформлення договірної документації. Насамперед готується проект договору з його подальшим укладанням. Так, у договорі визначаються всі умови, що були зазначені в тендерній документації, зокрема й додаткові умови; проходить перевірка юридичних аспектів, до яких входить аналіз відповідності договору чинному законодавству та регуляторним вимогам. Сам договір підписується між замовником та постачальником / виконавцем.

Наступним процедурним етапом є моніторинг виконання договору та контроль його якості, що здійснюється шляхом перевірки відповідності виконаних робіт чи поставлених товарів умовам договору; процедура урегулювання супере-

чок чи можливих конфліктів, що включає переговори, медіацію або судові процеси; документаційне забезпечення тендерів, а саме: оформлення, архівування та зберігання документації, пов'язаної з тендером, і виконанням договору для подальшого використання та аудиту; забезпечення доступу до інформації для відповідальних осіб та уповноважених органів [3].

Висновки. Отже, тендерна документація є головним документом для проведення відкритих торгів. Від її правильно сформованих вимог буде залежати результат торгів у Прозорро. Тендерна документація для учасників торгів є своєрідною інструкцією з закупівель. Оскільки тендерна документація завантажується через електронний майданчик у систему Прозорро, вона є у вільному доступі, а відтак знаходиться під пильним оком учасників, контролюючих органів та усіх, кому цікавий тендер [3]. Інколи виникають проблеми та виклики в організації договірної та тендерної документації. Неправильне чи неповне оформлення документації може призвести до юридичних та фінансових проблем. Важливо дотримуватися прозорості й чесності на всіх етапах процедури для уникнення корупції та маніпуляцій. Можна надати деякі рекомендації для покращення процесу запровадження електронних систем для управління тендерами й договорами для підвищення ефективності та прозорості, а саме: регулярне навчання персоналу для забезпечення високої якості документального оформлення.

Список використаних джерел

1. Журнал «Радник з публічних закупівель». 2024. С. 4–44.
2. Паливода А. В. Закон України «Про публічні закупівлі». *Закон*. 2023. С. 34–52.
3. Швидка Т. І. Законодавче регулювання публічних закупівель. *Право*. 2024. С. 17–23.

УДК: 021

*Шевченко О. В., д-р наук із соц. ком., професор,
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса*

РОЛЬ ЕЛЕКТРОННИХ НАУКОВИХ ЖУРНАЛІВ У СТВОРЕННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ БАЗ ДАНИХ

Анотація. У дослідженні автор розглядає роль електронних наукових журналів у системі формування інформаційних баз даних та виявленні перспектив їх використання, визначає особливості формування інформаційних баз даних на основі документів соціальних медіа, а саме вебсайтів.

Ключові слова: електронні наукові журнали, вебсайти, інформаційні бази даних.

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та зростання обсягів інформації важливого значення набуває ефективне формування інформаційних баз даних. Соціальні медіа, офіційні сайти, депозитарії, електронні бібліотеки та наукові журнали стають важливим джерелом документів для наповнення інформаційних баз даних.

Електронні наукові журнали є одним із ключових елементів сучасної системи наукової комунікації та відіграють важливу роль у формуванні інформаційних баз даних. Вони забезпечують оперативну публікацію та поширення результатів наукових досліджень, сприяють обміну ідеями та знаннями між вченими, а також слугують джерелом високоякісної та актуальної інформації для створення баз даних [18].

Перевагою електронних наукових журналів є їх доступність і оперативність. На відміну від традиційних друкованих видань, вони дають змогу швидко публікувати статті та забезпечувати до них вільний доступ через мережу Інтернет. Це прискорює процес наукової комунікації, допомагає вченим оперативно ознайомлюватися з новими результатами досліджень та використовувати їх у своїй роботі.

Електронні журнали також забезпечують більш ефективні механізми пошуку та відбору інформації. Завдяки розвиненим системам метаданих, таким як-от DOI (Digital Object Identifier), ORCID, та інструментам повнотекстового пошуку користувачі можуть швидко знайти потрібні статті за ключовими словами, іменами авторів, назвами установ тощо. Це суттєво спрощує процес формування тематичних добірок документів та наповнення інформаційних баз даних.

Важливою рисою електронних наукових журналів є їх мультимедійність. На відміну від традиційних публікацій, вони дають змогу інтегрувати в статті різноманітний контент – зображення, графіки, відео, інтерактивні елементи

тощо. Це збагачує інформаційне наповнення баз даних та допомагає більш повно і наочно представляти результати наукових досліджень.

Ще однією перевагою використання електронних журналів для створення баз даних є можливість автоматизованого збору та обробки інформації. Сучасні технології дають змогу налагодити регулярне сканування та індексацію журнальних публікацій, вилучення бібліографічних даних та метаданих, а також конвертацію повних текстів у машиночитані формати. Це значно спрощує процес поповнення баз даних новими документами та забезпечує їх актуальність.

Проте використання електронних наукових журналів як джерела інформації для баз даних має і свої виклики. Зокрема, важливо забезпечити відбір якісних та надійних видань, які дотримуються високих стандартів рецензування та редакційної політики. Необхідно також вирішити питання інтелектуальної власності та дотримання авторських прав під час використання повних текстів публікацій [1].

Для ефективної інтеграції електронних наукових журналів у процеси формування баз даних необхідно налагодити співпрацю з видавництвами та редакціями журналів, забезпечити технологічну сумісність систем, розробити єдині стандарти метаданих і форматів обміну даними. Важливо також популяризувати серед науковців практики відкритого доступу та самоархівування публікацій у репозитаріях, що сприятиме більш повному охопленню інформаційних ресурсів.

Отже, електронні наукові журнали є потужним джерелом високоякісної та актуальної наукової інформації для створення інформаційних баз даних. Їх використання дає змогу суттєво розширити спектр доступних ресурсів, забезпечити оперативність і ефективність пошуку інформації, а також це сприяє розвитку наукових досліджень, інформаційній підтримці інноваційної діяльності та більш ефективному управлінню знаннями [2].

Варто звернути увагу на офіційні вебсайти організацій, установ та компаній, які є важливим інформаційним джерелом для формування інформаційних баз даних. Вони містять широкий спектр структурованої та авторитетної інформації, яка може бути використана для різних цілей – від наукових досліджень до прийняття управлінських рішень [3].

Одним із головних типів документів, що представлені на офіційних сайтах, є нормативно-правові акти, розпорядчі документи, звіти та інші офіційні матеріали. Ці документи відображають діяльність організації, її політику, стратегію розвитку та результати роботи. Включення їх до інформаційних баз даних дає змогу забезпечити доступ до актуальної та достовірної інформації, що має високу цінність для користувачів.

Офіційні сайти також містять значний обсяг статистичних даних та аналітичних матеріалів. Це можуть бути звіти про фінансові показники, результати досліджень та опитувань, галузеві огляди тощо. Ці документи є цінним джерелом структурованих даних, які можуть бути використані для проведення аналізу, моделювання та прогнозування в різних сферах.

До того ж на офіційних сайтах часто розміщуються новини, пресрелізи, анонси заходів та інші інформаційні матеріали. Ці документи дають змогу відстежувати поточну діяльність організації, її досягнення та плани на майбутнє. Включення їх до інформаційних баз даних сприяє формуванню актуального та повного інформаційного поля навколо певної теми чи сфери діяльності.

Використання офіційних сайтів як джерела документів для інформаційних баз даних має низку переваг. По-перше, це гарантія достовірності та надійності інформації, адже вона походить з авторитетних джерел та проходить процедури перевірки й затвердження. По-друге, це можливість отримати структуровані та стандартизовані дані, що спрощує їх обробку й аналіз. По-третє, це регулярне оновлення інформації, що забезпечує актуальність бази даних.

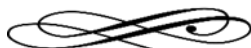
Однак під час роботи з документами з офіційних сайтів важливо враховувати і певні обмеження. Зокрема, не вся інформація на сайтах може бути релевантною для цілей конкретної бази даних, тому необхідно проводити ретельний відбір та фільтрацію даних. До того ж формати та структура представлення документів на різних сайтах можуть відрізнятися, що ускладнює їх уніфіковану обробку та інтеграцію в єдину систему.

Для ефективного використання офіційних сайтів як джерела документів для інформаційних баз даних необхідно розробити чіткі критерії відбору та оцінки інформації, забезпечити регулярний моніторинг оновлень на сайтах, а також передбачити механізми конвертації та стандартизації даних. Це дасть змогу створити якісну та надійну базу даних, яка відповідатиме інформаційним потребам користувачів та допоможе приймати обґрунтовані рішення на основі достовірної інформації [4].

Висновки. Отже, для ефективного використання електронних наукових журналів в інформаційних базах даних необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на вдосконалення процесів збору, обробки, верифікації та надання доступу до інформації. Це включає розробку стандартів та політик роботи з даними, розвиток технологій автоматизованого аналізу й фільтрації, впровадження краудсорсингових механізмів оцінки якості, забезпечення інтероперабельності даних та розвиток зручних інтерфейсів доступу, автоматизацію процесів наповнення й актуалізації баз даних.

Список використаних джерел

1. Копанєва В. О. Становлення наукової мережевої комунікації. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 3. С. 38–41.
2. Науково-освітні інформаційні мережі. *Проблеми, завдання і шляхи вирішення / упоряд. Є. О. Копанєва*. Київ: НБУВ, 2023. 223 с.
4. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 1. С. 8–14.
5. Яцишин А. В., Іванова С. М., Кільченко А. В. Напрями використання цифрових науково-освітніх систем для розвитку інформаційно-дослідницької компетентності наукових і науково-педагогічних працівників. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. № 40. С. 101–115.

УДК: 01(076.6)

*Яременко С. А., канд. філол. наук, доцент,
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ*

СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУ БІБЛІОГРАФУВАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Анотація. Висвітлено роль процесу бібліографування як способу створення достовірного джерела досліджень, що дає змогу повноцінно задовольняти інформаційні запити користувачів із конкретної теми, представляючи її комплексно, узагальнено й систематизовано. Розглянуто специфіку процесу бібліографування в системі соціальних комунікацій.

Ключові слова: бібліографія, процес бібліографування, соціальні комунікації, бібліографічна систематизація, бібліографічна предметизація, принцип доцільності.

Необхідною передумовою становлення, розвитку та функціонування всіх соціальних систем в інформаційному суспільстві, що забезпечують зв'язок між людьми та різними спільнотами, налагоджують зв'язок між поколіннями для передачі накопиченого соціального досвіду, організації спільної діяльності, розвитку культури, є соціальні комунікації.

Соціальна комунікація – це процес передачі та переробки між соціальними суб'єктами цілісних знакових повідомлень, у яких відображені соціально значимі для них інформація, знання, ідеї, емоції тощо. Процес комунікації обумовлений низкою соціально значимих оцінок, конкретних ситуацій, комунікативних сфер і норм спілкування, прийнятих у суспільстві. Сутність соціальних комунікацій розкривається в трьох аспектах: передача інформації у вигляді знаків, символів; процес, що пов'язує частини соціальної системи одна з одною; механізм, що дає змогу визначати поведінку іншої людини. Процес соціальної комунікації відбувається під час багатостороннього та різнорівневого обміну соціальною інформацією між політичною, економічною та духовною сферами глобального суспільства та їх національними відповідниками.

Система соціальних комунікацій – це сукупність усіх видів соціальної комунікації, їх елементів та різних відношень між ними. Система комунікації спрямована для керування процесами передачі інформації. Як види соціальної комунікації розрізняють комунікацію недокументальну та документальну. Недокументальна комунікація – це та, що здійснюється без допомоги документа. Протилежне значення має поняття «документальна комунікація». У документальній комунікації передача інформації від комуніканта до споживача інформації здійснюється за допомогою документа, який виконує роль каналу комунікації [2, с. 49].

Сьогодні процес бібліографування, незважаючи на стрімкий розвиток нових інформаційних технологій, створення різноманітних баз даних, які виконують

провідну роль в інформаційному задоволенні потреб користувачів, не втратив своєї актуальності й залишається важливим засобом інформування в документальних комунікаціях. Адже саме бібліографічна продукція дає змогу повноцінно задовольняти інформаційні запити з конкретної теми, представляючи її комплексно, узагальнено й систематизовано [1]. Бібліографування – це показник документальної достовірності джерела досліджень; саме від повноти та правильного оформлення бібліографії залежить якість, точність і об'єктивність наукових висновків та передбачень.

Питання бібліографування, якості бібліографічного процесу та його ролі у забезпеченні інформаційних потреб користувачів порушують багато провідних вчених: Т. Добко, В. Кононенко, О. Коршунова, О. Лебедюк, Ю. Остапчук, Л. Пономаренко, Л. Самчук, Л. Трачук, В. Хівренко, Г. Швецова-Водка, О. Яценко та ін.

Бібліографування – це процес створення бібліографічної інформації. Науковці виокремлюють основні етапи бібліографування.

Бібліографічне виявлення – пошук документів як об'єктів бібліографування для їх подальшого бібліографічного опрацювання.

Бібліографічний відбір – виокремлення документів відповідно до визначених критеріїв (змістових чи формальних) з метою їх відображення в бібліографічній інформації.

Бібліографічна характеристика – складання бібліографічних записів на підставі аналізу форми та змісту документів. Розрізняють такі операції бібліографічної характеристики:

Бібліографічне групування – об'єднання бібліографічних записів у групи за визначеними ознаками. Виокремлюють змістове та формальне групування. Розташування бібліографічних записів усередині найдрібнішої рубрики: розрізняють змістові, формальні та змішані способи розташування. Змістові способи розташування: за ступенем значимості документів; за ступенем доступності (від простого до складного); за ступенем заглибленості в тему (від загального до часткового); за логікою змісту (послідовне розкриття теми). Формальні способи розташування: алфавітний, хронологічний [2].

Різновидами бібліографічного групування теж можуть бути бібліографічна систематизація та бібліографічна предметизація (як групування бібліографічних записів за класифікаційними чи предметними рубриками). Називають ще як окремий метод «загальний бібліографічний аналіз документа». Але це не окремий метод, а умова здійснення будь-якого методу бібліографування. Найбільш глибоко цей аналіз здійснюється під час складання бібліографічної характеристики документів [5].

Для всіх етапів бібліографування найбільш важливим є принцип доцільності або закон подвійної відповідності – головний принцип бібліографування: бібліографічна інформація, що створюється, повинна відповідати, з одного боку, особливостям документів (їх змісту та формі), з іншого боку, – інформаційним потребам, запитам, інтересам споживачів, на яких розраховано бібліографічну інформацію [5].

Висновки. Отже, процес бібліографування спрямований на задоволення інформаційних потреб, підвищення інформаційної культури користувачів та є показником якості, точності і об'єктивності наукових висновків, тобто документа в системі соціальних комунікацій.

Список використаних джерел

1. Добко Т. Бібліографічний показчик у системі довідково-бібліографічної діяльності: історія та сучасність. *Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 44. С. 499–513.
2. Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології / НАПН України; Держ. наук-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського; укл.: П. І. Рогова, Я. О. Чепуренко, С. М. Зозуля, І. Г. Лобановська. Київ, 2012. 283 с.
3. Самчук Л. І. Бібліографічні посібники в забезпеченні інформаційних потреб освітян. *Інформ. технології і засоби навчання*. 2017. Т. 61, № 5. С. 188–195.
4. Хівренко В. В. Бібліографічна продукція як засіб задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотек. *Бібліотечно-інформаційна інфраструктура медичної, фармацевтичної галузі України: традиційний та інноваційний шляхи розвитку*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 26–27 трав. 2011 р.). Харків, 2011. С. 73–77.
5. Швецова Водка Г. М. Документальна комунікація як об'єкт загальної теорії документології. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2010. № 2. С. 49–54.

СЕКЦІЯ 2
АРХІВНА ТА БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА
І ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

УДК: 930.253:004.7

*Дідух Л. В., канд. іст. наук,
Міхалко В. В., канд. техн. наук, доцент,
Український науково-дослідний інститут архівної справи
та документознавства, м. Київ*

ЗБЕРІГАННЯ ВІДДАЛЕНОГО ФОНДУ ДОКУМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ У ХМАРНИХ СХОВИЩАХ

Анотація. Окреслено перспективи застосування державними архівами України хмарних сховищ з метою створення та зберігання віддаленого фонду архівних документів в електронній формі для їх убезпечення та збереженості. Наведено приклад використання архівами за ініціативи Державної архівної служби України з цією метою платформи хмарних послуг Amazon Web Services. Описано загальні особливості, переваги та недоліки хмарних сховищ.

Ключові слова: Національний архівний фонд, забезпечення збереженості документів, документ в електронній формі, віддалений фонд архівних документів, хмарне сховище.

Модернізація вітчизняної архівної галузі передбачає впровадження у роботу державних архівів електронного архівування. Цей процес супроводжується різким збільшенням обсягів комплектування архівних фондів документами в електронній формі, як-то: електронні документи, документи у формі електронних інформаційних ресурсів, цифрові аудіовізуальні документи, документи в електронній формі особового походження, науково-технічна документація в електронній формі тощо [1]. Саме тому сучасні архіви повинні бути готові забезпечувати збереження таких документів, зокрема шляхом віртуального зберігання документа та його інформації. Адже збереженості рівноцінно має підлягати як носій документа (у разі наявності), так і документна інформація, оскільки забезпечення фізичного збереження носія може не гарантувати зчитування інформації з нього.

Захист інформації документів в електронній формі Національного архівного фонду (НАФ) передбачає, зокрема, дотримання принципу – від моменту включення у процес зберігання завжди необхідно створювати та працювати з копією документа задля забезпечення тривалого збереження його вмісту. З цією метою, а також для забезпечення надійного зберігання документів, окрім трьох фондів зберігання (основного, страхового, користування), передбачених Правилами роботи архівних установ України [2], рекомендується також створення віддаленого фонду документів [3].

Віддалений фонд – це фонд, який розміщений на значному віддаленні від місця розташування основного та страхового фондів архіву, створений шляхом резервного копіювання страхового фонду як повністю автономне стратегічне

сховище на випадок форс-мажорних обставин (надзвичайні ситуації, бойові дії, період особливих правових режимів тощо), які можуть спричинити одночасне значне або повне знищення основного та страхового фондів.

Віддалений фонд може бути розміщений як у фізичному архівосховищі географічно віддаленого населеного пункту (така стратегія збереження документів в електронній формі реалізована у більшості національних архівів країн Європи [4]), так і у віртуальному (онлайн) хмарному сховищі, яке дає змогу повноцінно зберегти, упорядкувати, структурувати документну інформацію. Використання технологій хмарних сховищ для створення віддаленого фонду у вітчизняних архівах ініціюється, зокрема, напрямом 8 «Інформаційно-комунікаційні технології» Національної економічної стратегії на період до 2030 року [5] та може виступати одним з найбільш ефективних способів забезпечення збереженості документів в електронній формі НАФ, насамперед в умовах дії особливих правових режимів в Україні.

Відповідно до Закону України «Про хмарні послуги», хмарне сховище є сучасною ІТ-інфраструктурою динамічно розподілюваних та налаштовуваних ресурсів, тобто технічні та програмні засоби або інші компоненти інформаційної (автоматизованої) системи, місце у сховищах даних, обчислювальні мережі, бази даних і комп'ютерні програми, що можуть бути оперативно надані користувачу і вивільнені через глобальну та локальні мережі передачі даних [6]. Зазвичай хмарне сховище розташоване у віддаленому центрі обробки даних, доступ до якого забезпечується через мережу Інтернет. У такому онлайн-сховищі дані зберігаються на численних розподілених у мережі серверах, що надаються в користування.

Початок реалізації проєкту щодо використання вітчизняними державними архівами хмарних технологій для забезпечення збереженості документів НАФ припав на перші місяці повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. Виконуючи Угоду про тимчасову передачу між Державною архівною службою України та Національним архівом Сполученого Королівства (Велика Британія) від 25 березня 2022 р. [7], Національний архів Сполученого Королівства на безоплатній основі створив хмарне сховище достатнього розміру на базі платформи хмарних послуг Amazon Web Services (AWS) для зберігання державними архівами України цифрового контенту на випадок можливої його втрати через бойові дії у країні.

Платформа може бути використана державними архівами для резервного копіювання для створення віддаленого фонду та завантаження у хмарне сховище на зберігання власних інформаційних ресурсів, зокрема цифрових копій документів НАФ, цифрових копій страхового фонду документів, описів справ

постійного зберігання, довідкового апарату в електронній формі, копій баз даних, інформаційних систем та ін. Завантаження у хмарне сховище відбувається за допомогою протоколу SFTP із використанням програми FileZillaClient або сервісу AmazonWebServices Command Line Interface (CLI) – інтерфейсу командного рядка AWS [8].

Для архівної роботи зі створення віддаленого фонду документів НАФ архів також може обрати будь-яку іншу популярну платформу, яка дає змогу зберігання архівних інформаційних ресурсів у хмарних сховищах, наприклад, хмарні сховища Dropbox, Mega, OneDrive, «Google Диск» та ін.

До основних переваг використання хмарних сховищ для створення вітчизняними архівами віддаленого фонду документів в електронній формі НАФ можна віднести такі:

- простота та доступність використання хмарних послуг, що не потребує додаткових затрат на спеціальне навчання працівників архіву; практично кожен архів може створити віддалений фонд у хмарах, оскільки плату (за наявності) необхідно вносити тільки за фактично використане місце у сховищі, а не за оренду сервера загалом, що є вигідно для тих архівів, у яких на постійному зберіганні перебуває порівняно невеликий обсяг документів в електронній формі;

- працівникам архівів не потрібно самостійно обслуговувати та оновлювати бази даних у хмарних сховищах; під час внесення будь-яких змін до баз даних інформація автоматично оновиться на всіх пристроях, що мають доступ до хмарних сховищ;

- відповідальність за інформаційну та кібербезпеку віддаленого фонду у хмарних сховищах несе надавач хмарних послуг;

- для зберігання документів у хмарних сховищах характерна гнучкість та орієнтація на конкретні потреби архіву у визначений період часу; за необхідності архів може збільшити або зменшити обсяг наданих йому ресурсів;

- доступ до хмарного сховища можливий у будь-який час та з будь-якого пристрою.

Недоліками використання хмарних сховищ для створення віддаленого фонду є:

- залежність архівної роботи із хмарним сховищем від мережі; у разі виникнення збоїв у мережі Інтернет ефективність роботи значно знижується, а за його відсутності – фактично унеможливується;

- можливе несанкціоноване втручання третіх осіб, хакерські атаки, інші можливі ризики, пов'язані з інформаційною та кібербезпекою даних, оскільки хмарні сховища забезпечують збереження інформації різних компаній, установ

та організацій, що може сприяти підвищеному інтересу з боку хакерів або хакерських угруповань.

Висновки. Практичне використання вітчизняними державними архівами хмарних сховищ стало необхідним елементом сучасної системи віртуального зберігання документів в електронній формі НАФ, що може запобігти їх втраті через об'єктивні чинники сьогодення. Обираючи хмарне сховище, архіви мають враховувати особливості різних платформ, зважати на обсяг віддаленого фонду документів, з яким доведеться працювати, та орієнтуватись на потреби й можливості самої установи у роботі з хмарними сховищами.

Список використаних джерел

1. Приймання-передавання документів в електронній формі на постійне зберігання: метод. рекомендації [затв. наказом Держ. арх. служби України від 6 квітн. 2023 р. № 51] / Держ. арх. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства; уклад.: В. Ф. Бойко, Ю. С. Ковтанюк, З. М. Свєрдлик. Київ, 2022. 80 с. URL: <http://surl.li/ubjml> (дата звернення: 30.05.2024).

2. Правила роботи архівних установ України, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08 квітня 2013 р. № 656/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10 квітня 2013 р. за № 584/23116 [зі змінами]. URL: <http://surl.li/ubjly> (дата звернення: 30.05.2024).

3. Забезпечення збереженості електронних документів Національного архівного фонду: методичні рекомендації [затв. наказом Держ. арх. служби України від 13 лют. 2020 р. № 13] / Держ. арх. служба України, УНДІАСД; укл.: Л. В. Дідух, Н. В. Залєток, Т. М. Ковтанюк, Ю. Г. Чернятинська. Київ, 2019. 68 с. URL: <http://surl.li/ubjli> (дата звернення: 01.02.2024).

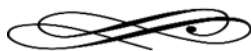
4. Зарубіжний досвід обліку та зберігання електронних документів (інформаційно-аналітичний огляд). *Бюлетень Галузевого центру науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства* / Держ. арх. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т арх. справи та документознавства, Галуз. центр наук.-техн. інформації з арх. справи та документознавства; укл.: А. А. Майстрєнко, Р. В. Романовський. Київ, 2020. Вип. 2(34). С. 4–127. URL: <http://surl.li/ubjke> (дата звернення: 07.05.2024).

5. Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179 [зі змінами]. URL: <http://surl.li/ubjpp> (дата звернення: 30.05.2024).

6. Про хмарні послуги: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2075-IX [зі змінами]. URL: <http://surl.li/ubjjs> (дата звернення: 30.05.2024).

7. Перша Угода про резервне зберігання цифрових копій документів НАФ України у хмарних сховищах іноземних партнерів. *Урядовий портал*. 25 березня 2022 р. URL: <http://surl.li/ubjir> (дата звернення: 23.05.2024).

8. Методичні рекомендації щодо використання програмних засобів для завантаження файлів у хмарні сховища [схвалено науково-методичною радою ЦДАЕА, протокол № 7 від 04 грудня 2023 р.] / Державна архівна служба України, Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів; укл.: К. В. Євсєєв, В. В. Бєденко; за ред. О. В. Лашка. Київ, 2023. 15 с. URL: <http://surl.li/ubjib> (дата звернення: 01.02.2024).

УДК: 021+930.25+004]:001.895

*Ковальська Л. А., д-р іст. наук, професор,
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ*

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ, БІБЛІОТЕЧНІЙ ТА АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Анотація. У науковому дослідженні, спираючись на представлений аналіз історичного розвитку і становлення документознавства України, запропонований корифеями галузі, та враховуючи тенденції розвитку спеціальності соціальних комунікацій, запропоновано власне бачення перспективних напрямів та актуальних міжгалузевих колаборацій наукових досліджень з проблем розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Модерні запити структурування та концептуалізації досліджень з проблем інформаційної, бібліотечної та архівної справи, виявлення новітніх дискусійних питань та розв'язання основних суперечностей і викликів постають сьогодні перед науковцями документно-інформаційного напрямку, визначають подальші напрями реформування як наукового життя, так і вищої освіти в Україні, окреслюють розвиток міжнародних наукових зв'язків, враховуючи сучасні тенденції розвитку документно-інформаційної науки.

Ключові слова: інформаційна діяльність, архівна та бібліотечна справа, сучасні концепції, тенденції розвитку.

З початком нового тисячоліття в Україні відбулося помітне зростання наукового зацікавлення фахівців та активізація дослідницьких проєктів у напрямі трансформації інформаційної діяльності та наукової інституціалізації документознавства, бібліотекознавства, архівної справи. Спостерігається активна дослідницька діяльність, профільні наукові установи та заклади вищої освіти долучилися до цієї справи, готуючи фахівців документознавства та інформаційної діяльності. Українське наукове середовище документознавства цього періоду характеризують різноманітні наукові заходи та поживлення наукового обговорення актуальних проблем науки про документ. Це сприяло встановленню традицій наукових дискусій між провідними вченими сфери документознавства та інформаційної діяльності, зумовило появу нових цікавих напрямів і комплексних досліджень із соціальних комунікацій. Тенденції розвитку інформаційного суспільства та нові виклики у процесі державотворення 20-х років ХХІ століття показали нові цікаві напрями та перспективи практичного спрямування окремих аспектів дослідження інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

У розвитку документознавства та соціальної комунікації українські дослідники вагоме значення приділяють вивченню історії розвитку документознавства, виокремлення особливостей українського документознавства та інформаційної діяльності. Найбільш повно і багатоаспектно ця проблематика розглядається у фундаментальних монографіях і ґрунтовних публікаціях [1]. Незважаючи на наявні дослідження з історії становлення галузі, вивчення історії документознав-

ства в Україні потребує більшої уваги дослідників у напрямі оновлення та виявлення новітніх здобутків, у напрямі вдосконалення галузевого теоретико-методологічного інструментарію, розвитку принципів міждисциплінарності й інформатизації та впровадження новітніх технологічних досягнень у справу обробки інформації.

В окремий науковий напрям наукової розвідки варто винести дослідження з питань документознавчої термінології, що визначає оформлення наукового напрямку та наявність власного теоретичного підґрунтя й терміносистеми. Цей напрям має перспективи зайняти визначальне місце у дослідженнях термінології документознавства, терміносистем інформаційної діяльності, архівознавства, бібліотекознавства, що виокремлює наукові напрями та узгоджує використання термінів суміжних галузей. Термінологічність виступає інформативною основою лексики наукової мови. Під терміном розуміємо мовний засіб вираження специфіки використовуваного поняття. До характеристик терміносистеми відносимо незалежність від контексту, точність і лаконічність, однозначність, вмотивованість, простоту, системність. Системність терміна є однією з найважливіших характеристик його існування. Системність терміна означає, що він є частиною інших термінів, з якими він вступає в певні зв'язки та відношення. У своєму поняттєвому обсязі термін фіксує певні аспекти дійсності, що дає змогу йому разом з іншими термінами забезпечити системне й повне відображення на рівні мови системності знань. Терміни створюють спеціальні терміносистеми, оскільки вони використовуються в різних наукових сферах. Так, існують терміносистеми, як-от математична, лінгвістична, медична, інформаційна, технічна тощо. До здобутків термінології українського архівознавства відносимо, зокрема, фундаментальні роботи «Українська архівна енциклопедія» [2] та «Термінологічний словник з архівознавства» [3], які мають вагоме значення для розвитку документознавчої термінології.

Змістовним напрямом у цьому контексті виступає міжнародна галузева термінологія документознавства та інформаційної діяльності України, яка сьогодні має особливу актуальність та нагальну потребу вирішення професійними документознавцями питання співпраці у міжнародних наукових проєктах та різноманітних наукових заходах.

Тут також варто визначити і суттєві надбання української науки у справі освоєння здобутків зарубіжного документознавства та активної міжнародної наукової співпраці українських дослідників, особливо в останні десятиліття.

У питанні розвитку науки про документ в Україні пріоритетним є галузеве документознавство, обґрунтоване М. С. Слободяником та реалізоване у справі підготовки фахівців-документознавців [1]. З часом помітного розвитку набули

управлінське і юридичне документознавство, що зумовлено практикою та вимогами галузевого документообігу. Порівнюючи спеціальне та галузеве документознавство, можна стверджувати, що спеціальне документознавство вивчає основні види документів, тоді як галузеве документознавство вивчає документи за змістом. Цей принцип впливає на структуру сучасного документознавства. На перспективу можна окреслити нові напрями документознавства, що відобразатимуть специфіку певної галузі, демонструватимуть окремішність та спеціалізацію професійної діяльності і потребу зберігання спеціальної документної інформації, дотримання вимог архівування та створення умов доступу і задоволення потреб користувачів архівної інформації [4].

З-поміж започаткованих проблем документознавчого циклу можна виділити запропоновану Г. М. Швецовою-Водкою теорію ноокомунікології – соціальної інформаційної комунікації, циклу наукових дисциплін, які вивчають систему соціальних інформаційних комунікацій. Документознавиця ініціювала формування багатьох принципово нових наукових ідей у бібліології, документології, бібліосфері, інфосфері, розробила авторську концепцію ноокомунікології, що потребують подальшого їх розвитку та оформлення. Ці новітні напрями можуть бути доповнені, враховуючи модерні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і їх безпосереднього впливу на документ та інформацію у різних її проявах.

До актуальних питань інформаційної діяльності, документознавства, бібліотекознавства та архівної справи відносимо проблеми стандартизації та уніфікації, узгодження їх зі внутрішніми особливостями розвитку галузевого документообігу, необхідністю координувати окремі аспекти використання норм і практик документування з міжнародними системами. Цей напрям потребує постійної уваги науковців та копіткої дослідницької роботи у регулюванні інформаційної діяльності та дотриманні стандартів.

Викликає потребу теоретичного обґрунтування та висвітлення особливостей реалізації суспільної документної комунікації документотворення в умовах швидкого розвитку новітніх технологій. Зокрема, варто визначити перспективи напрямів дослідження, як-от практика керування документацією, проблема документообігу в електронній мережі, впровадження / реалізація електронного документа, система е-документообіг та інші варіації практики документа в умовах цифрової епохи. Актуальним є питання організації документообігу в умовах віддаленої роботи та з використанням новітніх засобів комунікації, цифровий документ та його збереження у віртуальному просторі, новітні засоби і технології комунікації (соціальні мережі, блоги, боти та ін.) та особливості документа, аудіовізуальний документ та медіаконтент, інформатизація та документ, нала-

годження обміну інформацією й технологія документування в умовах вдосконалення технологій, трансформація спеціального документообігу та багато інших актуальних напрямів в умовах швидкого розвитку технологій забезпечення інформаційної діяльності та оновлення засобів комунікування. Одним із цікавих напрямів документознавчих досліджень є аналіз інформаційних ресурсів мережі Інтернет загалом та її українського сегмента.

Наявність емпіричного матеріалу, що спирається на ґрунтовні історичні дослідження документознавства, представленого в різноманітних публікаціях, дає підстави для пропозицій щодо створення узагальнюючих монографій та підручників з теорії і практики та історії документознавства в Україні. До того ж особливістю подальшого розвитку галузі виступає потреба та необхідність оновлення навчально-методичних видань і створення різноманітних навчальних маніпуляторів з метою вдосконалення практики, покращення якості документа та уніфікації документообігу.

Удосконалення документознавчої професіології є важливою компонентою розвитку науки про документ у системі бібліотекознавства та архівознавства. Важливою умовою професіоналізму та тяглості виступають забезпечення освіти у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної справи, урізноманітнення та міждисциплінарність у викладанні спеціальних дисциплін. Практичні навички та теоретичні знання орієнтують фахівця на подальше вдосконалення професійних якостей та набуття необхідних компетентностей. Тут доречною виступає міждисциплінарність у напрямі підготовки і підвищення кваліфікації фахівців-документознавців, спеціалістів інформаційної діяльності.

У розвитку галузі важливе місце належить діяльності провідних наукових центрів. Виділяється саме поняття наукового осередку в галузі книгознавства, бібліотекознавства, бібліографії, з-поміж яких Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – науковий центр галузі. Вагомою є роль НБУВ у підготовці науковців (аспірантура, докторантура, спеціалізована рада). До неодмінних ознак наукового центру відносимо наукові видання (фахові, наукометричні). До таких наукових центрів за переліченими ознаками можна віднести Київський національний університет культури і мистецтв, Харківська державна академія культури, Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв та інші новітні наукові регіональні центри інформаційної, бібліотечної та архівної справи, що забезпечують якість підготовки фахівця та формування наукової тяглості.

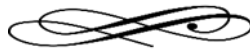
З огляду на важливість фахової періодики у розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи виникає потреба підвищувати цитованість публікацій фахових видань України зі спеціальності, їх міжнародну актуальність, впізнаваність, розширювати проблеми дискусій з питань українського й міжнародного

документознавства. Тут важливим аспектом є проведення періодичних наукових заходів (конференції, круглі столи, симпозіуми, воркшопи та інше) задля популяризації українського документознавства, обміну думками фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи, встановлення нових контактів та залучення міжнародного досвіду, організації проектної діяльності тощо.

Висновки. Тенденції розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи загалом спрямовані на системне розуміння їх сутності та значення як специфічного виду людської діяльності й особливої сфери пізнання, включно з розвитком наукових уявлень про неї, та новітні трансформації в умовах швидкого розвитку цифрового суспільства. Окремими напрямками варто визначити розвиток фундаментального знання філософії інформації, поглиблення теорії соціальної комунікації, модернізацію теоретико-методологічних засад розвитку інформатики, документознавства, бібліотекознавства, архівознавства, суміжних наук соціокомунікативного циклу. Загальний розвиток інформаційної діяльності визначає вільне володіння категорійно-поняттєвим та аналітично-дослідницьким апаратом у галузі інформаційних наук, документознавства, бібліотекознавства та архівознавства.

Список використаних джерел

1. Слободяник М. С. Основні напрями розвитку документознавства в сучасній Україні. URL: https://blog-doc-edu.blogspot.com/2014/05/blog-post_19.html
2. Українська архівна енциклопедія. Держкомархів України, УНДІАСД / ред. кол.: І. Б. Матяш (голова), І. Н. Войцехівська, Л. А. Дубровіна., М. Г. Железняк, С. Л. Зворський, С. Г. Кулешов, О. Г. Мітюков, К. Є. Новохатський, Л. П. Одинока, О. С. Онищенко, Р. Я. Пиріг, В. А. Смолій, П. С. Сохань, Я. С. Яцків. Київ: Горобець, 2008. 881 с. URL: <https://old.archives.gov.ua/Publicat/Encyklopediya.php>
3. Архівістика: термінологічний словник / авт.-упоряд. К. Є. Новохатський, К. Т. Селіверстова та ін. Київ. 1998. 106 с.
4. Ковальська Л. А., Дідур І. П. Потреби користувачів архіву та новітні форми використання архівної інформації. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5480>

УДК: 930.25+004

*Ковальський Г. Є., канд. філософ. наук, доцент,
Державна архівна служба України, м. Київ,
Вазьянов І. І., магістр, ст. викладач,
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ*

КІБЕРАРХІВІСТИКА: ГОЛОВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Цифрове збереження архівних документів НАФ України є важливим завданням, яке вимагає комплексного підходу, включно з технічними, організаційними та фінансовими аспектами. Управління цифровими даними архівного фонду є складним завданням, що вимагає системного підходу та використання сучасних технологій. Метадані відіграють критично важливу роль у забезпеченні ефективного зберігання, пошуку та доступу до цифрових архівів. Використання стандартизованих метаданих, інтеграція з пошуковими системами, контекстуалізація та управління життєвим циклом документів дають змогу створювати інтуїтивно зрозумілі та доступні цифрові архіви, які відповідають потребам різних категорій користувачів. Використання релевантного програмного забезпечення для автоматизації процесів архівування й управління даними є кроком до підвищення ефективності та надійності національних архівних систем. Забезпечення користувачів зручним доступом до цифрових архівів вимагає комплексного підходу, який включає технічні рішення, дизайн інтерфейсу, ефективні системи пошуку та навігації, а також забезпечення доступності для всіх категорій користувачів. Використання передових технологій забезпечить довготривале збереження і допоможе створити зручний та ефективний доступ до архівних ресурсів.

Ключові слова: архів, кіберзахист, цифровий архів, цифровізація.

Прискорення технологічного розвитку у сфері інформаційних технологій зумовило низку світових трендів, з-поміж яких – цифрові реформи архівістики та появи нового явища – кіберархівістики. Цифрова архівістика спрямована у своїй діяльності на зберігання, управління та доступ до цифрових документів і даних. Вона об'єднує традиційні та технологічні методи забезпечення довготривалого збереження цифрової інформації архівних документів. Цифровізація архівних документів Національного архівного фонду є надзвичайно важливим напрямом для забезпечення збереження, доступності і цілісності історичної та культурної спадщини країни. В умовах швидкого розвитку цифрових технологій та збільшення обсягів цифрових даних архіви стикаються з новими викликами та можливостями. Проекти національних цифрових архівів передбачають забезпечення довготривалого збереження цифрової інформації.

Прикладами цифрового доступу до величезного обсягу культурних та історичних документів є National Digital Information Infrastructure and Preservation Program [7] та Digital Public Library of America [3] у США, National Archives of Australia Digital Preservation в Австралії [6], Israel Digital Archives в Ізраїлі [5], Europeana у Євросоюзі [4]. Реалізація основ кіберархівістики є сучасним викликом для національної та світової архівної сфери. Забезпечення реалізації реформ

зберігання архівних документів Національного архівного фонду передбачає послідовне вирішення низки завдань.

Зокрема, проблема *цифрового збереження документів* із забезпеченням постійного і широкого доступу зі збереженням відповідних їм властивостей у часі та просторі. Розглянемо основні аспекти цифрового збереження архівних документів НАФ. Цифровізація НАФ відбувається у двох напрямках: оцифрування архівних документів та утворення цифрового формату документообігу визначеними законодавством фондоутворювачами. Процес оцифрування включає професійне сканування усіх видів паперових архівних документів задля створення цифрових копій, які відправляються на архівне зберігання відповідно до встановлених термінів. Це передбачає використання високоякісної техніки, щоб забезпечити максимальну чіткість та деталізацію документа, а також уніфікацію форматування для забезпечення високої якості зображення, зокрема найпоширеніші формати TIFF та PDF. Функціонування електронних архівів із сучасною документною інформацією передбачає дотримання технологічних умов відповідних офісних програм документообігу за прикладом АСКОД. Утворений масив цифрових даних, створений цифровими методами, з набуттям статусу офіційного документа через накладання кваліфікованого електронного підпису проходить аналогічні етапи передачі на тривале збереження і набуття статусу документа Національного архівного фонду, що передбачено архівним законодавством.

Зберігання цифрових даних відбувається у централізованих сховищах із використанням серверів, або хмарних рішень, для накопичення цифрових копій архівних документів, що забезпечує надалі їх централізоване управління та легкий доступ до даних. Відповідним установам необхідно проводити регулярне страхове створення резервних копій для захисту від втрат у випадку збоїв або інших факторів / інцидентів зі зберіганням у географічно розділених локаціях.

Управління цифровими даними архівного фонду є складним та багатограним процесом, що включає в себе організацію, зберігання, захист і забезпечення доступності цифрових архівів. Це важливе завдання, яке дає змогу зберегти історичні, культурні та наукові документи у цифровому форматі для майбутніх поколінь. Утворений масив цифрових даних повинен отримати систему *каталогізації і метаданих*, що дасть змогу реалізувати ефективний пошуковий механізм. Описові, адміністративні та структурні метадані забезпечують контекстуалізацію та зручний пошук цифрових архівних документів. Метадані включають інформацію про авторство, дату, тему, умови доступу та інші важливі атрибути, а організація цифрових архівів у систематизовані каталоги полегшить пошук і доступ до архівних документів. Використання метаданих є ключовим елементом у забезпеченні ефективного зберігання, пошуку та доступу до архів-

них даних. Метадані надають структуровану інформацію про документи, що дає змогу краще розуміти їх зміст, походження та значення. Потрібно брати до уваги й основні аспекти використання метаданих у цифрових архівах.

Варто звернути увагу на використання міжнародних стандартів Dublin Core (містить 15 основних елементів, як-от назва, автор, видавець, дата тощо), Encoded Archival Description (детальні описи архівних документів зі збереженням їх ієрархічної структури) та Metadata Encoding and Transmission Standard (дає змогу зберігати структурні й адміністративні метадані) для забезпечення сумісності та інтеграції з іншими архівами. Europeana використовує Dublin Core для опису мільйонів цифрових об'єктів з архівів, бібліотек і музеїв у всій Європі. Це дає змогу створювати єдину базу даних, доступну для користувачів з усього світу. National Archives and Records Administration використовує EAD для детального опису архівних колекцій, зберігаючи їх ієрархічну структуру та забезпечуючи доступність інформації для дослідників. Налагоджена тісна співпраця між архівами на національному та міжнародному рівнях задля впровадження інтероперабельності через впровадження єдиного стандарту Open Archival Information System [8], що забезпечить уніфікованість, сумісність та інтеграцію систем управління цифровими даними.

До основних компонентів управління цифровими даними відносимо управління життєвим циклом документів, який включає етапи створення, зберігання, використання, архівування та знищення архівних документів. Важливо забезпечити правильне управління на кожному етапі для збереження цілісності та доступності даних. Терміни зберігання різних типів архівних документів повинні спиратися на юридичні вимоги національного законодавства. Протягом «життя» архівний документ може переживати міграцію даних через оновлення форматів файлів та технологій зберігання для забезпечення довготривалої доступності даних. Це потребує постійного моніторингу стану даних для виявлення можливих пошкоджень, або деградації файлів. Це відбувається за підтримки спеціалізованими Програмами контролю стану збереження архівних документів за прикладом Програми здійснення контролю за наявністю, станом і рухом документів НАФ на 2009–2019 роки, яку проводила Державна архівна служба України [2].

Критично важливою є *безпека цифрових архівів* від несанкціонованого доступу, що робить цей аспект основою кіберархівістики. Оскільки цифрові архіви містять важливу інформацію, як-от історичні документи, особисті дані, конфіденційна інформація організацій, їх захист має бути пріоритетним, як того вимагає національне законодавство України [1]. Серед викликів безпеки – кіберзлочинці, інсайдерські загрози від власних працівників, технологічне оновлення стратегій захисту. Забезпечення захисту цифрових архівів від несанкціонованого

доступу є багатограним завданням, що вимагає комплексного підходу, зокрема технічних засобів, організаційних заходів та підвищення обізнаності користувачів. Важливим є інцидент-менеджмент із розробкою планів дій на випадок порушення безпеки.

До важливих методів захисту цифрових архівів відносимо автентифікацію й авторизацію – процес підтвердження особи користувача під час входу у власний акаунт на сайтів архіву використанням паролів тощо. Управління архівними масивами даних передбачає розмежування прав доступу користувачів, працівників та адміністраторів. Шифрування даних архівного фонду є важливим складником стратегії кібербезпеки, яка забезпечує захист конфіденційних та критичних даних від несанкціонованого доступу. Шифрування даних проводиться через перетворення даних у формат, який неможливо прочитати без спеціального ключа. Безпека має забезпечуватися відповідно до законодавчих вимог щодо захисту даних, як-от GDPR (General Data Protection Regulation) у Європі або HIPAA (Health Insurance Portability and Accountability Act) у США.

Шифрування даних архівного фонду є критично важливим для забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності архівних документів. В умовах зростаючих кіберзагроз та необхідності захисту від несанкціонованого доступу шифрування стає вагомим елементом у стратегії безпеки цифрових архівів. Серед методів шифрування даних архівного фонду виділимо такі типи: *симетричне шифрування* з використанням одного ключа для шифрування та дешифрування даних за принципом алгоритму AES (Advanced Encryption Standard); *асиметричне шифрування*, за якого використовують пару ключів – публічний для шифрування і приватний для дешифрування – за принципом алгоритму RSA (Rivest-Shamir-Adleman).

Шифрування даних під час передачі на архівне зберігання відбувається через протоколи для захисту даних TLS/SSL, які передаються через інтернет. Вони забезпечують шифрування даних між клієнтом та сервером, запобігаючи їх перехопленню. Віртуальні приватні мережі VPN використовуються для захисту даних, що передаються через загальнодоступні мережі, забезпечуючи безпечний тунель для передачі інформації. Шифрування даних під час архівного зберігання передбачає шифрування всього диска або певних розділів алгоритмами BitLocker (для Windows) та FileVault (для macOS) та шифрування окремих файлів інструментами PGP (Pretty Good Privacy). Впровадження прогресивних методів шифрування, належне управління ключами та дотримання найкращих практик допоможуть забезпечити безпеку та цілісність архівних документів у цифровому форматі.

Використання програмного забезпечення для *автоматизації процесів архівування* та управління даними стає дедалі важливішим у сучасному цифровому середовищі. Це дає змогу значно підвищити ефективність, точність і безпеку архівних процесів. Варто брати до уваги чинники впровадження, переваги, виклики та приклади програмного забезпечення для автоматизації архівування й управління даними. Переваги використання програмного забезпечення полягають у: автоматичному збиранні даних з різних джерел, автоматичному генеруванні метаданих на основі вмісту документів, як-от дати, автори, ключові слова, що спрощує їх каталогізацію та пошук, інтеграцію зі стандартами метаданих для забезпечення сумісності та інтеграції з іншими архівними системами, інтелектуальний пошук методами штучного інтелекту, фільтрацію та сортування результатів пошуку за різними критеріями, збереження різних версій документів з можливістю відстеження змін та відновлення попередніх версій, автоматичне переміщення документів до архівних сховищ на основі їх віку, важливості або інших критеріїв, підвищення ефективності обробки та збереження даних, мінімізації людського фактора, формалізації і стандартизації процесів, шифрування та контролю доступу, моніторингу та аудиту архівних масивів даних.

Забезпечення користувачів зручним *доступом до цифрових архівів* є ключовим завданням для архівних установ. Це включає створення інтуїтивно зрозумілих інтерфейсів, ефективних систем пошуку, а також забезпечення доступності даних для різних категорій користувачів. До основних аспектів забезпечення доступу до цифрових архівів відносимо: інтуїтивно зрозумілий дизайн інтерфейсу, який має бути адаптивним, тобто забезпечувати зручний доступ з різних пристроїв, мати ефективні системи пошуку та навігації, фільтри та сортування, відповідність стандартам доступності WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) та мультимовність, створення тематичних цифрових виставок, віртуальні тури, можливість залишати анотації й коментарі до документів, інтерактивні навчальні матеріали та посібники для користувачів.

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що кіберархівістика є важливою в сучасному світі, де велика кількість інформації зберігається у цифровій формі, і необхідно знайти ефективні способи її збереженості та управління. Кіберархіви є інтеграцією традиційного архівного сховища з сучасними інформаційними технологіями, що забезпечує зберігання, управління та доступ до великого обсягу даних у цифровому форматі. Вони є критично важливими для збереження культурної, історичної та наукової спадщини в умовах зростаючої цифровізації суспільства і викликів війни. Впровадження новітньої моделі кіберархіву є стратегічно важливим для збереження інформації та її доступності у майбутньому. Сучасні технології автоматизації та управління даними дають змогу архівним

установам ефективно виконувати свої завдання, забезпечуючи збереження та доступ до важливих цифрових ресурсів. Це сприятиме не лише збереженню спадщини, але й підтримці наукових досліджень, освіти та культурного розвитку.

Список використаних джерел

1. Про захист персональних даних: Закон України № 2297-VI від 01.06.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
2. Програми здійснення контролю за наявністю, станом і рухом документів НАФ на 2009–2019 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0190560-09#Text>
3. Digital Public Library of America. URL: <https://dp.la>
4. Europeana. URL: <https://www.europeana.eu>
5. Israel Digital Archives. URL: <https://catalog.archives.gov.il/>
6. National Archives of Australia Digital Preservation. URL: <https://www.naa.gov.au>
7. National Digital Information Infrastructure and Preservation Program. URL: <https://www.digitalpreservation.gov>
8. Open Archival Information System. URL: <https://www.oais.info>

УДК: 027:159.9

*Новальська Ю. В., головний бібліотекар,
Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

ТЕАТР У БІБЛІОТЕЦІ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВАНТАЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Висвітлено організацію роботи театрів, театральних студій та гуртків у бібліотеках як культурно-дозвілєвий складник діяльності бібліотек України у воєнний час, що є психоемоційним аспектом (психологічним відновленням) позитивної підтримки для суспільства, а особливо дитячої аудиторії, також є допоміжним фактором із промоції читання, книги та бібліотеки для різних вікових категорій користувачів. Частково розкрито досвід Публічної бібліотеки імені Лесі Українки міста Києва, Національної бібліотеки України для дітей, Дніпропетровської обласної бібліотеки для дітей, Івано-Франківської обласної бібліотеки для дітей, Волинської обласної бібліотеки для дітей.

Ключові слова: бібліотека, театр, театральні студії та гуртки, культурно-дозвілєва діяльність бібліотек, психологічний аспект.

У тяжкі воєнні часи бібліотеки залишаються місцем зустрічі з книгою, з людьми, осередком відпочинку, спілкування, дозвілля, місцем психологічної реабілітації. Незважаючи на те, що сучасна людина має безліч можливостей отримати всю необхідну їй інформацію, вона все ж таки найчастіше звертається до бібліотеки, як інформаційного, освітнього, культурно-дозвілєвого центру, а нині – центру спротиву російській агресії. Бібліотекарі старанно тримають культурний фронт, залишаються компетентними, доброзичливими, більш винахідливими, щоб допомогти своєму користувачу отримати потрібну правдиву інформацію, а також психологічно його підтримати. Однією із форм психологічного розвантаження є організація театрів, діяльність театральних гуртків та студій при бібліотеках, які значно впливають на промоцію читання, залучення дітей та молоді до бібліотеки.

Порівнюючи роботу театру, студій, театральних гуртків в бібліотеках до повномасштабного вторгнення і наразі можемо зробити висновок, що майже всі вони продовжують свою діяльність (окрім тих, що постраждали внаслідок російської агресії); напрям театральних вистав майже не змінився, але є бібліотеки, до репертуару театру яких додалися нові актуальні вистави, а також сучасні герої воєнного часу.

Цікавим є досвід організації театрів у публічних бібліотеках та бібліотеках для дітей. Наприклад, у **Публічній бібліотеці імені Лесі Українки міста Києва**, як і раніше, діє проєкт «Бібліотека + Театр», в якому передбачено організацію та проведення показів вистав за творами української та світової драматургії, в процесі яких здійснюється промоція читання, наближення літератури до користувача, популяризація театального мистецтва, культури читання.

Проведення театралізованих вистав у бібліотеці розширює використання інформаційних ресурсів відділу літератури з питань мистецтва, сприяє залученню нових користувачів. У 2022–2024 рр. в репертуарі театру з'явилися нові вистави, в яких розкриваються жахіття війни, що виражені у реальних історіях звичайних людей. Напередодні вистави бібліотекарі готують виставки літератури під загальною назвою «Прочитай виставу», з якою кожен глядач може ознайомитися [5].

Як і до повномасштабного вторгнення, так і наразі продовжує свою роботу народний театр-студія «Мрія», артстудія «Тисяча облич», онлайн проєкт «Театр онлайн» **Національної бібліотеки України для дітей**, які тішать своїми виставами і дітей, і дорослих. Також у репертуарі тетралізовано-ігрові програми, що нині доповнені новими сучасними героями. Театралізовані вистави сприяють розвитку уяви, креативності у дитини, переносять глядача у казковий світ та на деякий час відволікають від буремних подій [4].

Лялька в руках бібліотекаря – незамінний помічник у вихованні дитини дошкільного віку. Коли дорослий спілкується з дитиною за допомогою іграшки, вона дослухається до слів ляльки і прагне зробити те, про що вона просить. Розважаючи дітей, театральна лялька розвиває в них творчі здібності: артистичність, музикальність, фантазію і почуття гумору та на деякий час відволікає від страшних реалій.

Продовжує свою діяльність ляльковий театр **Дніпропетровської обласної бібліотеки для дітей «Кольорове диво»**, вражає своїх поціновувачів цікавими історіями. Кожного вівторка діти (3+) з задоволенням дивляться вистави, які не тільки розважають, а й мають педагогічний напрям. Так, в одній з вистав була висвітлена завжди актуальна та доречна тема, а особливо зараз – безпека дитини. Доступно та цікаво було надано інформацію в ляльковій виставі «Ні кошенят, ні малятам самим не варто йти гуляти» [2]. Вистави минулих років можна подивитись на сайті бібліотеки та на YouTube-каналі.

Завдяки театру дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем, і висловлює своє власне ставлення до добра і зла. В бібліотеках діють театральні студії, гуртки, в яких дитина може відчути себе у ролі актора, а також власноруч виготовити ляльку для вистави. Пробуючи себе в театралізованій діяльності, дитина долає боязкість, невпевненість у собі, сором'язливість. Театр у бібліотеці вчить дитину нести в життя прекрасне і добре, допомагає розвиватися всебічно.

До прикладу, в **Івано-Франківській обласній бібліотеці для дітей** діє театральна студія «Коли оживають ляльки», в якій беруть участь діти, а саме обирають собі героя, пробують відтворити улюблені казки [3].

Також працює Театр тіней «Найменшим про важливе». Спостерігаючи за захоплюючими пригодами головних героїв, діти разом зі своїми батьками занурюються в казковий світ, де дружба, мрії та натхнення завжди перемагають

будь-які перешкоди. Варто зазначити, що ініціатива була підтримана грантом у межах програми «Молоді Амбасадор(к)и Розмаїття», яку реалізує громадська організація «СТАН» у партнерстві з альянсом за права, рівність та міжнародну солідарність «Action Aid» за підтримки Disasters Emergency Committee (DEC).

У Волинській обласній бібліотеці для дітей нині, як і до повномасштабного вторгнення, проводяться різноманітні масові заходи, серед яких літературні хіт-паради, весела книготерапія, «Профі-кейс: дивимося у майбутнє» тощо, до програми яких входять покази лялькових вистав театру книги «Чарівна ширма», що несуть позитивні враження та емоції, які нині потрібні і малечі, і дорослим. Тут діти також пробують себе у ролі акторів та власноруч виготовляють своїх казкових героїв для вистав [1].

Висновки. Підсумовуючи зібраний матеріал, можемо зробити висновок, що і до повномасштабного вторгнення, і нині театри в бібліотеках продовжують свою діяльність, залишаються популярними серед дорослих і дітей, і це значно сприяє промоції читання, адже перегляд театралізованого літературного твору спонукає користувача звернутися до першоджерела, більш глибоко ознайомитись зі змістом твору. Також популярність серед дітей мають театральні студії та гуртки, які вчать їх творчо мислити, реалізовувати свою фантазію, збагачуватися новими знаннями, сприяють виявленню здібностей, залучають до культурних та літературних цінностей і, як показує досвід, це дуже вдала форма популяризації книги та читання серед дітей та підлітків. На сучасному етапі перед публічними бібліотеками України постали нові виклики, вирішуючи які фахівці зосередили свою увагу на психологічному аспекті, на позитивній підтримці як для суспільства загалом, так і кожної людини зокрема, допомозі в адаптації до нової громади постраждалим від російського вторгнення, що є одним із головних завдань під час воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Волинська обласна бібліотека для дітей: вебсайт. URL: facebook.com/profile/100064997612242/search/?=чарівна%20ширма (дата звернення 27.05.2024).
2. Зустріч юних глядачів відбулась на черговій виставі в постановці лялькового театру «Кольорове диво»: вебсайт. URL: https://www.facebook.com/bibliodnopr/?locale=uk_UA (дата звернення 27.05.2024).
3. Коли оживають ляльки: вебсайт. URL: <https://biblioteka-if.org.ua/news/event/gurtokoli-ozhivayut-lyalki> (дата звернення 30.05.2024).
4. Національна бібліотека України для дітей: вебсайт. URL: <https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=9412> (дата звернення 28.05.2024)
5. Проєкт «Бібліотека + Театр»: вебсайт. URL: <https://lukl.kyiv.ua/teatr-10/> (дата звернення 28.05.2024).

УДК: 021+069+930.25]-045.73:004.77"21"

*Передерій І. Г., д-р іст. наук, професор,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава*

СУЧАСНЕ ЦИФРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ОСНОВА КОНВЕРГЕНЦІЇ БІБЛІОТЕК, АРХІВІВ І МУЗЕЇВ У ХХІ СТ.

Анотація. У статті розглянуто особливості взаємодії бібліотек, музеїв та архівів на сучасному етапі соціального розвитку в контексті спільних завдань і викликів сьогодення, пов'язаних з віртуалізацією більшості сфер, з галуззю культури включно. Обґрунтовано роль цифрового середовища у процесах модернізації діяльності бібліотек, архівів, музеїв та їх систем, а також з'ясовано підстави для їх новітньої об'єктивної конвергенції у відповідних умовах.

Ключові слова: бібліотека, архів, музей, галерея мистецтв, музейництво, комунікація, інформаційна діяльність.

Бібліотеки, архіви та музеї є, напевно, найдавнішими прикладами осередків, основним завданням яких є організація знань. Багато науковців у галузі інформації наразі заявляють, що галереї, бібліотеки, архіви та музеї (LAM – такий узагальнювальний термін-аббревіатура усталився щодо цих установ серед науковців бібліотечної та інформаційної науки; подекуди вживають також аббревіатуру GLAM, додаючи сюди ще й мистецькі галереї) в умовах сучасного розвитку інформаційного суспільства повинні співпрацювати, інакше їм загрожує зникнення. Значною мірою це пов'язано з бурхливим поступом технологій і цифрового середовища, яке домінує майже в усіх сферах життя.

Для таких установ, які традиційно прийнято кваліфікувати як документно-інформаційні, а також інституції пам'яті, що майже до останньої чверті ХХ ст. розвивалися кожен у власному ритмі, до того ж саме у ХХ ст. чи не найбільше «розійшлися», тепер увиразнився абсолютно протилежний тренд: необхідність зближення. Ця необхідність обумовлена саме спільними (багато в чому) викликами і так само схожими можливостями їх подолання завдяки появі і швидкому поширенню інформаційних технологій. Адже саме електронні послуги стають невід'ємним складником їх діяльності в умовах сьогодення. І характер цих послуг певною мірою, незважаючи на специфічні особливості діяльності різних установ у системі LAM, має відповідну суголосність і подібність. Хоча бібліотеки, архіви та музеї ішли різними шляхами до професіоналізації, цифрове середовище разом із численними можливостями для співпраці зближує ці культурні установи тепер. Роль інституцій LAM полягала в усі часи не лише в якості джерела для збору й упорядкування об'єктів, що несуть знання, а й у створенні нових ідей та засобів для посилення циркуляції цих ідей [1, с. 1]. І саме про

цифрову конвергенцію йдеться, коли говоримо про співпрацю музеїв, бібліотек та архівів на сучасному етапі.

Заклади GLAM перетворюються наразі з фізичних на віртуальні. До 1980-х рр. політика управління колекціями, наприклад, для бібліотек була внутрішньою, коли користувачі приходили до фізичної будівлі та вибирали книги, які їх цікавлять. Але після винаходу telnet і World Wide Web у 1990-х роках пошук став доступним віддалено. Хоча ці надзвичайно складні технології розвинулися нещодавно, прагнення для збирання всіх видів медіа в одному сховищі знань має давнє походження. Згадаймо хоча б Музейон в Александрії, який був науковим і культурним центром елліністичного світу, об'єднував бібліотеку, музей, вищу школу, астрономічну обсерваторію, анатомічний театр і низку інших наукових установ. Меценати інтелектуальної еліти в Англії, Сполучених Штатах і Канаді регулярно об'єднували подібні заклади разом, стверджуючи, що вони можуть як піднести культуру загалом, так і виховувати «нижчі» класи, водночас забезпечуючи міста видимими ознаками цивілізації. Прикладом може бути також Музей товариства природознавства Нью-Брансвіка, заснований у Сент-Джоні в 1862 р., який збирав безліч зразків і книг до 1930-х рр [2].

Сьогодні науковці використовують цифрову культурну спадщину в поєднанні з різними інструментами ІКТ для виявлення людських записів різних епох з метою подальшої їх передачі своїм студентам, академічній науковій спільноті та широкій громадськості. У зв'язку з розвитком демократії та створенням сучасних національних держав уявлення про те, як саме інформацію треба збирати, керувати нею та ділитися, змінилися. Сучасних користувачів менше хвилює, де вони можуть знайти свою інформацію: чи то в бібліотеці, чи в музеї, чи в архіві [1, с. 2]. Саме тому, за словами дослідників В. Девіса та К. Говарда, основними характеристиками інституцій LAM сьогодні є оцифрування, відкритий доступ, співпраця та конвергенція, які містить багато питань і викликів, але які спроможні задовольнити потреби користувачів саме у такий спосіб [3].

Для повного розуміння контексту наведемо пояснення терміна «конвергенція» та спробуємо його уточнити саме щодо LAM (GLAM). *Конвергенція загалом – це процес, за допомогою якого дві або більше установи (організації) створюють набір спільних знань через процес побудови знань про соціальну взаємодію.* Послідовне та відкрите спілкування, гнучкість, повага до відмінностей між професіоналами кожної зі сфер, розроблення та впровадження інтегрованих систем онлайн-доступу, добре розроблені метадані, зберігання та доступ є серед ключових тем конвергенції між установами LAM. До того ж треба розуміти, що через економічний тиск зростання витрат, а також зменшення державних доходів установи LAM практично в усьому світі пройшли через серйозні

внутрішні структурні зміни та почали розвивати мережі для спільного використання своїх ресурсів з метою фінансової економії.

Хоча інституції LAM мають кожна свій власний спосіб і політику документування та організації діяльності, наразі вже є низка успішних прикладів, коли вони зближуються одна з одною, і в такий спосіб успішно підвищують ефективність своєї діяльності, адаптуються до карколомних змін суспільного розвитку. До речі, саме здатність адаптуватися до викликів і вимог суспільства є одним із ключових компонентів, завдяки якому інститути LAM виживали протягом століть.

Ще на початку 2000-х рр. виникли Віртуальний музей Канади (www.virtualmuseum.ca) та Інтернет-архів Каліфорнії (www.oac.cdlib.org), які можна вважати першими віртуальними майданчиками, що пропонували сотні тисяч зображень та інтерактивних ігор, а також проводили віртуальні виставки [1, с. 3]. Їх метою було збереження та презентація культурної спадщини включно з природничою історією. У 2020 р. з Віртуального музею Канади (VMC) розвинулися Цифрові музеї Канади (DMC), змінивши інвестиційну програму з загальнодоступного порталу для віртуальних експонатів, який фінансував VMC, на програму, яка інвестує в онлайн-проекти канадських музеїв та організацій спадщини, допомагаючи їм розвивати цифровий потенціал і ділитися історіями та досвідом зі своєю аудиторією.

Ще раніше, на початку ХХ ст., Ньюаркський музей демонстрував разом книги та музейні предмети. В Англії в Музеї Вікторії та Альберта з'явилися великі бібліотеки та спеціалізовані архівні сховища, а також знамениті колекції артефактів. У США Смітсонівський інститут став парасолькою для багатьох музеїв, дослідницьких центрів, бібліотек, архівів і навіть національного зоопарку [4, с. 210–217]. За допомогою спільних та дослідницьких проєктів, пов'язаних із цифровими LAM, ці інституції можуть збагатити сектор культурної спадщини кожної країни.

Але більшість науковців одностайні в думці, що інституції LAM почали системно об'єднуватися та співпрацювати саме з поширенням інформаційних технологій та цифрового збереження, зберігаючи водночас відокремлення традиційних фізичних аспектів своїх окремих сфер [1, с. 17].

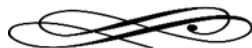
Уже з початком ХХІ ст. у всьому світі зростає прагнення до співробітництва й конвергенції LAM (інколи цей процес називають реконвергенцією, підкреслюючи, що такий тренд проявляється у середовищі LAM не вперше). Наприклад, у Данії дев'ять архівів, бібліотек та музеїв об'єдналися і створили NOKS – єдину культурно-історичну базу даних; спільний портал архівів, бібліотек і музеїв було також створено у Німеччині; варто також згадати проєкт Europeana – цифрову

бібліотеку, яка об'єднує ресурси бібліотек, музеїв, архівів та аудіовізуальних колекцій на всьому континенті, а також Інститут музейного та бібліотечного обслуговування (IMLS) у США. Завдяки передовим цифровим технологіям установи GLAM подолали наявні бар'єри і прямують до співпраці та інституційної конвергенції [1, с. 17].

Висновки. Для того, щоб установи LAM перетворилися остаточно на незамінні віртуальні пункти призначення у величезному цифровому інформаційному ландшафті, вони повинні якомога швидше перемістити свої ресурси та послуги в мережу і відповідно реструктуризуватися.

Список використаних джерел

1. Shahed M. History and Reconvergence of (GLAM). A Systematic Literature Review. Brisbane: Queensland University of Technology, 2014. 31 p.
2. Given L., McTavish L. What's Old Is New Again: The Reconvergence of Libraries, Archives, and Museums in the Digital Age. *The Library Quarterly*, 2010. № 80(1), P. 7–32. The University of Chicago Press. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.1086/648461>
3. Davis W., Howard K. Cultural policy and Australia's national cultural heritage: issues and challenges in the GLAM landscape. *Australian Library Journal*. 2013. Vol. 62, № 1, P. 15–26. URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00049670.2013.774684#.UYX41ZiSjkk>
4. Стороженко Л. В., Передерій І. Г. Зарубіжний досвід упровадження інновацій у практику музейництва. *Гуманітарний вісник Національного університету імені Юрія Кондратюка*: зб. наук. праць / ред. кол.; гол. ред. Л. М. Рибалко. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2020. Вип. 1–2(7). С. 210–217. URL: https://hb.nupp.edu.ua/files/archive/7_2020.pdf#page=210

УДК: 005.92(043.2)

*Тюрменко І. І., д-р іст. наук, професор,
Грищенко М. Г., магістрантка,
Національний авіаційний університет, м. Київ*

ОРГАНІЗАЦІЯ АРХІВНИХ ПРОЦЕСІВ У КОРПОРАТИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. Розробка та впровадження ефективних архівних процесів у корпоративних організаціях спрямована на забезпечення збереження, доступності та оптимального використання документів. Розглянуто основні етапи організації корпоративних архівів, сутність політики управління ними, впровадження технологічних рішень та оцінку ефективності архівних процесів. Звернено увагу на вимоги нормативно-правового регулювання організацією архівної справи в Україні, на важливість використання сучасних технологій, зокрема, електронних архівів, а також на підготовку персоналу до роботи з новими інформаційними системами.

Ключові слова: архівні процеси, політика управління архівами, електронний архів, корпоративний архів, архівний підрозділ.

Вступ. Розробка та впровадження ефективних архівних процесів у корпоративному середовищі – це комплексний процес, що охоплює кілька ключових етапів і має на меті забезпечення збереженості, доступності та ефективного використання документів протягом їх життєвого циклу. Організація корпоративних архівів є важливим, але на жаль, не завжди усвідомленим напрямом діяльності. Впровадження найбільш оптимальних рішень із дотриманням вимог законодавства щодо організації документообігу і його складника – архіву – дасть змогу убезпечити документи від втрат.

Актуальність розробки та впровадження ефективних архівних процесів у корпоративному середовищі зумовлена необхідністю забезпечення збереженості та доступності документів протягом їх життєвого циклу. В умовах сучасного бізнесу правильна організація архівної справи стає критично важливою, оскільки дає змогу підприємствам уникати втрат інформації та забезпечувати відповідність законодавчим вимогам. Використання сучасних технологій, як-от електронні архіви та хмарні системи зберігання, підвищує ефективність управління документами, забезпечує безпеку та знижує витрати.

Виклад основного матеріалу. Архівна діяльність в Україні регулюється комплексом нормативно-правових актів, серед яких ключову роль відіграє Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24 грудня 1993 р. № 3814-ХІІ [1]. Цей документ встановлює основні принципи державної політики в галузі архівної справи, а також регламентує роботу державних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності у сфері

архівного діловодства. Практичне значення для організації архівної справи в установах також має постанова КМУ від 21 січня 2009 р. «Про затвердження Типового положення про архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації, визначаючи правила їх організації» [2] та накази Міністерства юстиції України: «Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях» (2015) [3], «Про затвердження Положення про умови зберігання документів Національного архівного фонду» (2015) [4]. Нормативні документи визначають вимоги «до створення управлінських документів та роботи зі службовими документами, а також до їх архівного зберігання, незалежно від виду носія, що забезпечує їх належну збереженість в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форм власності» [3; 4].

Постанова КМУ «Про затвердження Типового положення про архівний підрозділ...» передбачає, що кожна організація повинна мати архівний підрозділ, відповідальний за зберігання документів та їх передачу до архіву [2]. Залежно від обсягу документації в установах та організаціях обов'язки з її зберігання можуть бути покладені на окремих архівний підрозділ або на конкретного працівника, наприклад, архіваріуса або секретаря, у разі невеликої кількості документів. Архіви можуть функціонувати як самостійні структурні підрозділи або входити до складу служби діловодства підприємства. На малих підприємствах зазвичай призначається особа, відповідальна за ведення архіву [3, 1, п. 8].

Нормативні документи також визначають вимоги до організації архівного зберігання документів, умови доступу та використання, а також відповідальність за порушення архівного законодавства. Документи, які підлягають архівному зберіганню, повинні бути впорядковані, описані та систематизовані, що забезпечує їх збереженість і доступність для користувачів.

Ефективне управління архівними процесами складається з кількох основних етапів, які базуються на законодавчих нормах та найкращих практиках управління документами. Перший етап – аналіз та оцінка наявних діловодних процесів в організації. Цей етап включає детальне вивчення обсягу документів, типів інформації, що зберігається, та наявних методів управління інформацією. Аналіз дає змогу виявити основні проблеми та визначити, що потрібно вдосконалити у процесах управління документами. Вивчення стану документообігу, проведення експертизи цінності спрямовані на ідентифікацію документів, які мають довгострокову цінність і потребують тривалого зберігання.

Наступний етап – розробка та затвердження політики управління архівами. Необхідність такої політики обумовлена необхідністю дотримання вимог чинного законодавства щодо правил збереження документів, процедури доступу та використання, визначення термінів зберігання та відповідальності за їх виконання. Особлива увага має бути приділена зберіганню документів в електронному вигляді, врахуванню можливостей використання електронних систем зберігання документів, які дають змогу автоматизувати документаційні процеси та підвищити ефективність управління ними [5].

Третій етап полягає у впровадженні технологічних рішень для управління документами. Вибір технологій залежить від потреб організації, обсягів документів, що зберігаються, та вимог щодо їх безпеки. Тому важливо визначити процеси створення, збору і управління записами незалежно від структури чи форми виробничого або технологічного середовища, що дасть змогу оптимізувати управління документами на всіх етапах їх життєвого циклу [6]. Сучасні технології, як-от електронні архіви та хмарні системи зберігання даних, мають забезпечувати високий рівень захисту інформації, гнучкість доступу та зниження витрат на зберігання документації, що допоможе забезпечити автентичність, цілісність і конфіденційність інформації.

На останньому етапі після впровадження нових процесів та систем управління документами необхідно проводити аудит та оцінювати ефективність архівних процесів. Це дасть змогу своєчасно виявляти можливості для вдосконалення, оптимізації та приведення у відповідність до встановлених правил і вимог процедуру архівування документів, а головне, вчасно вживати заходів для покращення процесів документаційного забезпечення управління [6]. Зауважимо, що запровадження сучасних технологій допомагає значно підвищити ефективність архівних процесів у корпоративних організаціях. Одним із ключових інструментів є системи електронного архівування, які забезпечують надійне зберігання документів в електронному вигляді, автоматизують процеси пошуку та доступу до інформації, а також забезпечують дотримання вимог безпеки та конфіденційності [6].

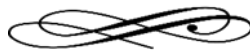
Для успішного впровадження таких систем необхідно враховувати специфіку діяльності організації, обсяги документів, що підлягають архівному зберіганню, а також технічні можливості для реалізації обраних рішень. Важливою є також підготовка персоналу до роботи з новими технологіями, що включає навчання користувачів та розробку інструкцій з експлуатації систем. Використання хмарних технологій в архівних процесах дає змогу організаціям зберігати великі обсяги інформації в безпечному середовищі, забезпечуючи швидкий доступ до документів з будь-якого місця. До того ж хмарні рішення є більш

гнучкими та масштабованими, що допомагає адаптуватися до потреб організації [7].

Висновки. Впровадження ефективних архівних процесів у корпоративних організаціях є важливим кроком до підвищення ефективності діловодства, забезпечення збереженості документів та виконання вимог законодавства. Розробка політики управління архівами, використання сучасних технологій та підготовка персоналу є ключовими елементами цього процесу. Враховуючи швидкий розвиток технологій та зміну законодавчих вимог, організації повинні бути готовими до постійного вдосконалення своїх архівних процесів для збереження конкурентоспроможності й ефективності своєї діяльності.

Список використаних джерел

1. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення: 07.04.2024).
2. Про затвердження Типового положення про архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації: Наказ Міністерства юстиції України від 10.02.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0202-12#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
3. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях: Наказ Міністерства юстиції України від 18.06.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
4. Про затвердження Положення про умови зберігання документів Національного архівного фонду»: Наказ Міністерства юстиції України від 02.03.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-15#Text> (дата звернення: 07.04.2024).
5. Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання: Наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14#Text> (дата звернення: 07.04.2024).
6. ДСТУ 4423-1:2005. Національний стандарт України інформація та документація КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ. Частина 1. основні положення (ISO 15489-1:2001, MOD). Чинний від 2005-12-02. Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2007. 34 с. URL: https://ksv.do.am/GOST/DSTY_ALL/DSTU2/dstu_4423-1-2005.pdf (дата звернення: 07.04.2024).
7. Електронний архів: як законно організувати зберігання е-документів у компанії. URL: <https://inbase.com.ua/elektronnyj-arhiv-yak-zakonno-organizuvaty-zberigannya-e-dokumentiv-u-kompaniyi/> (дата звернення: 07.04.2024).

СЕКЦІЯ 3
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І СИСТЕМ

УДК: 65.012.34:004

*Negru Ion,
Doctor of Economics, Associated Professor,
ASEM, Department of «Management and Entrepreneurship»
R. Moldova, Chişinău, str. Bănulescu-Bodoni 61*

THE INFLUENCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON SUPPLY CHAIN MANAGEMENT

Abstract. Artificial Intelligence (AI) plays a crucial role in supply chain management by optimizing processes and improving operational efficiency. The use of AI enables accurate demand forecasting and production planning, reducing costs and minimizing risks, which significantly contributes to organizations' increased competitiveness and sustainability. AI can also analyze large volumes of data in real time, identifying patterns and trends that might go unnoticed by humans. This enables companies to make informed decisions quickly and respond promptly to market changes. In addition, AI helps automate repetitive tasks, freeing up human resources for strategic and innovative activities.

Key words: Artificial Intelligence, supply chain management.

Introduction. Artificial intelligence (AI) is becoming an important tool in optimizing and transforming the supply chain. It can accurately forecast demand and plan production, optimize inventory levels, and automate orders. In the supply chain, artificial intelligence helps in selecting the best delivery routes and tracking the movement of goods in real time. Risk management is improved through big data analysis and scenario modeling. AI also contributes to enhancing customer experience by personalizing services and improving the speed and quality of services. Overall, artificial intelligence leads to more efficient, agile, and sustainable supply chain management, which enhances productivity and customer satisfaction.

Research Methodology. In the process of determining the influence of artificial intelligence on supply chain management, methods such as the collection and processing of large datasets through machine learning techniques and predictive algorithms were utilized. Additionally, modeling and simulations are employed to assess and enhance process performance. Case studies are analyzed, and data visualization techniques are used to illustrate examples and results of AI implementation in the supply chain.

Research Results. Planning and Forecasting: Artificial intelligence (AI) plays a crucial role in improving demand forecasting and production planning, enabling companies to make more informed and accurate decisions. AI-based solutions utilize advanced algorithms and extensive data sets to predict future demand, allowing businesses to optimize their production processes and inventory management.

For instance, the consumer packaged goods industry has seen significant improvements due to AI in demand forecasting. Visualfabriq, a company specializing

in AI-based demand forecasting, uses sophisticated algorithms to analyze customer purchase history, online behavior, and market trends. This allows consumer goods manufacturers to maintain optimal inventory levels and align production with actual market demand, reducing both shortages and excess stock [1].

Stoneridge Software also highlights the integration of artificial intelligence in Microsoft Dynamics 365 for precise demand forecasting and manufacturing production. This system uses AI to analyze sales data and historical purchasing patterns, generating accurate forecasts for production needs. This helps manufacturers prioritize production schedules and manage inventory levels efficiently, reducing reliance on manual management based on spreadsheets and assumptions [2].

Another practical application can be observed in retail, where AI helps companies like Walmart predict demand for various products in different regions and seasons. By analyzing large amounts of data, AI can forecast which products will be in high demand, allowing retailers to adjust their inventory levels accordingly. This ensures that stores are well-prepared to meet customer demand, especially during peak seasons [3].

In the automotive industry, companies like BMW use artificial intelligence to forecast demand and plan production. AI algorithms analyze market trends and consumer behavior to predict the demand for different car models, helping the company optimize production processes and reduce excess inventory.

Inventory Optimization. The role of artificial intelligence in inventory management and the optimization of warehousing operations is highly important. AI plays a key role in managing inventory and optimizing warehousing operations by applying machine learning algorithms and big data analysis to improve the accuracy of inventory management and the efficiency of warehousing processes.

For example, Walmart actively uses AI to manage its inventory and optimize warehousing operations. By leveraging artificial intelligence, Walmart analyzes data on sales, weather, holiday seasons, and other factors affecting demand. This allows the company to accurately forecast product needs and restock inventory in a timely manner, avoiding both surplus and shortage of goods. Additionally, AI helps optimize the placement of goods within the warehouse, speeding up the stocking and shipping process [3].

Similarly, the logistics company DHL uses artificial intelligence to improve warehousing operations. Utilizing machine learning algorithms, DHL analyzes data on the flow of goods, transaction times, and warehouse usage. This enables the company to optimize warehouse routes, improve shelf arrangement, and increase the overall productivity of warehouse staff. AI also helps forecast the resource needs for warehouses, such as labor and equipment [4].

Another example is Amazon, which uses AI and robots to manage its warehouses. AI-based robotic systems move goods within the warehouse, automating the sorting and shipping process. This greatly accelerates order processing and reduces operational costs. AI also analyzes sales and inventory data to predict future needs and optimize real-time inventory management.

Amazon uses artificial intelligence to optimize inventory management through its Supply Chain Optimization Technology (SCOT). SCOT utilizes deep learning and large datasets to forecast demand for over 400 million products daily, determining which items should be stocked in specific quantities across different fulfillment centers. This system helps Amazon ensure that the right products are in the right places, improving inventory turnover and reducing the need for interregional shipping [5].

Additionally, Amazon employs an adaptive transportation optimization service (ATROPS) to assign optimal delivery routes as soon as a customer places an order. This technology has played a crucial role in Amazon's regionalization efforts, which have enhanced delivery speed and efficiency by fulfilling a higher percentage of orders from regional fulfillment centers. This regional focus minimizes the distance goods travel, thereby optimizing logistics and reducing operational costs [6].

Artificial intelligence is significantly changing the approach to route optimization and transportation management in logistics. Successful applications of AI in this field can be found in companies like DHL and UPS [7].

For instance, DHL uses artificial intelligence to monitor the movement of goods and identify issues in real-time. Their AI systems analyze vast amounts of data to quickly locate delayed shipments and suggest alternative routes. This allows them to take timely corrective actions and ensure on-time deliveries. DHL has also implemented OptiCarton, which optimizes container loading and reduces external packaging, leading to lower CO₂ emissions and transportation costs [8].

La rândul său, compania UPS utilizează sistemul ORION (On-Road Integrated Optimisation and Navigation), care utilizează inteligența artificială pentru a determina rutele optime pentru șoferi. ORION analizează milioane de rute alternative și le selectează pe cele mai eficiente, luând în considerare condițiile actuale de trafic și modelele de livrare. Acest lucru reduce semnificativ kilometrajul și consumul de combustibil și îmbunătățește eficiența logistică generală [7].

Totodată compania Amazon a implementat inteligența artificială pentru a-și gestiona flota de drone Prime Air, care asigură livrarea rapidă a coletelor mici. Aceste drone utilizează algoritmi IA pentru a planifica rute optime și a evita obstacolele pentru a asigura livrarea rapidă și sigură a comenzilor către clienți [7].

Gestionarea riscurilor. Inteligența artificială (IA) joacă un rol important în identificarea și minimizarea riscurilor lanțului de aprovizionare, asigurând acuratețe și

agilitate în procesul decizional. De exemplu, compania Coca-Cola utilizează inteligența artificială pentru a crește transparența în lanțul său de aprovizionare. Tehnologiile IA ajută la analizarea unor cantități mari de date, permițându-le să prezică perturbările viitoare și să răspundă în timp util. Aceasta include analiza istoricului aprovizionării și identificarea riscurilor potențiale, permițând companiei să evite pierderi semnificative [9].

Similarly, Everstream Analytics uses artificial intelligence to manage weather and geopolitical risks. Their platforms enable businesses to predict and mitigate the impact of events such as storms on logistics operations. This is achieved by monitoring and analyzing weather and geopolitical data to help develop effective risk mitigation strategies and ensure uninterrupted deliveries.

The Walmart network also uses artificial intelligence to manage supply chain risks. The system analyzes consumer demand data, supply information, and external factors such as weather and economic conditions to predict potential disruptions. This allows the company to take proactive measures to minimize risks, improve inventory management, and optimize logistics [10].

Conclusions. In conclusion, artificial intelligence not only enhances the accuracy of demand forecasts but also improves the overall efficiency of production planning and inventory management, leading to significant cost savings and increased customer satisfaction. AI helps international companies improve inventory management and optimize warehouse operations, making them more efficient and competitive in the market. Moreover, it has been practically demonstrated how artificial intelligence can significantly enhance transportation management and route optimization, reducing costs and improving the efficiency of logistics operations. Additionally, AI can significantly improve supply chain risk management, helping companies respond effectively to unexpected events and maintain stable operations.

Bibliography

1. AI-Driven Demand Forecasting in CPG – A comprehensive guide. URL: <https://visualfabriq.com/knowledge-hub/ai-driven-cpg-demand-forecasting-guide/> (data звернення: 13.05.2024).

2. Marcus Haug. Using AI for Accurate Demand Forecasting and Manufacturing Production. URL: <https://stoneridgesoftware.com/using-ai-for-accurate-demand-forecasting-and-manufacturing-production/> (data звернення: 03.05.2024).

3. Sam Silverstein. Walmart uses AI to predict demand. URL: <https://www.supplychaindive.com/news/walmart-grocery-ai-demand-operations/585424/> (data звернення: 10.05.2024).

4. DHL Supply Chain Continues to Innovate With Orchestration, Robotics, and AI in 2024. URL: <https://www.dhl.com/us-en/home/press/press-archive/2024/dhl-supply-chain-continues-to-innovate-with-orchestration-robotics-and-ai-in-2024.html> (data звернення: 13.05.2024).

5. 5 ways Amazon is using AI to improve your holiday shopping and deliver your package faster. URL: <https://www.aboutamazon.com/news/operations/amazon-uses-ai-to-improve-shopping> (дата звернення: 13.05.2024).

6. Sean O'Neill. Sizing down to scale up: How Amazon reworked its fulfillment network to meet customer demand. URL: <https://www.amazon.science/news-and-features/how-amazon-reworked-its-fulfillment-network-to-meet-customer-demand>. (дата звернення: 11.05.2024).

7. Smarter. Faster. Cheaper: How AI Transforms Logistic in Action. URL: <https://comparethecarrier.com/blog/ai-in-logistics/> (дата звернення: 04.05.2024).

8. ChatGPT and the Like: Artificial Intelligence in Logistics. URL: <https://dhl-freight-connections.com/en/trends/chatgpt-and-the-like-artificial-intelligence-in-logistics/> (дата звернення: 04.05.2024).

9. How AI helps Coca-Cola boost supply chain procurement. URL: <https://venturebeat.com/ai/how-ai-helps-coca-cola-boost-supply-chain-procurement/> (дата звернення: 09.05.2024).

10. Minimizing new risks in international logistics. URL: <https://www.everstream.ai/articles/minimizing-new-risks-international-logistics/> (дата звернення: 10.05.2024).

УДК: 658.5:665

*SergiuAftenev,
PhD student Academy of Economic Studies of Moldova,
ASEM, Chişinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md*

ADAPTING MANAGEMENT STRATEGIES IN PAINT MANUFACTURING COMPANIES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION: APPROACHES AND IMPLICATIONS

Abstract. In an increasingly interconnected and competitive world, companies in the paint manufacturing industry face significant challenges in managing their businesses. They need to adjust their management strategies to respond to rapid changes in the global environment, including issues such as market globalisation, technological innovation and increasingly demanding customer requirements. By analysing the different approaches adopted by companies in adapting to these challenges, this abstract explores the practical and strategic implications of managerial decisions in the context of globalisation for the paint industry. Finally, some research directions and recommendations for managers in effectively addressing these challenges in the contemporary business environment are highlighted and described.

Key words: strategic management, globalization, paint industry, business process.

Introduction. In recent decades, the phenomenon of globalisation has become increasingly pronounced and irreversible, bringing to the fore a number of opportunities and challenges for business. Globalisation, defined as the process of integration of economies, cultures and societies across the globe, directly and indirectly influences the way companies conduct their operations and manage their resources [1]. In this context, the paint production sector, although specific and technical, is no exception.

Paint companies, with a tradition rooted in many national economies, are today facing increased competition in global markets. This competition comes not only from local companies, but also from new players who benefit from competitive advantages offered by innovative technologies, access to low-cost raw materials or business models adapted to the needs of consumers in different geographical areas.

The research topic is important because the adaptation of management strategies in paint companies is an imperative need to face the challenges of globalisation. This adaptation requires not only a reassessment of the competitive position and internal resources, but also an in-depth understanding of the dynamics of external markets, consumer needs and trends in innovation and sustainability [2].

Based on the above, this PhD thesis addresses a current and pertinent topic, taking into account the dynamic changes in the business environment and the need to adapt management strategies to survive and thrive in the paint manufacturing industry.

Therefore, the topic of the article entitled «Adapting Managerial Strategies in Paint Manufacturing Companies in the Context of Globalization: Approaches and Implications» is important and topical as it investigates how these companies are reconfiguring their management strategies, methods and practices in the context of globalisation. It examines whether and to what extent these adaptations contribute to

increasing long-term competitiveness, optimising operations and ensuring sustainable growth. Through this research, we aim to provide a current and relevant perspective for both academics and practitioners, highlighting good practices and proposing effective directions for action.

As a result of its globalisation, paint companies are expanding their capital and innovations in competition with local companies, which are forced to adapt their management decisions to resist this external flow or to strengthen their positions to expand into new markets. For this reason, we will analyse how large multinationals in the sector adapt their regional expansion management decisions and how local companies react to these decisions, as well as how they adjust their own regional or global expansion decisions [21].

Research methodology. Nowadays, the development of international and regional relations imposes conditions in which the main objective of a paint producing company is not only to achieve maximum economic efficiency, but also to adapt to the external environment in the context of changes taking place in the micro- and macro-environment. The solution of such problems is directed to the strategic business management process, which must take into account all aspects necessary to ensure the long-term competitiveness of the business.

The concept of ‘strategy’, originally used in the military, has been adapted in the modern world to economics, retaining the connotations of ‘planning’ and ‘winning’. However, with the development of the economy, entrepreneurial relations, research and development of technology, social and cultural changes in society and increased competition, ‘winnin’ is understood in a subjective and not so direct sense, depending on the circumstances of a paint company or company in a particular sector of the economy. Moreover, alongside «management», the term «management» is used, often considered synonymous in most research [5].

The content of concepts such as «strategy», «strategic planning», «strategic management» is multi-purpose. Thus, according to R. E. Hoskisson, M. A. Hitt, R. D. Ireland, strategic management is «a set of fundamental decisions designed to ensure the compatibility of the firm with its development environment» [15].

F. R. David argues that strategies should enhance a company’s strengths and help overcome weaknesses, based on exploiting opportunities in the favourable external environment and avoiding external threats. Michael Porter, developing his work on the nature of competition, links strategic planning to this phenomenon, arguing that the achievement of strategic goals is directly dependent on how the organization deals with competition [5].

According to I. V. Mishurova, strategic planning is «the process of determining market strategies, development of production systems and organizational structures to execute strategies in conditions of adaptation to changes in the internal and external environment and to increase the competitiveness of enterprises and companies» [7]. Professor B. R. Kennedy defines «strategic management» in a current and relevant way, by which is meant management that relies on human potential as the basis of the economic subject, directs production activity according to consumer requirements, reacts flexibly and makes changes in the economic subject to respond to environmental

challenges and gain competitive advantage. Overall, this gives the economic subject the ability to work stably over the long term, achieving the set goals» [4].

In the opinion of professors A. Stratan, R. Perciun and M. Oleiuniuc strategic management «is one of the modern forms of management, focused on changes and modifications to be made in the enterprise and in its interactions with the environment in which it operates, in order to avoid the emergence of situations in which the goods and services offered by the organization, their manufacture and sale, i.e. the entire activity carried out become obsolete, chronically out of tune with the changes produced» [16].

It is important to note that, along with the formation of general management schools and theories in the 1930s and 1950s, strategic management theory in the context of globalisation received its development in the 1960s. This development was stimulated by scientific and technical progress, the evolution of transnational production and the intensification of globalisation processes. All these have contributed to the uncertainty and complexity of the business environment. In this context, manufacturing companies could no longer rely solely on functional and operational management. Thus, the need for long-term planning emerged [8].

One of the most comprehensive approaches to strategic management schools was presented by Henry Mintzberg, who identified a total of 10 directions, grouped into 3 categories.

This classification is shown in Table 1.1.

Table 1.1.

School name	Common feature	Features of the strategy development process
School of Design	Prescriptive	Reflection
School of Planning		Formal
School of Positioning		Analytical
School of Entrepreneurship	Descriptive	Emphasis on foresight
Cognitive School		Mental
Training School		Focus on development
School of Power		Emphasis on negotiation
School of Culture		Organizational values and culture.
School of the External Environment		Responsive. Focus on adapting to external environments.
School of Configuration		Unifies the first two groups

Source: Adapted by the author after G. Mintzberg

The design school, represented by F. Selznick, F. Chandler, K. Andrews and others, views strategy as a design or modelling process and focuses more on describing the strategy model itself than on how to develop or implement it. Developing research on the relationship between a company's external and internal opportunities, the SWOT analysis method was developed within this school [12].

The planning school, which also falls into the category of prescriptive strategies, developed in the 1970s, thanks to management researchers such as I. Ansoff and R. Ackoff. Its main concept is based on the idea that strategy consists of a set of formal

planning procedures, which involve following a certain sequence of events. Thus, methods such as the formalization of objectives, the scenario-based approach and budgeting have been proposed within this theory [13].

The positioning school, which dominated in the 1980s, addressed the content aspects of strategy in its research, not just those related to planning. Moreover, representatives of this school linked a company's strategy to its positioning in the market. Michael Porter proposed three interlinked strategies, which can be applied in practice, and analysed in detail the aspects of competitive analysis and competitive advantage. This school is also responsible for the BCG matrix (Boston Consulting Group) and the famous McKinsey matrix [14].

Descriptive strategies generally analyze the strategy development process, its principles and their implementation over time [15].

The entrepreneurship school, with Peter Drucker as its main representative, bases its idea that the basis of a company's strategic vision is not the collective, but the leader who possesses qualities such as foresight, intuition and creativity.

The cognitive school is largely based on the analysis of individual or team psychological processes and, in particular, on how mental processes affect the formation of strategic vision.

The training school views strategic planning as an evolving process, where strategies need to be developed gradually as the organisation evolves and learns.

From the perspective of representatives of the power school, strategic planning is a process of negotiation both within the organisation and between competitors.

The culture school associates strategy with the culture of the organisation as well as a collective process involving the development of strategy through the efforts of a large number of employees. In turn, the organisation's culture shapes expectations and behaviour, on the basis of which concrete visions and intentions for the strategy being developed are developed.

The external environment school argues that the external environment directly dictates strategy, not just is part of the strategy development process [14].

The last school in the classification presented – the configuration school (with representatives such as R. Miles and K. Snow) – attempts to combine the main aspects of the above-mentioned schools, based on the premise that strategy development is a continuous process of transformation, depending on the conditions in which the enterprise finds itself, especially depending on the stage of the organization's life cycle.

In contemporary market conditions, it is difficult to assume that only one of the methods and mechanisms described above can be used. The development of effective strategic planning for paint companies must take into account factors such as process compliance and control, the influence of the external environment, competitor analysis, choice of strategy, management decisions and organisational culture. Therefore, it makes sense to combine all aspects, developments and achievements presented in the schools of strategy, systematized by G. Mintzberg [5].

Another approach to systematizing strategic management theories and schools was developed by R. Grant, based on a chronological aspect, according to which five periods are identified.

First period (until the 1950s): strategic management was based on effective budgeting, investment planning and project evaluation.

Second period (1960s – early 1970s): strategy development was aimed at company growth, diversification of business and portfolio planning.

Third period (late 1970s – early 1980s): the main issue in strategic planning was choosing industries, markets, segments and positioning the company in them.

Fourth period (late 1980s – early 1990s): characterised by the search for competitive advantage through analysis of the firm's resources and capabilities.

Fifth period (started in the late 1990s): in strategic management, competitive advantages are also sought, but through innovation, knowledge-based competition, networking and the formation of non-standard organisational structures. The aspect of adapting manufacturing companies to the dynamic economy is also taken into account [5].

Thus, in accordance with the presented approaches to the staging of strategic management development, it can be seen that the last stage is the period when new approaches to strategic management theory are formed, which is the result of the transformation of contemporary economic and market conditions, as well as the rapidly developing external environment.

Scholars in the field, identify 3 key aspects that correspond to the modern paradigm of strategic planning, on the basis of which strategy is developed and implemented:

1. Strategic management decisions, which are characterized by the fact that they are aimed at solving existing strategic problems in accordance with the strategic direction of the company, taking into account the influence of external factors.

2. Change management – is oriented towards changes related to company structures and departments through the development of special plans, projects and programs [7].

3. Strategic control, which assesses the implementation of strategic decisions, plans and projects.

4. Based on these aspects, the following main stages of the strategic management process in an integrated business can be identified, each of which involves differentiated strategic management decisions, as shown in Figure 1.1.

The strategy development stage involves the use of analytical management tools and methods. In particular, this stage involves gathering the necessary information, analysing the data and, in essence, modelling the strategy itself. In other words, this stage may include the tools relied upon by representatives of the prescriptive school of strategic management: understanding the current situation and desired objectives, formulating the strategy itself (draft), developing the strategy implementation steps, analysing the market position and others.

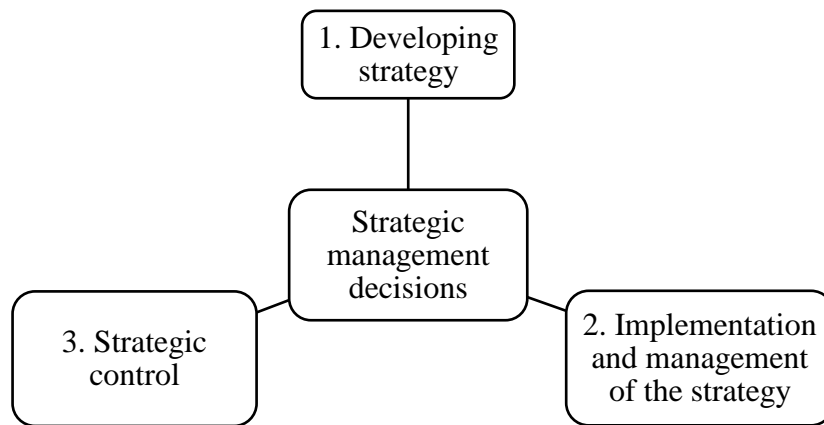

Fig 1.1. Strategic management process of manufacturing companies

Source: Adapted by the author

The stage of strategy implementation and management is oriented towards the development not only of strategy implementation actions, but also towards its adjustment, updating, because strategy implementation implies a long-term perspective, during which changes may occur in the internal and external operating conditions of manufacturing companies [15].

The strategic control stage is, oriented towards the evaluation of the results of the strategy implementation. The actions carried out during this process allow to understand the problems and difficulties faced by the business and provide feedback from almost all factors influencing the development of the business [6].

A distinctive aspect of the strategic management process of manufacturing companies is that all stages are accompanied by strategic management decisions. In the author's view, these are constantly interrelated and interlinked with all the stages and are intended to bring about change (if necessary) mainly through the leadership of the leader (or management group), their creative and entrepreneurial ability, and strategic thinking [3].

Following the research of the classification of strategic management schools, as well as the approaches to the staging of the development of scientific thinking on strategic planning issues, it seems possible to conclude that the theorization of the issue in question depends directly on the economic conditions and the external environment in which the business environment operates. In the course of its evolution, strategic management theory has moved from the analysis of disparate aspects (description, planning, positioning, negotiation, entrepreneurial potential, etc.) to the development of a comprehensive system [11].

Thus, modern approaches to strategic management are based on a combination of interrelated measures for strategy development, implementation and management, which are linked to the leader's management decisions [13].

Conclusions. In a globalised environment, paint companies are increasingly faced with ever-changing challenges and opportunities. In order to remain competitive and relevant in the market for these products, it is essential to constantly adapt their management strategies to new market requirements. Flexibility in our business is key,

as it allows them to adjust quickly to changes in the business environment. Innovation and investment in research and development are vital to stay ahead of the competition and respond to changing customer demands. Compliance with international standards is essential to access global markets and maintain a strong reputation. Collaboration and partnerships with other companies or organisations can bring significant benefits, including access to new markets and additional resources. Effective risk management is also a crucial part of the adaptation process. Companies need to be aware of market volatility and be prepared to react quickly to economic or political changes. In conclusion, continuous adaptation of management strategies is essential for the survival and success of paint companies in an ever-changing globalised environment and high competition in the field.

References

1. Narula, R., Dunning, J. H. (2010). *Întreprinderi multinaționale, dezvoltare și globalizare: câteva clarificări și o agendă de cercetare*. Oxf. Dev. Stud.
2. Verbeke, A., Coeurderoy, R., Matt, T. (2018). Viitorul cercetării în afaceri internaționale privind globalizarea corporativă care nu a fost niciodată. *Journal of International Business Studies*.
3. Baicu, M. *Managementul afacerilor*. București: Fundația României de Măine, 2010.
4. Brennan, R., Baines, P., Garneau, P. (2003). *Contemporary Strategic Management*, Basingstoke: Palgrave Macmillan – the section of case studies is particularly useful. London: Bridge.
5. Căprescu, G., ș. a. (2012). *Management strategic*. București: Universitară.
6. Ciocoiu, C. (2014). *Management – o abordare integrată*. București: ASE.
7. Crișan, E. (2017). *Management organizațional o abordare procesuală aplicativă*. Cluj Napoca: Risoprint.
8. Dalota, M. (2013). *Managementul schimbării și inovării. Elemente fundamentale*. București: Universitară.
9. Enescu, M. (2015). *Management*. București: Universitară.
10. Ghibanu, A. (2018). *Managementul riscului în organizațiile economice*. București: Bibliotheca.
11. Ilie, M., Velicu, I. (2011). *Managementul afacerilor*. București: Economica.
12. Iliescu, C. (2011). *Managementi*. Iași: Dacia.
13. Iosif, S., Gavri, T. (2014). *Gestiunea afacerilor*. București: Universitară.
14. Martin, J. H. (2016). *Enterprise engineering: the key to corporate survival*. Lancashire, England: Savant Institute,
15. Mccollum, J. (2017). *Applied business management*. București: Universitară.
16. Porter, M. (2006). *How Information Gives You Competitive Advantage*. Harvard Business Review.
17. Șerban, C. (2015). *Management strategic*. București: Universitară.
18. Stratan, A., Perciun, R. și Oleiuniuc, M. (2012). *Management strategic (în baza întreprinderilor de panificație)*. Chișinău: Complexul Editorial al IEFS.
19. Verboncu, I. (2010). *Management. Eficiență, eficacitate, performanță*. București: Universitară.

УДК: 338.45: 659.2: 338.2 (478)

*Stoian Eugeniu,
PhD student, Assistant Professor,
ASEM, Chişinău, str. Bănulescu-Bodoni 61*

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY INITIATIVES BASED COMPANY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA MOLDCELL SA

Abstract. In recent years, the awareness of companies in Moldova of their role in social development has grown significantly, evidenced by the establishment of the Global Compact Moldova (GPM) network and the joining of a growing number of companies to it. Although philanthropy is well rooted in Moldovan business culture, the adoption and implementation of Corporate Social Responsibility (CSR) practices is still in its infancy. The traditional relationship between the state and the private sector, where companies are often 'asked' to donate, contributes to this situation, with companies perceiving philanthropy as an unofficial 'tax'. The case study on Moldcell shows how the company has integrated CSR values into its strategy, contributing to the development of information infrastructure and supporting social, cultural and environmental phenomena in Moldova. Moldcell, a member of the Global Compact Network in Moldova since 2006, promotes sustainable development and believes that ethical and transparent business is the key to the prosperity of the sector and the country.

Key words: corporate responsibility, government, companies, Moldcell Joint Stock Company, corporate responsibility programs.

Introduction. In Moldova the last few years have been marked by the growing awareness of companies about their role in social development. The establishment of the Global Compact Moldova (PGM) network, as well as the increase in the number of companies that have joined PGM is a proof of this. While philanthropy is already deeply rooted in the Moldovan business culture, most companies still have a long way to go before adopting and implementing CSR practices [9]. The prevalence of philanthropic practices relative to CSR practices is partly explained by the relationship between the state and the private sector established over the last 20 years. Thus, companies have traditionally been 'asked' to donate to various projects prioritized by central and local public authorities and, as a result, economic agents have come to perceive philanthropy as a 'tax' they pay to society for the business they do [8].

At the other pole, the Government has enough tools to boost the practice of CSR at company level, but so far has not used them. The lack of enthusiasm shown by the Moldovan authorities is due to an obscure perception of the concept of CSR and, in particular, of the potential benefits deriving from its implementation. Successful international practices applied in developed countries demonstrate the synergetic effect and long-term macroeconomic benefits associated with CSR. However, in a business environment characterized by a relatively low degree of CSR, such as Moldova, the role of the state becomes crucial. In order to change the current state of affairs, Moldovan companies need an impetus, which can also come from public authorities. The government can act as a catalyst and can use a range of regulatory, facilitation,

intermediation and merit recognition tools for companies that are already socially responsible [9].

CSR in Moldova. Local experts say geography and history can explain a lot about the social responsibility of Moldovan companies. Moldova has a tumultuous history that includes both tragic periods and economic and social progress, both imprinted in the collective memory. The analysis of the Soviet period is the most relevant in the context of this report, as many factors influencing business conduct are rooted in institutions and attitudes that descend from those times. Economic analysts argue that many local representatives of Moldovan business manage their companies and sell their products on the basis of «managerial skills» that they have learned since they were «red managers». However, it should also be mentioned that the number of Moldovan managers who have a modern approach to business is also steadily increasing, and this is a trend that will encourage social responsibility in the future [9].

On the positive balance of the history of the Soviet period it is worth mentioning the substantial investments allocated to Moldova by the ‘center’. A sophisticated and universal system of social guarantees and state mechanisms was designed to meet social needs. There was no open unemployment and wages hardly correlated with individual worker productivity. Labor protection standards were generally respected. Employees enjoyed not only stable wages, but also a number of non-wage rewards [9].

Research methodology. Moldcell entered the Moldovan market in 2000, becoming one of the main players and positively influencing the development of the country’s information infrastructure. The company has boosted the launch of telecom-related business areas and made significant contributions to the state budget. It has also responsibly addressed the social phenomena facing the country’s population and supported cultural heritage and local values.

For Moldcell, being in the lead means being accountable to its customers, shareholders, partners and the community in which it operates. Telecommunications play a crucial role in the economic development of a country, facilitating access to information, reducing costs and increasing the efficiency of communication, which leads to the progress of society as a whole.

The company believes in the values of sustainable business development, based on ethics and transparency, and believes that it can contribute to creating a world of more opportunities. That is why it has integrated the values of CSR (Corporate Social Responsibility) into its development and business strategy [1]. Moldcell is convinced that only compliance and the promotion of fair business will lead to the prosperity of the sector and the country in which it operates. The company uses technology to benefit the community, initiating social partnerships in key areas such as education and health, supporting local culture and art, and taking a clear pro-environmental stance.

Research results. Since 2006, Moldcell has been part of the Global Compact Network in Moldova, the largest corporate social responsibility initiative in the world, launched and promoted under the aegis of the United Nations.

We will represent the directions in which Moldcell implements and gets involved in solving social issues [10]:

1. Moldcell Academy

The Moldcell Academy project continued to be a success in 2022. In the second edition of the program, 15 participants completed the 7-month internship and received graduation diplomas. We are proud to have selected 6 of these graduates who chose to stay at Moldcell Group and work in various departments. The project aims to support creative students and guide them through their careers. During the internship, students will benefit from a paid internship program and valuable training experience.

Moldcell Group is the first and only private company in the Republic of Moldova to sign the Memorandum of Understanding on the promotion of the UN Sustainable Development Goals. Goal № 4, «Quality Education» is a priority for both Moldcell Group and Moldcell Foundation.

2. Digital Skills Connect Generations Program

The program, also known as #LikeDeLaBuna, aims to promote active ageing and support the social and digital inclusion of older people with the help of young people. Funded by the Moldcell Foundation, the United Nations Population Fund Moldova (UNFPA Moldova), the Czech Republic and the Swiss Agency for Development and Cooperation, the program is implemented by HelpAge International Moldova in partnership with the Ministry of Labor and Social Protection of the Republic of Moldova.

Over the past two years, the initiative has gained popularity among both older people and young volunteers. The program has been steadily expanding and is now in its third phase:

Phase I (2020): 200 elderly people were helped to overcome social isolation by learning advanced technologies with the support of 50 young volunteers.

Phase II (2021): 100 more women and men over 60 received smartphones and were trained by groups of 25 young volunteers in their use.

Phase III (2022): In April 2022, the program expanded nationwide, involving 200 seniors and 75 volunteers from various villages and cities across Moldova.

3. Digital skills connect generations

The Digital Skills Development Program was showcased at the Older People in Emergencies poster exhibition at the UNECE Ministerial Conference on Ageing 2022 – MIPPA+20, held in Rome, Italy, from 16–17 June 2022.

The programme was praised as innovative in concept and strategy, addressing not only the health and social protection of the most marginalized population groups, but also facilitating intergenerational solidarity by mobilizing young people for community support. The project is human rights based, with a special focus on active participation of rights holders, integrated through innovation and partnerships.

The «Digital Skills Connect Generations» project is funded by the Moldcell Foundation, the United Nations Population Fund (UNFPA) of Moldova, the Swiss Agency for Development and Cooperation in Moldova and the Embassy of the Czech Republic in Chisinau. The implementation is carried out by HelpAge International in Moldova, in partnership with the Ministry of Labor and Social Protection of Moldova, and is taking place in 26 rural localities.

4. Digital inclusion for social services and e-health

Moldcell Group is a human digital operator pioneering innovations in digital health services for the citizens of the Republic of Moldova. In September 2022, Moldcell Group, UNFPA Moldova and the Future Technologies Activity (FTA), funded by USAID and Sweden, announced the launch of a pilot project entitled «Digital Inclusion for Social Services and e-Health».

The project will leverage the Moldcell Group's mobile and digital networks, as well as a successful UNFPA and FTA project, for the digital inclusion of older people through intergenerational dialog with local and international stakeholders, aiming to integrate digital technologies across sectors and businesses.

E-Health is a fast growing field at the intersection of information technologies, health informatics, public health and business. The growth in demand and supply of e-health and telemedicine services was initially spurred by the COVID-19 pandemic and has continued thereafter, being perceived as an opportunity for modernization of the health sector that Moldova will capitalize on in the coming years.

The pilot project initiated by the Moldcell Group, UNFPA Moldova and FTA provided access to primary counseling and advisory services to 630 elderly people through donated mobile phones. The program «Digital Skills that Connect».

5. Non-discrimination and inclusion of every child

In the summer of 2022, Moldcell Foundation, UNICEF Moldova and Artcor organized two creative summer camps for children under the title «Reimagine your future!». The participants were 20 children from Ukraine and Moldova.

At the first camp, children explored various artistic techniques, including self-portrait, painting on glass, textiles, gradient and fluorescent colors. The second camp focused on creating a book integrating storytelling and animation techniques. In these activities, children expressed their feelings about global challenges and painted the world they want to live in. Their ideas ranged from a magic button that would stop global conflicts to a time machine that would take them into the future, revealing their inner perspectives.

Participants were delighted with the camps, the mentors, the location and the atmosphere created, and also appreciated the new skills they learned. The project was implemented by the Moldcell Foundation, UNICEF Moldova and Artcor, as part of the community integration camp for Ukrainian refugees from Ukraine.

World Children's Day is a Global Day of Action for children, celebrated every year on November 20, in memory of the adoption of the Convention on the Rights of the Child. The aim of this day is to draw attention to the critical issues facing children and to advocate for their involvement as advocates for their own rights. Regardless of gender, race, religion, disability, sexual orientation or other status, every child has the right to feel valued, included and protected from all forms of discrimination [10].

In 2022, Moldcell Group actively participated in UNICEF Moldova's initiatives under the main theme «Nondiscrimination and inclusion of every child», including the #KidsTakeOver campaign. Child beneficiaries of the projects implemented by UNICEF in Moldova «took the power» over Moldcell Group, having the opportunity to voice their opinions and be heard.

6. Social entrepreneurship and young people in Moldova for a more inclusive, sustainable and innovative society

Every enterprise can have a positive social impact. One of Moldcell Foundation's priorities is to promote sustainable business for the benefit of society. Young people are encouraged to start their own businesses in their communities, helping to create new jobs and improve economic growth through the production or provision of various services. This initiative also provides valuable opportunities for exploring the creative potential of young people.

In February 2022, Moldcell Foundation entered into a partnership with the Public Association of Legal Culture Henri Capitant Moldova to co-finance the project «Social Entrepreneurship and Moldovan Youth for a more inclusive, sustainable and innovative society», known as GoYouth+.

During 2022, the GoYouth+ project organized 3 social entrepreneurship schools in the regions of Hâncești, Causeni and Dubasari to support rural youth who are unemployed or not attending any educational program.

In these schools, participants benefited from the expertise of top professionals in various fields, including law, accounting, intellectual property, marketing, human resources and business. From the initial business idea to budget management, staff recruitment, promotion and marketing strategies, young people learned all about how to start and run a social enterprise. They also undertook study visits to local businesses to understand business practices and challenges and how to combine profitability with sustainable business principles [10].

7. Help for Ukraine

Moldcell Group is dedicated to supporting those in need and recognizes the critical importance of communication in emergency situations. In the context of the crisis in the neighboring country, Moldcell Group has provided full support to ensure communication for Moldovan citizens in Ukraine and Ukrainian refugees who have arrived in Moldova.

Moldcell Group's actions in support of Ukrainian refugees:

Moldcell Group distributed free of charge Moldcell prepaid SIM cards at the Single Crisis Management Center in Moldexpo Center and provided them to Ukrainian refugees when crossing the border into Moldova.

Free Wi-Fi was provided at the Moldexpo placement center and dedicated phone lines were installed for refugees' needs.

In an emergency initiative, the Moldcell Group facilitated free roaming for operators in the neighboring country, allowing them to offer special rates to their refugee subscribers in Moldova to keep in touch with their families.

Free roaming packages were offered to Moldovan citizens in Ukraine.

These actions demonstrate Moldcell Group's commitment to supporting the communities affected by the humanitarian crisis in Ukraine, ensuring access to communication and supporting the urgent needs of refugees in these difficult times [10].

Conclusions. The study carried out on the concept of corporate social responsibility confirms the relevance of using its principles as a necessary element for

setting strategic business objectives in modern society. Responsibility as a norm of behavior is determined by external rules, generally accepted requirements and internal moral attitudes, values. Compulsory (according to Carroll's economic and legal level) and voluntary (ethical and philanthropic) responsibility determine the norms of relations between business and society. Thus, the justification of corporate social responsibility primarily to stakeholders determines economic efficiency for business and contributes to the development of local communities, and the requirements for business enshrined in law ensure environmental conservation. Therefore, the relevance, social significance and high role of CSR's contribution to the implementation of the concept of sustainable development are indisputable. Moldcell does not limit itself only to providing telecommunication services but is actively engaged in community development in the Republic of Moldova. Through projects such as «Education for All», the company contributes to improving access to pre-school education for children from disadvantaged families, underlining its concern for their future and well-being. The voluntary involvement of employees in kindergarten renovations and the organization of community events underlines Moldcell's commitment to the needs and aspirations of the local community. These actions not only support social projects but also promote a culture of responsibility and solidarity among employees and the community at large. Moldcell emphasizes a firm commitment to the principles of Corporate Social Responsibility (CSR) by integrating them into its business strategy and daily activities. By promoting a pro-environmental corporate culture and implementing resource-efficient policies, Moldcell demonstrates its concern for protecting the environment and supporting sustainable development. Moldcell's active participation in social campaigns and projects, such as supporting seriously ill children through monthly donations and promoting pre-school education in rural areas, reflects the company's responsibility and sensitivity to the urgent needs of the community. Partnerships with governmental and international organizations, such as the Ministry of Education and the World Bank, demonstrate the company's ability to collaborate effectively to bring positive and sustainable change in the community. Therefore, Moldcell not only honors its commitment to its customers by providing quality services, but also contributes to the social and educational development of society, thus strengthening its role as a responsible and active player in the community in which it operates. In final conclusions we can mention one thing, that Moldcell's sustained commitment to promoting social welfare and corporate responsibility not only strengthens its position in the market, but also contributes to building a more equitable and sustainable society in the Republic of Moldova.

References

1. Campbell J. L. Institutional Analysis and the Paradox of Corporate Social Responsibility. *American Behavioral Scientist*. 2006. Vol. 49(7). P. 925–938.
2. Campbell J. L. Why Would Corporations Behave in Social Responsible Way? An Institutional Theory of Corporate Social Responsibility. *Academy of Management Review*. 2007. Vol. 32(3). P. 946–967.
3. Carroll A. B. A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of Management Review*. 1979. Vol. 4(4). P. 497–505.
4. Carroll A. B. The Four Faces of Corporate Citizenship. *Business and Society Review*. 1998. Vol. 100/101. P. 1–7.
5. Carroll A. B. The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*. 1991. Vol. 34(4). P. 39–48.
6. Cassel G., McCabe J. *The Theory of Social Economy*. 2 vols. London: T. F. Unwin, 1923. Vol. 1. 364 p.
7. Center for Corporate citizenship (Boston College, Carroll school of management). URL: <http://www.bcccc.net/index.cfm?fuseaction=Page.viewPage&pageId=567&parentID=473>
8. Responsabilitatea socială corporativă în republica Moldova; Microsoft Word – CSR final. URL: expert-grup.org
9. Evaluarea Responsabilității Sociale Corporative în Moldova. Evaluarea Responsabilității Sociale Corporative în Moldova United Nations Development Programme. URL: undp.org
10. Responsabilitatea socială în cadrul companiei S. A. Moldcell. URL: <https://www.moldcell.md/rom/responsabilitate-social%C4%83>

УДК: 004.75: 338.2 (478)

*Stoian Eugeniu, PhD student, Assistant Professor,
Hăbășescu Mariana, PhD student, Assistant Professor,
ASEM, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61*

THE DEVELOPMENT OF THE INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES SECTOR IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Abstract. The development of the ICT sector has a significant positive impact on the labor productivity of the economy, the efficiency of public administration and the citizenorientation of public services. At the microeconomic level, this translates into increased competitiveness, higher profits, better wages and a broader tax base. Making public administration more efficient reduces social costs and improves operational management, while public services become more accessible and efficient, including advanced technologies in education and health, a better managed public transport system and efficient e-services. These improvements lead to higher living standards, better educational outcomes and improved social conditions. More well-paid jobs help to reduce migration rates and improve the country's demographic profile.

Key words: ict sector, companies, productivity, market share, market share, sales revenues, consumers / users.

Introduction. The development of the ICT sector has a positive influence on labor productivity throughout the economy, increases the efficiency of public administration and makes public services more citizen-oriented. At the micro level, increased labor productivity means increased competitiveness, higher profits, better paid employees and a wider tax base. More efficient public administration leads to lower social costs, better management and operational control. At the same time, public services are becoming more citizen-oriented, meaning advanced educational and health protection technologies, improved management of the public transportation system, a better social protection system, efficient e-services and, last but not least, increased citizen participation in public life [2].

In turn, these positive effects will materialize in higher living standards, higher educational attainment and improved social status. One of the most important effects is an increase in the number of available and well-paid jobs. This will be reflected in lower migration rates and, in the long term, it will improve the country's demographic profile and reduce social pressure on the public budget.

Research methodology. The improvement of social indicators will have a positive effect on the ICT sector, with society providing skilled labor and creating demand for ICT products. It is clear that government and the education system have a crucial role to play in setting this «virtuous circle» in motion. The main actions expected from the authorities are [3]:

- 1) Equal treatment of all market players;

- 2) Effective regulation of the telecom market to allow for healthy competition;
- 3) Transparency of public procurement procedures;
- 4) A clear, simple and predictable legal climate;
- 5) Education policy that would meet the expectations of the ICT sector;
- 6) Effective protection of intellectual property rights.

In turn, the education system has a role no less important than government interventions.

For the ICT sector to realize its full potential, educational institutions should:

- Increase enrollment rates in higher education to reach the level of enrollment in studies specific to countries in the region;
- Institutionalize aptitude testing of students enrolled in ICT-related faculties;
- Adjust the training and research curriculum to the needs of the market.

Research results. The analysis of the development of the electronic communications market for the third quarter of 2023, at the national level, in terms of competitive dynamics and efficiency induced by the services of fixed telephony, mobile telephony, fixed and mobile Internet, cable TV, according to the key indicators, the following developments are revealed:

Mobile telephony

- At the national level, the total number of active and passive prepaid mobile users/SIM cards increased by 4.2 % and amounted to about 5.3 million users, while the number of active SIM cards, respectively, recorded a modest increase of 0.5 %, compared to Q3 2022, and amounted to 4.2 million users/SIM cards.

- Mobile voice traffic increased insignificantly by 0.4 %, compared to Q2 2023, while being down 3.0 % compared to the same period in 2022. SMS traffic decreased by 1.8 %, amid increased use of instant messaging apps and social networks. Overall, the average voice traffic performed by a user was 3 hours and 56 minutes/month, or 16 SMS/month.

- The penetration rate of mobile penetration per 100 inhabitants amounted to 168.5 %, up 4.2 percentage points from Q3 2022.

- The total revenue recorded on the retail market from the provision of mobile telephony services (voice/sms/data) by the three mobile telephony providers S. A. «Orange Moldova», S. A. «Moldcell» and S. A. «Moldtelecom», recorded an increase of 6.5 %, compared to the second quarter of 2023 and an increase of 5.4 % compared to the same period of the previous year, reaching 816.5 million lei.

- The average monthly revenue per mobile user (ARPU) in the quarter of reference was up compared to the same period of the previous year, the average value of this indicator increased by 7.2 % and amounted to 65.8 lei.

Fixed and mobile Internet

➤ According to the statistical data collected by ANRCETI, in the third quarter of 2023, the number of fixed Internet subscribers reached 825.2 thousand, increasing by about 36.1 thousand (+4.6 %), compared to the third quarter of 2022.

➤ At the national level, the penetration rate of fixed Internet access services per 100 inhabitants increased by 2 p. p. to 32.8 % and the penetration rate per 100 households reached 71.5 %, up by 4.5 p. p., compared to the same period of the previous year.

➤ Of all fixed Internet subscribers, 90.6 % are connected via FTTx, 8.3 % via xDSL, 0.7 % via coaxial cable (DOCSIS) and 0.4 % via other technologies.

➤ 48.8 % of the total number of subscribers opt for connections above 100 Mbps, 38.8 % of subscribers use fixed Internet with speeds between 30–100 Mbps, 11.3 % of subscribers use connections between 10–30 Mbps. Those using connections with speeds up to 10 Mbps made up 1.1 %.

➤ The number of applicants who chose fixed Internet services with speeds above 100 Mbps increased by 29.4 % compared to the third quarter of 2022 and amounted to about 402.8 thousand, the number of those who prefer speeds between 30–100 Mbps decreased by 11.0 % compared to the same period of the previous year and amounted to 320 thousand.

➤ In terms of the number of subscribers to fixed broadband Internet access services, compared to the same quarter of the previous year, «Moldtelecom» S. A. lost 1.5 p. p. on the market, with a share of 52.8 %, followed by S. R. R. L. «Starnet Soluții» with a market share of 22.3 % (–0.2 p. p.), respectively S. A. «Orange Moldova» reached a market share of 11.4 % (+1.7 p. p.), while the other providers held a market share of 13.5 % (–0.1 p. p.).

➤ The number of active mobile internet users increased by 108.3 thousand, or 3.7 %, compared to the corresponding period of 2022, reaching just over 3.0 million, of which about 2.4 million users, which constitutes 78.9 %, have access to 4G technology, the number of which increased, compared to the third quarter of 2022, by about 99.1 thousand (+4.3 %).

➤ Out of the total number of mobile Internet users, 2.9 mil. use the services via mobile phones / smartphones, while about 115.7 thousand make connections via modem/card/USB devices.

➤ The average monthly traffic (AUPU) of mobile Internet consumed via mobile phone increased by 29.2 % in Q1 2023 to reach 8.6 GB per user/month, and a user accessing dedicated mobile Internet generated an average monthly traffic (AUPU) of 35.8 GB, up 4.8 % compared to the same period of the previous year.

➤ The penetration rate of mobile Internet access services per 100 inhabitants increased by 6.6 percentage points to 120.6 % compared to Q3 2022.

➤ At the end of the third quarter of 2023, the number of users, who benefited from M2M services, increased by 36.9 %, compared to the same period of the previous year, and accumulated 121.1 thousand users, respectively, the income from the provision of M2M services increased by 8.3%, compared to the same period of the previous year, and amounted to about 5.1 million lei [6].

In the third quarter of 2023, the total volume of sales made by the three mobile telephony providers S. A. «Orange Moldova», S. A. «Moldcell» and S. A. «Moldtelecom», recorded an increase of 5.4 % compared to the third quarter of 2022 and reached 816.5 million lei.

All three mobile telephony providers recorded an increase in its revenues from the provision of mobile telephony services in the reporting quarter. Thus, the revenues of S. A. «Moldtelecom» registered an increase of 15.2 % and amounted to approximately 73.2 million lei, while the revenues of S. A. «Moldcell» increased by 5.8 % an amounted to about 248.9 million lei, while the revenues of S. A. «Orange Moldova» increased by 3.9 % and amounted to 494.5 million lei, compared to the third quarter of 2022 [6].

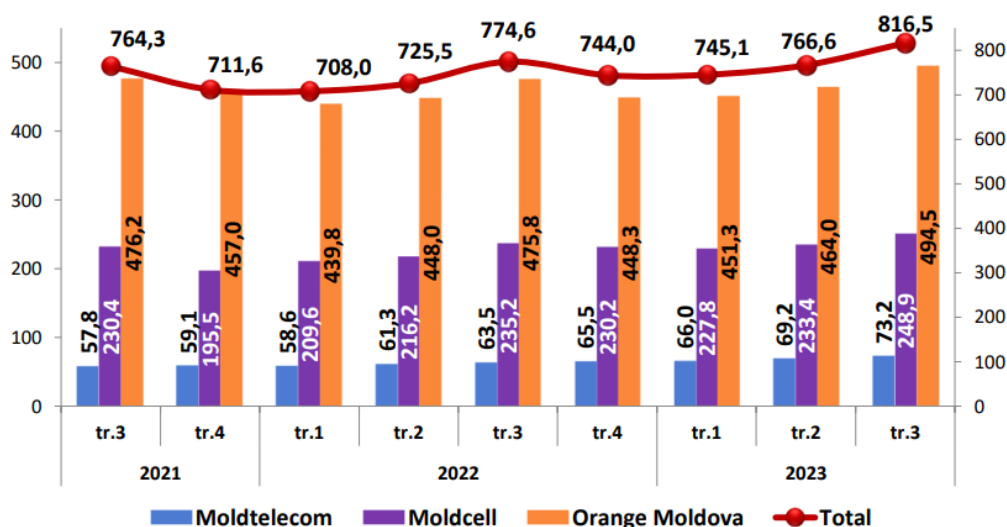

Figure 1.1. Revenue evolution of telecommunication companies in the Republic of Moldova

Source: [6]

The largest share in the mobile market, based on the total number of users, is held, as in previous periods, by S. A. «Orange Moldova» – about 50 %, respectively S. A. «Moldcell» has a share of 35 %, and S. A. «Moldtelecom» – 15 %.

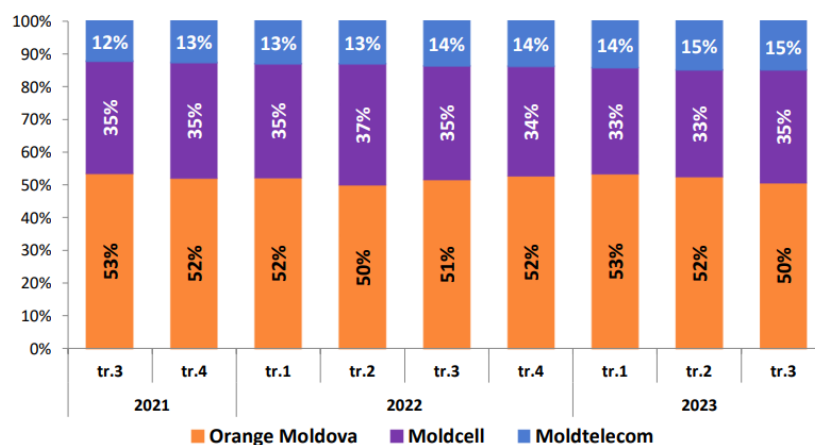

Figure 1.2 Evolution of market shares of mobile providers in the Republic of Moldova

Source: [6]

At the end of the reporting period, of the approximately 5.3 million mobile users, 80 % constituted active users and 20 % made up passive users. Compared to the same period of the previous year, the customer base of S. A. «Moldtelecom» increased by 91.2 thousand (+13.1 %) and amounted to about 785.4 thousand, the customer base of S. A. «Moldcell» increased by 61.8 thousand (+3.5 %) and amounted to 1 838.1 thousand, and the number of users of S. A. «Orange Moldova» increased by 62.8 thousand (+2.4 %) and amounted to 2 673.3 thousand [33].

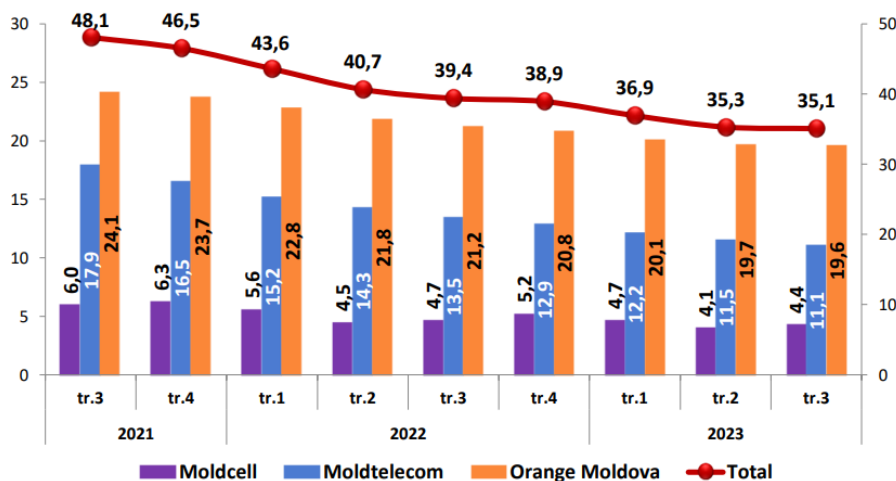

Figure 1.3. Revenues from the sale of mobile internet services

Source: [6]

In the analyzed period, the total volume of revenues from the sale of dedicated mobile Internet access services amounted to about 35.1 million lei, down by 10.9 % compared to the same period of the previous year. S. A. «Orange Moldova» received revenues in the amount of 19.6 million lei (−7.6 %), S. A. «Moldcell» – about 4.4 million lei (−7.2 %), and S. A. «Moldtelecom» – in the amount of 11.1 million lei (−17.5 %).

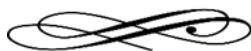
As of 30.09.2023, based on turnover, S. A. «Orange Moldova» holds a share of about 56 % of the market of dedicated mobile Internet access services, S. A.«Moldtelecom» – a market share of about 32 %, and S. A. «Moldcell» – 12 % [6].

In the third quarter of 2023, the number of subscribers to the fixed Internet access service increased by about 36.1 thousand (+4.6 %), compared to the third quarter of 2022 and totaled 825.2 thousand subscribers. Respectively, the number of users of mobile Internet access service increased by 108.3 thousand (+3.7 %) and amounted to just over 3 thousand users, compared to the same period of the previous year. Compared to the third quarter of 2022, the penetration rate of fixed Internet access services per 100 inhabitants made up 32.8 % (up 2 p. p.) and the penetration rate per 100 households reached 71.5 %, up 4.5 p. p., compared to the same period of the previous year. Respectively, the penetration rate of mobile internet access services per 100 inhabitants reached 120.6 %, up 6.6 p. p. compared to Q3 2022 [6].

Conclusions. The ICT sector in Moldova has a significant and positive impact on the economy and public administration, leading to an increase in labor productivity, making public services more efficient and citizen-oriented. At the microeconomic level, this development contributes to increased competitiveness, profitability, higher wage levels and a wider tax base. Moreover, efficient public administration translates into lower social costs and better management, and advanced and efficient public services increase citizens' participation in public life. These positive effects have major implications for living standards, educational outcomes and the social situation, reducing migration rates and improving the demographic profile. In the long term, they will contribute to reducing social pressure on the public budget. The crucial role of government and the education system is evident in the development of the ICT sector. Actions needed from the authorities include ensuring equal treatment for all market players, effective regulation of the telecommunications market, transparency in public procurement, a predictable and simple tax climate, appropriate education policies and protection of intellectual property rights. The education system needs to improve higher education enrollment rates, test students' aptitudes and adjust the curriculum to market requirements. Analysis of the electronic communications market for the third quarter of 2023 shows an increase in the use of both fixed and mobile internet and mobile services. The number of users of mobile telephony and mobile internet has increased, revenues from these services are also increasing. Fixed and mobile internet penetration has increased, as has the number of high-speed internet users. These developments underline the positive trend and the potential for continued growth of the ICT sector in Moldova strengthens its position in the market, but also contributes to building a more equitable and sustainable society in the Republic of Moldova.

References

1. Ayres R. Statistical Measures of Unsustainability. *R&D Working Paper*. № 95/84/EPS. Fontainebleau: INSEAD, 1995. 16 p.
2. Barone M. J., Miyazaki A. D., Taylor K. A. The influence of cause-related marketing on consumer choice: does one good turn deserve another? *Journal of the Academy of Marketing Science*. 2000. № 28. P. 248–262.
3. Brown T. J., Dacin P. A. The company and the product: corporate associations and consumer product responses. *Journal of Marketing*. 1997. № 61(1). P. 68–84.
4. Cassel G., McCabe J. *The Theory of Social Economy*. 2 vols. London: T.F. Unwin, 1923. Vol. 1. 364 p.
5. Center for Corporate citizenship (Boston College, Carroll school of management). URL: <http://www.bccccc.net/index.cfm?fuseaction=Page.viewPage&pageId=567&parentID=473>
6. Anuar statistic dezvoltarea comunicațiilor electronice în republica moldova în anul 2022, Disponibil. URL: [Anuar.statistic_anul2022.pdf \(anrceti.md\)](#)

УДК: 004.414.2

*Анісімова О. М., д-р екон. наук, професор,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ MS WORD ТА MS EXCEL

Анотація. Більшість користувачів Microsoft Word використовують цей застосунок лише для набору тексту, однак він пропонує набагато більше можливостей, що дають змогу автоматизувати процес створення документації. Розглянуто переваги MS Word, додаткові можливості та запропоновано приклади використання цих функцій.

Ключові слова: автоматизація, документи, MS Word, MS Excel, функція злиття пошти.

MS Word має зручний та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, який дає змогу легко створювати та редагувати документи. Стрічкове меню організовує інструменти в логічні групи, що полегшує їх пошук. MS Word сумісний з іншими програмами пакету Microsoft Office, як-от Excel та PowerPoint, що дає змогу легко переносити дані між додатками. Він також підтримує різні формати файлів, включно з PDF, що робить його універсальним інструментом для створення документації.

Word надає велику кількість вбудованих шаблонів для різних типів документів, як-от резюме, звіти, листи та інші. Це допомагає користувачам швидко створювати професійно оформлені документи без необхідності починати з нуля. Для полегшення оформлення документів доцільно використовувати додаткові можливості MS Word: стилі та теми; злиття пошти (mail merge); макроси; колективна робота та коментарі.

MS Word дає змогу застосовувати стилі та теми до тексту, що спрощує форматування документів і забезпечує їх узгодженість. Користувачі можуть створювати власні стилі або використовувати вбудовані.

Функція злиття пошти допомагає автоматизувати процес створення персоналізованих листів, етикеток, конвертів та інших документів шляхом злиття шаблону документа з даними з таблиці Excel або іншого джерела.

Макроси в MS Word дають змогу автоматизувати повторювані завдання за допомогою запису послідовності дій. Це значно скорочує час на виконання рутинних операцій та підвищує продуктивність.

MS Word підтримує одночасне редагування документів кількома користувачами, що полегшує колективну роботу над документами. Функції коментарів та відстеження змін допомагають ефективно керувати процесом рецензування.

Розглянемо приклад використання додаткових можливостей MS Word у поєднанні з MS Excel на прикладі вкладення «Злиття пошти».

Злиття пошти в MS Word – це функція, яка дає змогу створювати персоналізовані документи (листи, конверти, етикетки, електронні листи) шляхом злиття основного документа з джерелом даних, як-от таблиця Excel або база даних. Ця функція значно спрощує процес створення великої кількості однотипних документів, автоматично підставляючи унікальні дані для кожного отримувача.

Рисунок 1 – Переваги функції «злиття пошти» під час створення документів

Для створення документа з використанням функції злиття пошти в MS Word необхідно дотримуватись певної послідовності дій, тобто кроків. Схематично цю послідовність можна представити на рис. 2.

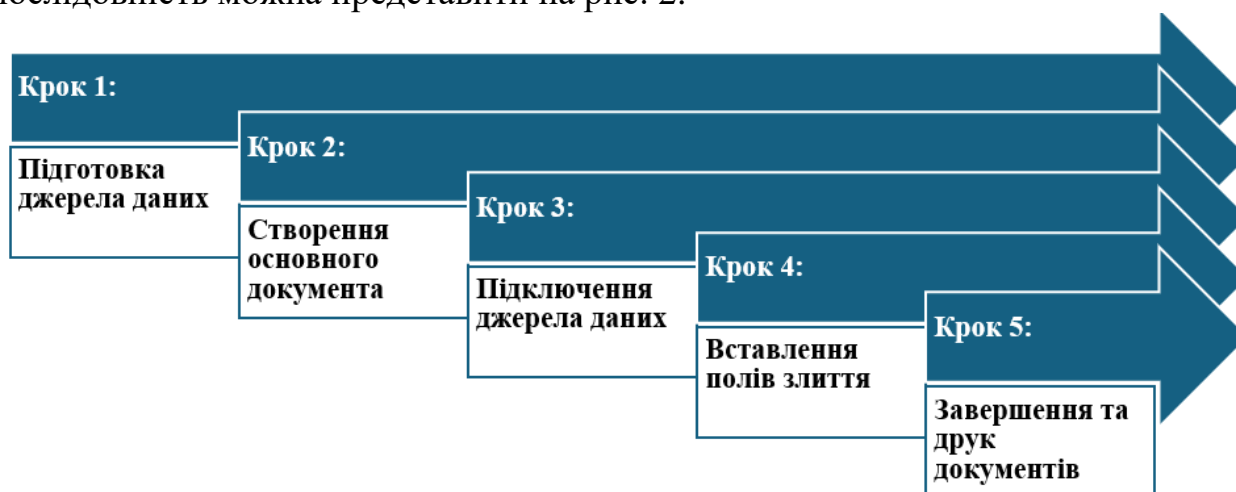

Рисунок 2 – Послідовність створення документа з використанням функції злиття пошти в MS Word

Розглянемо приклад створення персоналізованих сертифікатів для учасників певного заходу.

На першому кроці «Підготовка джерела даних» необхідно підготувати таблицю Excel або інший файл з даними, що містить усі необхідні поля, наприклад: Ім'я, ПРІЗВИЩЕ, назва доповіді, стать. На рис. 3 представлено приклад таблиці Excel.

№.№	Ім'я	ПРІЗВИЩЕ	Назва доповіді	Стать
1	Богдан	КОМАРОВ	ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	ч
2	Таїсія	МАЗУРКЕВИЧ	ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНИХ ПОТОКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ РАЙОННИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	ж
3	Іванна	ОЛІЙНИК	ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ВЕБСАЙТІВ ЗВО	ж
4	Костянтин	КОТОВ	ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО КОМУНІКАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОЦЕСУ АДМІНІСТРУВАННЯ	ч

Рисунок 3 – Приклад таблиці Excel для створення сертифікатів учасників конференції

На другому кроці «Створення основного документа» необхідно спочатку створити новий документ або відкрити наявний шаблон (рис. 4). Червоним кольором виділено змінні поля. Потім перейти на вкладку «Розсилки» на стрічці, натиснути кнопку «Розпочати злиття пошти» і обрати тип документа, наприклад, «Листи» (рис. 5).

СЕРТИФІКАТ
учасника засвідчує, що
«Ім'я» «ПРІЗВИЩЕ»
Взя|**«в» «ла»** участь у Міжнародній
науково-практичній конференції
з доповіддю
«Назва_доповіді»
6 годин / 0,2 кредита ECTS

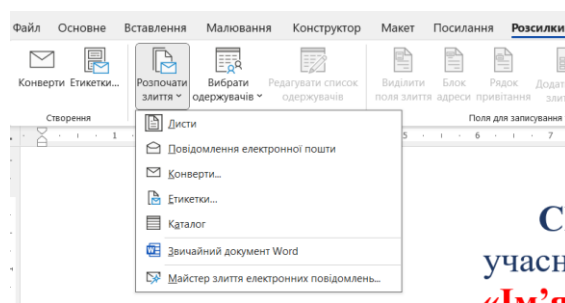

Рисунок 4 – Шаблон сертифіката

Рисунок 5 – Розташування кнопки «Розпочати злиття»

На третьому кроці «Підключення джерела даних» необхідно натиснути кнопку «Вибрати одержувачів» і обрати «Використовувати наявний список» (рис. 6). Далі треба відкрити файл Excel з даними, які було підготовлено на першому кроці, і обрати таблицю, яка містить необхідну інформацію (рис. 7).

Наступний, четвертий крок «Вставлення полів злиття» полягає у виконанні таких дій: необхідно натиснути «Додати поле злиття» (рис. 8) і обрати ті поля, які потрібно вставити у документ (наприклад, Ім'я, Прізвище, Назва_доповіді); розмістити поля у відповідних місцях документа.

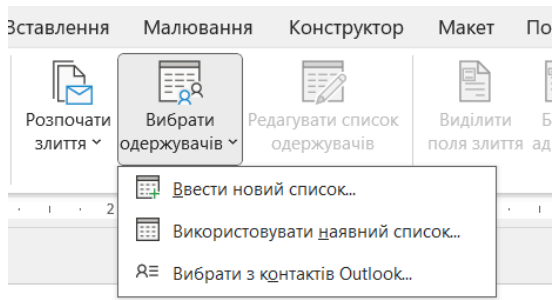

Рисунок 6 – Розташування кнопки «Вибрати одержувачів»

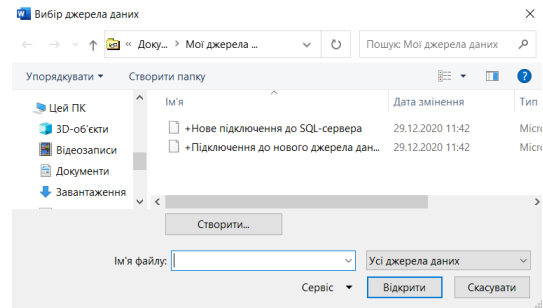

Рисунок 7 – Обрання файлу Excel з даними для злиття

Для того, щоб автоматизувати слова «взя(в)/(ла)», доцільно використовувати кнопку «Правила» (рис. 9). Для цього формуємо правило, яке представлено на рис. 10.

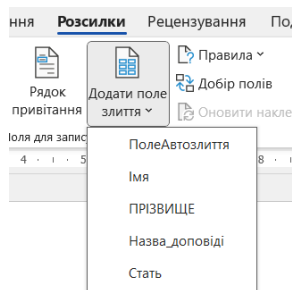

Рисунок 8 – Розташування кнопки «Додати поле злиття»

Рисунок 9 – Розташування кнопки «Правила»

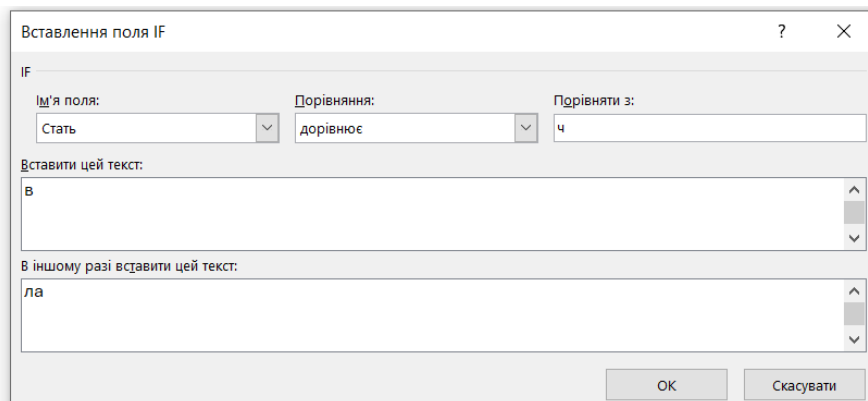

Рисунок 10 – Використання функції «IF» для автоматизації документа

На п'ятому кроці «Завершення та друк документів» відбувається перегляд результатів. Для цього необхідно натиснути «Перегляд результатів» (рис. 11) для попереднього перегляду кожного персоналізованого документа.

Останньою дією є натискання «Завершити та об'єднати» (рис. 12). Тут можна обрати одну з трьох опцій «Змінити окремі документи», «Друкуючи документи» або «Надіслати повідомлення електронною поштою».

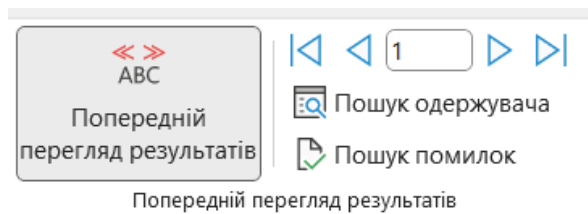

Рисунок 11 – Розташування кнопки «Попередній перегляд результатів»

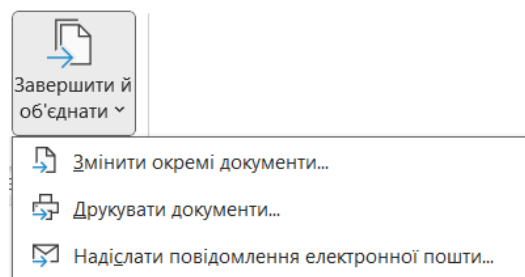

Рисунок 12 – Розташування кнопки «Завершити та об'єднати»

В результаті маємо персоналізовані сертифікати, відповідно до прізвища зазначена доповідь, до того ж відповідно до статі використовується слово «взяв» для чоловіка, «взяла» для жінки, кожен сертифікат формується на окремому листі, застосовується розрив розділу (з наступної сторінки) (рис. 13).

<p>СЕРТИФІКАТ учасника засвідчує, що Богдан КОМАРОВ Взяв участь у Міжнародній науково-практичній конференції з доповіддю ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ <i>6 годин / 0,2 кредита ECTS</i></p>	<p>СЕРТИФІКАТ учасника засвідчує, що Таїсія МАЗУРКЕВИЧ Взяла участь у Міжнародній науково-практичній конференції з доповіддю ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНИХ ПОТОКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ РАЙОННИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ <i>6 годин / 0,2 кредита ECTS</i></p>
---	--

Рисунок 13 – Результат функції злиття пошти (створені сертифікати)

Висновки. Використання функції злиття пошти дає змогу швидко та ефективно створювати персоналізовані документи для великої кількості отримувачів. Функція злиття пошти в MS Word є надзвичайно універсальною та може бути використана для різних завдань, що потребують персоналізованих документів: персоналізовані листи, персоналізовані запрошення на події, як-от весілля, конференції або корпоративні заходи, для автоматичного створення рахунків-фактур для клієнтів. Злиття пошти може допомогти у створенні анкет або опитувань із персональними даними, наприклад, для внутрішніх корпоративних опитувань. Ця функція значно спрощує процес та економить час.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Microsoft Word. URL: www.microsoft.com

УДК: 004.056.5:004.67

*Василенко В. Ю., канд. наук із соц. ком., старший викладач,
Буряк А. М., здобувачка вищої освіти,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

БЕЗПЕКА ДАНИХ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Анотація. У роботі представлено визначення безпеки даних, виокремлено основні принципи, на яких ґрунтується безпека даних. Висвітлюються актуальність і основні принципи гарантування безпеки даних, зокрема, цілісність, доступність та конфіденційність інформації. Представлені виклики, що виникають у контексті швидкої цифрової трансформації та зростаючої кількості цифрових загроз.

Ключові слова: безпека даних, конфіденційність, кібератаки, епоха цифрової трансформації.

Вступ. У сучасному цифровому світі безпека даних стає надзвичайно актуальним питанням у контексті швидкої цифрової трансформації. Зростаюча кількість цифрових загроз та постійна зміна технологічного ландшафту створюють нові виклики для захисту інформації.

Актуальність. У цифрову епоху, коли обсяги даних постійно зростають, значення безпеки даних стає ще більш критичним. Недостатня захищеність даних може призвести до серйозних наслідків, як-от втрата конфіденційності, втрата довіри клієнтів і партнерів, фінансові втрати та репутаційні проблеми. Тому гарантування безпеки даних стає першочерговим завданням для будь-якої організації, яка бажає успішно функціонувати в цифровому світі, а також для усіх людей загалом, оскільки вони відчують безпосередні наслідки порушення конфіденційності та втрати доступу до особистої інформації.

Основна частина. Безпека даних – це комплекс заходів та процедур, які забезпечують конфіденційність, цілісність і доступність інформації. Вона спрямована на захист даних від несанкціонованого доступу, крадіжки, пошкодження та втрати. Цей захист стосується будь-якої інформації, що зберігається у цифровому форматі, як-от особисті дані, фінансові записи та корпоративна документація [1].

Є кілька основних принципів, на яких ґрунтується безпека даних:

- **Цілісність інформаційних даних** – це властивість, яка гарантує, що дані залишаються незмінними у своєму первісному стані та структурі під час зберігання або передачі. Лише користувачі з відповідними правами доступу можуть вносити зміни, видаляти або коригувати дані. Цей принцип також застосовується до осіб з легальним доступом до інформації [2].

- **Доступність:** доступ інформаційних даних, що перебувають у вільному доступі, має бути забезпечений для легальних користувачів без зволікань та перешкод.

- **Конфіденційність** інформації ґрунтується на створенні обмеженого доступу до інформаційних ресурсів третіх осіб. Відомості можуть передаватися лише користувачам, які мають право взаємодіяти з цими системами, були ідентифіковані та отримали відповідне право доступу.

- **Авторизація** ґрунтується на можливості надання користувачам прав доступу до інформації та ресурсів на основі їхніх ролей і обов'язків. Це забезпечує, що користувачі мають доступ лише до тих даних і ресурсів, які їм необхідні для виконання своїх завдань.

- **Достовірність** інформації вказує на те, що дані перебувають у власності довіреної особи або законного власника, який є первісним джерелом цих відомостей.

- **Прозорість**, яка реалізується за допомогою відкритості та зрозумілості політик і процесів безпеки даних для всіх зацікавлених сторін. Це допомагає створити довіру та впевненість у захищеності даних.

Епоха цифрової трансформації, окрім безлічі нових можливостей, несе з собою й нові виклики. Одним із найгостріших із них є безпека даних. Зростання обсягів цифрової інформації робить її об'єктом атак для кіберзлочинців, які постійно вдосконалюють свої методи атак. Основні проблеми безпеки даних в епоху цифрової трансформації виглядають так:

1. **Кібератаки.** За останні роки відбулося значне зростання кількості та складності кібератак. За даними Cybersecurity Ventures, до 2025 року щорічні збитки від кіберзлочинності можуть сягати 10,5 трильйонів доларів США [3].

Зростає популярність таких атак:

- **Фішинг** – шахрайські розсилки та вебсайти, що імітують легітимні ресурси для викрадення особистих даних.

- **Викрадення даних** – несанкціонований доступ до комп'ютерних систем та крадіжка даних.

- **Атаки типу «відмова в обслуговуванні»** – перевантаження серверів або мереж з метою блокування доступу до них.

2. **Вразливість програмного забезпечення** – не всі програмні продукти й системи захищені від вразливостей, оскільки розробники програмного забезпечення не завжди приділяють належну увагу кібербезпеці. Саме тому вразливості в програмному забезпеченні можуть бути використані кіберзлочинцями для проникнення в комп'ютерні системи та крадіжки даних.

3. Недостатня обізнаність. Багато людей не знають про кібербезпеку і не вживають заходів для захисту своїх даних. Саме тому необхідно проводити інформаційні кампанії з кібербезпеки для підвищення обізнаності людей про ризики та способи захисту даних. Важливо навчити людей використовувати надійні паролі, двофакторну автентифікацію та інші заходи захисту даних.

4. Відсутність єдиних стандартів. Відсутність єдиних стандартів у сфері кібербезпеки створює складнощі у захисті даних на міжнародному рівні. Різні країни та організації мають власні вимоги до кібербезпеки, що ускладнює процес захисту інформації, яка передається між ними. Для ефективного захисту даних та гарантування безпеки в цифровому середовищі важливо розробити та впровадити єдині глобальні стандарти кібербезпеки [3].

Виклики безпеки даних в епоху цифрової трансформації є складними та багатогранними. Для їх вирішення необхідний комплексний підхід, який включає в себе технологічні рішення, організаційні заходи та підвищення обізнаності персоналу.

Визначимо виклики безпеки даних в епоху цифрової трансформації:

Постійно мінливі загрози. Кіберзлочинці постійно вдосконалюють свої методи, тому важливо бути в курсі нових загроз та адаптувати заходи захисту даних. Важливо мати план реагування на інциденти кібербезпеки, щоб мінімізувати шкоду від кібератак. Зростає популярність хмарних сховищ, тому важливо використовувати надійні методи захисту даних у хмарному середовищі.

Конфіденційність даних. Зростає кількість законів про захист даних, тому важливо відповідати всім чинним законам, щоб захищати конфіденційність даних. Зростає кількість випадків викрадення особистих даних, тому важливо вживати заходів для їх захисту.

Безперервність роботи. Зростає кількість кібератак, які призводять до перебоїв в роботі. Важливо мати план відновлення після катаклізмів, щоб відновити роботу в найкоротші терміни після кібератаки.

Компетентність персоналу. Важливо мати кваліфікованих фахівців з кібербезпеки та навчати персонал основам кібербезпеки і правилам захисту даних.

У світі цифрової трансформації безпека даних стає ключовим питанням, яке вимагає уваги та дієвих заходів. Лише шляхом спільних зусиль уряду, бізнесу та громадськості можливо забезпечити захист наших даних та зберегти їх конфіденційність у цифровому світі.

Висновки. В епоху цифрової трансформації безпека даних стає надзвичайно важливою. Зростання обсягів цифрової інформації призводить до збільшення кібератак, які загрожують конфіденційності, цілісності та доступності даних. Щоб ефективно захищати інформацію, потрібно дотримуватися основних прин-

ципів безпеки даних, як-от цілісність, доступність, конфіденційність та достовірність. В епоху цифрової трансформації безпека даних стає критично важливою з огляду на постійне зростання кіберзагроз і важливості захисту інформації для успішного функціонування організацій та особистих даних користувачів. Нові виклики безпеки даних, як-от зростання кібератак, вразливість програмного забезпечення, недостатня обізнаність користувачів та відсутність єдиних стандартів, вимагають комплексного підходу до захисту інформації. Важливо бути в курсі нових загроз, мати плани реагування на інциденти кібербезпеки, дотримуватися законодавства про захист даних, мати плани відновлення після кібератак та навчати персонал правилам кібербезпеки.

Список використаних джерел

1. Захист даних. *Інтрасистемс*. URL: <https://www.intrasystems.ua/solutions/informacyna-bezpeka/zahyst-danyh/> (дата звернення: 06.05.2024).
2. Інформаційна безпека: види загроз і методи їх усунення. URL: <https://datami.ua/informatsijna-bezpeka-vidi-zagroz-i-metodi-yih-usunennya/> (дата звернення: 06.05.2024).
3. 2023 Cybersecurity Almanac: 100 Facts, Figures, Predictions, And Statistics. URL: <https://cybersecurityventures.com/cybersecurity-almanac-2023/> (дата звернення: 06.05.2024).

УДК: 004.77

*Вінтонів Х. М., канд. іст. наук, доцент,
Сливінська О. І., магістр II року навчання,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВИ

Анотація. Розглянуто традиційні методи та практики, а також сучасні тенденції в інформаційній діяльності установи. Проаналізовано сучасний стан інформаційної діяльності Івано-Франківського обласного центру зайнятості та обґрунтовано шляхи його покращення. Запропоновано впровадження штучного інтелекту, блокчейн-технологій, хмарних технологій та Інтернету речей.

Ключові слова: інформаційна діяльність, інформаційні технології, інформаційні ресурси, штучний інтелект, блокчейн-технології, хмарні технології, Інтернет речей.

Будь-яка установа залежить від інформації, яка необхідна для прийняття рішень, спілкування зі співробітниками та клієнтами, вирішення проблем, планування майбутньої діяльності й інших аспектів. У сучасному інформаційному суспільстві зростання обсягу інформації, доступ до нових технологій та змін в економічному та соціокультурному середовищі роблять інформаційну діяльність установ вкрай важливою для успішного функціонування, тому ефективна інформаційна діяльність стає стратегічним питанням для багатьох організацій та установ.

Інформаційна діяльність установ стає все більш актуальною в сучасному світі, оскільки інформаційне середовище постійно змінюється і впливає на всі сфери суспільства. Дослідження цієї проблематики є важливим з багатьох причин: по-перше, швидкий та постійний розвиток інформаційних технологій вносить значні зміни у способи збору, обробки, зберігання і передачі інформації для установ, причому ефективне використання цих технологій стає важливим фактором конкурентоспроможності; по-друге, зростання обсягу інформації ставить перед установами виклик ефективно обробляти та використовувати цю інформацію для прийняття рішень, вирішення завдань та розв'язання проблем; по-третє, захист інформації від несанкціонованого доступу, витоків даних та інших загроз є критично важливим аспектом інформаційної діяльності; по-четверте, ефективне управління інформаційною діяльністю дає змогу установам розробляти стратегії, приймати обґрунтовані рішення та пристосовуватися до змін у середовищі; по-п'яте, інформаційна діяльність є ключовим елементом внутрішньої та зовнішньої комунікації установ, водночас забезпечення ефективного обміну інформацією між співробітниками, клієнтами та іншими зацікавленими сторонами є необхідним для успішної діяльності. Тому вивчення проблематики інформацій-

ної діяльності установ є важливим для розуміння сучасних тенденцій, розробки ефективних стратегій та забезпечення стабільності й конкурентоспроможності установ в інформаційному суспільстві.

Інформаційна діяльність є множинним поняттям, і в науковій літературі існують різні підходи до її визначення. Поняття про інформаційну діяльність зазвичай пов'язане з її контекстом і сферою застосування, причому залежно від галузі і конкретного контексту інформаційна діяльність може мати різний характер. Наприклад, у науці та дослідженнях інформаційна діяльність передбачає пошук наукових публікацій і досліджень, аналіз даних та публікацію результатів, а у сфері управління інформаційна діяльність – це збір і аналіз даних для прийняття управлінських рішень.

Чинний Закон України «Про інформацію» не містить визначення інформаційної діяльності, але визначає перелік її видів. Згідно з цим законом, основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації [1].

Івано-Франківський обласний центр зайнятості (далі – ІФОЦЗ) надає різноманітні види послуг за допомогою інформаційних сервісів. Місія ІФОЦЗ полягає в сприянні зайнятості населення Івано-Франківської області та забезпеченні державних гарантій у сфері зайнятості. Центр веде діяльність з вирішення проблем, пов'язаних із працевлаштуванням, професійною орієнтацією, соціальною підтримкою тимчасово безробітних верств населення, та сприяє ефективному функціонуванню ринку праці в регіоні. Він є структурним підрозділом (установою) Державної служби зайнятості [2].

Доцільно зауважити, що інформаційну діяльність ІФОЦЗ здійснює через власний вебсайт (<https://ifr.dcz.gov.ua>), який виступає важливим інформаційним ресурсом, що надає користувачам доступ до актуальної інформації про послуги та можливості Центру. На вебсайті користувачі знаходять інформацію про вільні вакансії, правила та умови безробіття, професійну орієнтацію та інші аспекти зайнятості, а також надається можливість здійснити пошук вакансій за різними критеріями, що полегшує процес пошуку роботи для користувачів. До того ж на сайті публікуються новини й оголошення про події, семінари, курси та інші заходи, які організовує ІФОЦЗ. Такий підхід дає змогу інформувати громадськість про всі важливі події та можливості, що пропонуються центром. Вебсайт також може надавати інші інформаційні послуги, як-от: поради щодо пошуку роботи, інформацію про соціальний захист, права та обов'язки безробітних тощо.

В ІФОЦЗ активно використовується сучасний електронний документообіг для забезпечення ефективного та організованого ведення діяльності й обробки документів за допомогою програмного забезпечення 1С-Підприємство, версія 8.

Електронний документообіг є важливим складником функціонування центру та виконує відповідні функції: облік вхідних і вихідних документів, обробку та реєстрацію документів, обмін даними та звітність, забезпечення безпеки та конфіденційності, зручність і швидкість.

База даних ІФОЦЗ є основним інформаційним ресурсом, який забезпечує функціонування та інформаційну діяльність центру і виконує широкий спектр інформації, необхідної для виконання завдань та функцій ІФОЦЗ.

Для ефективного обліку й управління вхідною та вихідною документацією, а також для взаємодії з роботодавцями й організацією професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації в ІФОЦЗ використовується комп'ютерна програма «Інтегра-Флоу-2016». Програма є інструментом, що інтегрує інформаційну діяльність ІФОЦЗ, роблячи інформацію доступною у централізованому способі для підтримки діяльності центру та надання послуг населенню й роботодавцям.

ІФОЦЗ активно використовує Єдину інформаційно-аналітичну систему (далі – ЄІАС) Державної служби зайнятості України для здійснення інформаційної діяльності. ЄІАС об'єднує всі структурні підрозділи служби в одну мережу, що працює в режимі онлайн і надає Центру низку корисних можливостей.

Таблиця 1 – Можливості ЄІАС в інформаційній діяльності

Можливість	Пояснення
Центральний офіс та доступ до інформації	ІФОЦЗ спільно користується інформацією, яка надходить із центрального офісу і яка доступна для перегляду іншими центрами зайнятості
Моніторинг і контроль на різних рівнях	ІФОЦЗ вносить інформацію з локальних офісів до ЄІАС, і ця інформація доступна для моніторингу та контролю з боку обласних та національних рівнів, що полегшує взаємодію і нагляд за діяльністю центру
Заповнення та використання інформації на всіх рівнях	Модуль системи передбачає можливість заповнення та використання інформації на всіх рівнях, від локальних офісів до обласних і центрального офісу, що дає змогу забезпечити єдиний доступ до даних та використовувати їх для інформаційної діяльності

Інтранет та екстранет – це інформаційні системи, які використовуються ІФОЦЗ в інформаційної діяльності та у співпраці зі сторонніми організаціями і клієнтами. ІФОЦЗ використовує інтранет для такої роботи: поширення внутрішніх оголошень та новин; зберігання та обміну внутрішніми документами, процедурами та інформаційними ресурсами; спрощення комунікації між різними відділами та співробітниками; забезпечення доступу до внутрішніх баз даних та іншої важливої інформації. Екстранет використовується в ІФОЦЗ для такого: взаємодії з роботодавцями, іншими установами та агентствами, які працюють у галузі зайнятості; передачі інформації про вакансії та претендентів на роботу між

ІФОЦЗ та роботодавцями; забезпечення клієнтів ІФОЦЗ доступом до важливої інформації та послуг через безпечний портал.

Інформаційну діяльність Івано-Франківського обласного центру зайнятості можна значно покращити за допомогою таких сучасних технологій та підходів:

1. Штучний інтелект: можна використовувати для автоматизації великої кількості рутинних завдань – фільтрація та аналіз вакансій та резюме, підбір рекомендацій щодо професійної підготовки та прогнозування ринку праці.

2. Блокчейн-технології: можуть гарантувати безпеку та надійність обміну даними між різними структурними підрозділами та партнерами. Також можуть застосовуватися для підтвердження кваліфікації та стажу працівників.

3. Хмарні технології: дають змогу зберігати та обмінюватися даними ефективно та масштабовано, не потребуючи великих інвестицій у фізичне обладнання.

4. Інтернет речей (IoT): використання IoT може допомогти відслідковувати рух безробітних та вакансій у режимі реального часу, що сприятиме кращому управлінню ресурсами та наданню послуг.

5. Цифрова аналітика та обробка даних: аналіз великих обсягів даних допоможе виявляти тенденції на ринку праці та вдосконалювати послуги.

Висновки. Впровадження таких інновацій, як-от штучний інтелект, блокчейн, хмарні технології, Інтернет речей дасть змогу покращити роботу ІФОЦЗ, забезпечити більш ефективне обслуговування для безробітних та роботодавців і підвищити загальний рівень інформаційної діяльності. Такий підхід сприятиме вдосконаленню ринку праці та поліпшенню якості послуг, що надаються ІФОЦЗ. Подальші наукові розробки в цьому напрямі сприятимуть інтеграції новітніх технологій у процеси управління ринком праці та покращенню якості послуг, що надаються ІФОЦЗ. Впровадження інновацій також підвищить конкурентоспроможність національної економіки на світовому ринку та сприятиме сталому розвитку українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. Дата оновлення: 27.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 30.05.2024).

2. Івано-Франківський обласний центр зайнятості: офіційний вебсайт. URL: <https://ifr.dcz.gov.ua> (дата звернення: 30.05.2024).

УДК: 001.891:37.015.3(477)

*Кудлай В. О., канд. наук. соц. ком., доцент,
Маріупольський державний університет, м. Київ*

ДОСЛІДНИЦЬКА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ІНСТРУКТИВНИХ ДОКУМЕНТАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Дослідницька доброчесність розглянута як важливий аспект академічного середовища, який формується через впровадження інструктивних документів. Акцентовано на практиці українських ЗВО обмежуватися терміном «академічна доброчесність» у власних інструктивних документах. Проаналізовано потреби українських ЗВО у перейманні досвіду світових університетів для розробки етичних кодексів із дослідницької доброчесності.

Ключові слова: дослідницька доброчесність, інструктивні документи, заклади вищої освіти.

Дослідницька доброчесність (research integrity / scientific integrity) [1] або, як іноді перекладають вітчизняні дослідники та освітяни, «етика досліджень» за останні 20 років у практиці університетів різних країн світу стала одним із важливих аспектів академічного середовища, який формується та розвивається за допомогою впровадження інструктивних документів. Проте заклади вищої освіти України досі обмежуються у своїй діяльності акцентуванням на більш широкому терміні «академічна доброчесність» (academic integrity). Однак таке обмеження дає освітянам та науковцям відповіді на вузьке коло питань, що пов'язані з етикою написання академічних текстів, водночас науково-педагогічні працівники потребують відповіді на питання дотичні, до прикладу, до етики документування результатів інтерв'ювання та анкетування для збору первинної інформації в межах студіювання. Саме для врахування таких аспектів науково-дослідної роботи українські ЗВО мають переймати поступовий досвід світових університетів-лідерів у документуванні етичних кодексів із дослідницької доброчесності.

Передусім визначимо, що зміст поняття «дослідницька доброчесність» включає в себе не лише дотримання правил етики та норм наукової поведінки, але й розвиток культури відкритості, чесності та відповідальності перед науковим співтовариством і суспільством загалом [2]. Однією з ключових проблем у цьому контексті є відсутність чітких стандартів та вимог до дослідницької доброчесності у документах, що регулюють наукову діяльність в українських університетах. Наприклад, спостерігається брак визначення процедур управління конфліктом інтересів, невизначеність вимог до етичного огляду наукових публікацій та недостатня увага до питань авторства та плагіату. Додатковою проблемою є низький рівень усвідомлення дослідницької доброчесності серед акаде-

мічної спільноти, зокрема студентства. Дослідники іноді не мають достатньої підготовки щодо етичних аспектів наукової роботи, що може сприяти виникненню порушень та конфліктів.

Проте є перспективи для поліпшення ситуації. Наприклад, важливо впроваджувати освітні програми з етики досліджень у навчальні плани для здобувачів вищої освіти другого та третього рівнів. Також потрібно активніше залучати фахівців з етики до оцінки та розробки політик дослідницької доброчесності у ЗВО.

Іриною Драч (Інститут вищої освіти НАПН) проведено науковий аналіз аналіз Статутів, Програм та Стратегічних планів розвитку, Звітів ректорів, Етичних кодексів провідних вітчизняних закладів освіти, зокрема Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного технічного університету України «Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського», Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, щодо реалізації принципів дослідницької доброчесності [3]. У результаті дослідницею з'ясовано, що створення середовища для забезпечення сталої дослідницької доброчесності є одним із найважливіших завдань, які стоять перед провідними українськими університетами. Кожен університет має політику щодо якості досліджень та доброчесності, яка її забезпечує, проте доступ до інформації з цієї теми є ускладненим через те, що на вебсайтах університетів немає окремої сторінки, присвяченої дослідницькій доброчесності. Етичні кодекси є основоположними документами, що визначають принципи та норми поведінки для членів університетської спільноти. Вони відіграють ключову роль у формуванні культури доброчесності в дослідженнях і слугують своєрідним стандартом, на основі якого втілюється політика дослідницької доброчесності. Однак аналіз інституційних політик свідчить про звужене розуміння дослідницької доброчесності, яке обмежується лише роботою з текстами. Це свідчить про те, що політики не повною мірою охоплюють усі аспекти дослідницької діяльності, що може призвести до нехтування важливими етичними принципами. Етичні кодекси університетів містять визначення неправомірної поведінки у дослідженнях. Водночас опису дій у разі виявлення порушень принципів дослідницької доброчесності зазвичай бракує чіткості (наприклад, «висновки Комісії з етики мають рекомендаційний характер і керівництво Університету чи його підрозділу може брати їх до уваги, ухвалюючи рішення щодо порушника Етичного кодексу» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) [3]. Документовані стратегічні цілі розвитку низки українських ЗВО декларують прагнення до демократизації та децентралізації управління. Передбачається, що це зробить менеджмент більш гнучким, позбавить його бюрократичних перешкод і мотивуватиме всіх членів спільноти до активної дослідницької роботи. Однак на вебсайтах університетів

не знайти чіткої інформації про механізми залучення до управління дослідженнями як членів університетської спільноти, так і всіх зацікавлених сторін.

ЗВО України для просування власної дослідницької конкурентоспроможності мають забезпечувати послідовність і стандартизацію у сфері дослідницької доброчесності, що потребує розробки деталізованих інструктивних документів. Етичні кодекси часто надають загальні рекомендації, що базуються на ідеальних нормах і принципах. Інші типи документів, як-от контрольні списки та стандартні операційні процедури (надалі СОП), є більш деталізованими та спрямовані на забезпечення узгодженості підходів до вирішення однакових питань дослідницької доброчесності [4]. СОП – це документи, що містять покроковий опис виконання певної дії, а також детально визначають відповідальність учасників цього процесу. Їх використовують у різних сферах як інструменти контролю якості, що допомагають досягти однорідності, прозорості та високої якості виконаних завдань. Навіть більше, СОП часто використовуються рецензентами та аудитором як контрольний список для легшого моніторингу дотримання науковцями процедур виконання завдань.

Впродовж тривалого часу СОП застосовувалися в бізнесі, менеджменті та медицині для забезпечення відповідності найвищим стандартам ділової та клінічної практики. Да того ж СОП також існують у наукових установах, як-от лабораторії, щоб гарантувати правильне виконання лабораторних процедур і мінімізувати можливі ризики та шкоду.

Ці характеристики СОП роблять їх цікавим інструментом для дослідницької доброчесності, оскільки вони можуть допомогти дослідникам краще дотримуватися стандартів етики досліджень та фундаментальних принципів у власній роботі. Також СОП можуть допомогти дослідникам уникати порушень дослідницької доброчесності та допомогти науковим і фінансовим організаціям покращити моніторинг дотримання встановлених принципів у наукових дослідженнях. Проте СОП досі не є поширеним видом керівних документів із дослідницької доброчесності навіть у провідних країнах світу, а більш застосовуваними залишаються етичні кодекси [4].

Висновки. Узагальнюючи, зазначимо, що дослідницька доброчесність є ключовим елементом успішного функціонування наукової спільноти. Її розвиток та вдосконалення в інструктивних документах закладів вищої освіти України є важливим завданням, яке потребує спільних зусиль усіх учасників академічного процесу. Необхідно розробити та впровадити єдині стандарти дослідницької етики, а також удосконалити механізми контролю та санкцій. Підвищення рівня дослідницької культури має стати пріоритетним завданням для закладів вищої освіти України.

Список використаних джерел

1. Scientific integrity. *Wikipedia: The Free Encyclopedia*. 2020–2024. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Scientific_integrity (дата звернення: 05.05.2024).
2. Singapore Statement on Research Integrity. *World Conferences on Research Integrity*. 2010. URL: <https://www.wcrif.org/downloads/former-conferences/2nd-wcri-in-singapore-2010/translations-statements/18-singapore-statement-ukranian/file> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Драч І. І. Дослідницька доброчесність в університетах: аналіз досвіду Великої Британії та України. *Університети і лідерство*. 2020. № 1(9). С. 15–23. URL: <https://uljournal.org/index.php/journal/article/view/110/101> (дата звернення: 01.05.2024).
4. Development and implementation of research integrity guidance documents: Explorative interviews with research integrity experts / R. Roje, V. Tomić, I. Buljan, A. Marušić. *Accountability in Research*. 2023, Vol. 30, № 6. P. 293–330. DOI: 10.1080/08989621.2021.1989676.

УДК: 004.8

*Ляховченко В. Е., аспірант,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШІ У СФЕРІ ІНТЕРНЕТ-ПРОДАЖІВ

Анотація. У роботі розглянуто використання технологій штучного інтелекту в інтернет-продажах. Акцент зроблено на трьох основних аспектах: покращення персоналізації та аналітики, автоматизація й оптимізація процесів, покращення взаємодії з клієнтами. Технології ШІ аналізують дані покупців для створення персоналізованих рекомендацій, автоматизують рутинні операції, знижуючи витрати, та вдосконалюють комунікацію через чат-ботів і голосових помічників. Це сприяє підвищенню ефективності бізнесу та задоволеності клієнтів, роблячи інтернет-продажі більш конкурентоспроможними.

Ключові слова: ШІ, інтернет-продажі, персоналізація, автоматизація, аналітика.

Вступ. Інтернет-продажі стали необхідним складником сучасного бізнесу, забезпечуючи компаніям доступ до глобального ринку та споживачів. Зі впровадженням технологій штучного інтелекту (ШІ) цей процес став ще більш ефективним та інноваційним. Але незважаючи на це, є суттєві виклики щодо використання технологій ШІ у сфері інтернет-продажів – покращення персоналізації та аналітики, автоматизація та оптимізація процесів, покращення взаємодії з клієнтами.

Застосування технологій штучного інтелекту в інтернет-продажах є надзвичайно актуальним у сучасному бізнес-середовищі, оскільки вони дають змогу підвищити ефективність операцій та задовольнити зростаючі вимоги споживачів. В умовах швидкозмінного ринку електронної комерції підприємства, що вміло інтегрують ШІ, здобувають значну конкурентну перевагу.

Виклики використання технологій ШІ у сфері інтернет-продажів представлені на рис. 1. Технології штучного інтелекту забезпечують компаніям можливість аналізувати величезні обсяги даних щодо покупців. За допомогою алгоритмів машинного навчання дані про історію покупок, відвідані сторінки, запити пошуку та інші параметри аналізуються для виявлення патернів і тенденцій. Наприклад, аналізуючи історію покупок та зворотний зв'язок клієнтів, системи ШІ можуть виявити схожість між різними покупцями і рекомендувати продукти або послуги, які можуть їм сподобатися. Цей підхід дає змогу підприємствам створювати персоналізовані пропозиції, що підвищує задоволеність клієнтів та їхню залученість.

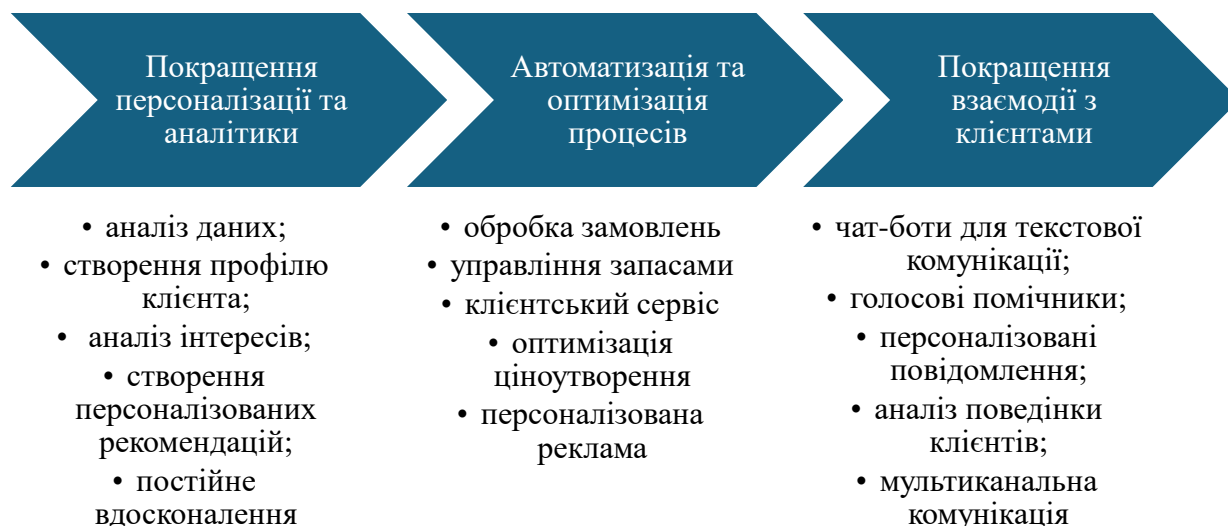

Рисунок 1 – Виклики використання технологій ШІ у сфері інтернет-продажів

Для покращення персоналізації та аналітики в інтернет-продажах за допомогою технологій штучного інтелекту аналізуємо дані, створюємо профіль клієнта, проводимо аналіз інтересів та на підставі цього формуємо персоналізовані рекомендації.

Технології штучного інтелекту дають змогу компаніям аналізувати величезні обсяги даних щодо покупців. Цей аналіз охоплює різноманітні параметри, як-от історія покупок, відвідувані сторінки, запити пошуку та інші фактори. Алгоритми машинного навчання використовуються для виявлення патернів і тенденцій у цих даних. На основі зібраних даних створюється детальний профіль кожного клієнта. Цей профіль включає інформацію про його вподобання, попередні покупки, поведінкові шаблони та інші характеристики, які допомагають зрозуміти його потреби та інтереси.

На основі профілю клієнта проводиться аналіз його інтересів та вподобань. Цей аналіз допомагає виявити те, що може зацікавити клієнта, і дає змогу побудувати стратегію персоналізованих пропозицій. Після аналізу інтересів створюються персоналізовані рекомендації для кожного клієнта. Ці рекомендації можуть включати товари або послуги, які відповідають його потребам та інтересам, а також спеціальні пропозиції і знижки.

Процес аналізу даних та створення персоналізованих рекомендацій постійно вдосконалюється за допомогою збільшення обсягу даних, використання нових алгоритмів машинного навчання та врахування змін у поведінці клієнтів під час здійснення покупки. За допомогою технологій штучного інтелекту в інтернет-продажах суттєво зростають продуктивність обробки інформації через автоматизацію та оптимізацію процесів.

Отже, такий підхід дає змогу підприємствам максимально враховувати індивідуальні потреби та уподобання кожного клієнта, що підвищує їхню задоволеність і залученість до бренду.

Технології штучного інтелекту допомагають автоматизувати процес обробки замовлень в інтернет-магазинах. Системи автоматично отримують, класифікують та обробляють замовлення, що дає змогу підприємствам ефективно керувати великим потоком замовлень без необхідності великої кількості людських ресурсів. Штучний інтелект допомагає оптимізувати управління запасами в інтернет-магазинах. Системи прогнозування на основі аналізу даних допомагають передбачити попит на товари та планувати запаси, що дає змогу уникнути дефіциту або перевищення запасів та зменшує витрати на складське утримання і збитки від непроданих товарів.

Штучний інтелект дає змогу автоматизувати клієнтський сервіс в інтернет-магазинах за допомогою розумних чат-ботів. Ці боти можуть відповідати на запитання клієнтів, надавати інформацію про товари та послуги, а також допомагати вирішувати проблеми без участі живих операторів, що знижує витрати на підтримку клієнтів.

Штучний інтелект допомагає автоматизувати процес ціноутворення в інтернет-магазинах. Системи можуть аналізувати конкурентне середовище, попит та інші фактори, щоб рекомендувати оптимальні ціни на товари та послуги, що допомагає максимізувати прибуток компанії.

Штучний інтелект дає змогу автоматизувати процес створення та розсилки персоналізованих пропозицій і рекламних повідомлень клієнтам, що допомагає підприємствам збільшити ефективність своїх маркетингових кампаній.

Отже, автоматизація цих процесів дає змогу підприємствам знижувати витрати на операційну діяльність і підвищувати їх ефективність, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності на ринку інтернет-продажів.

Покращення взаємодії з клієнтами за допомогою технологій штучного інтелекту відбувається за допомогою створення чат-ботів, голосових помічників, персоналізованих повідомлень, аналізу поведінки клієнтів та використання політики мультимедіальної комунікації.

Розумні чат-боти забезпечують клієнтам можливість отримати відповіді на свої запитання та допомогу у режимі реального часу. Вони можуть використовуватися для різноманітних цілей, від надання інформації про товари та послуги до допомоги у вирішенні проблем та ускладнень. Голосові помічники взаємодіють із клієнтами за допомогою голосових команд. Вони дають змогу зручно й ефективно отримувати інформацію та виконувати завдання, не вимагаючи введення тексту.

Технології ШІ також дають змогу підприємствам надсилати персоналізовані повідомлення клієнтам з оновленнями, спеціальними пропозиціями та іншою корисною інформацією. Це допомагає підтримувати зв'язок із клієнтами та підвищує їхню лояльність. Технології штучного інтелекту також можуть аналізувати поведінку клієнтів під час взаємодії з чат-ботами, щоб розуміти їхні потреби та вподобання краще. Ця інформація може бути використана для подальшого удосконалення сервісу та персоналізації пропозицій.

Важливою частиною взаємодії з клієнтами є можливість спілкуватися з ними через різні канали комунікації, як-от вебсайт, месенджери, соціальні мережі тощо. Це допомагає підприємствам забезпечити максимальну зручність для клієнтів та вести ефективну комунікацію.

Отже, розумні чат-боти та інші технології штучного інтелекту відкривають нові можливості для підвищення якості обслуговування клієнтів та покращення їхнього досвіду покупок, що є важливим фактором успіху в електронній комерції.

Висновки. Використання технологій штучного інтелекту у сфері інтернет-продажів має великий потенціал для покращення ефективності та конкурентоспроможності компаній. Підприємства, що вміло використовують ці технології, можуть здобути перевагу на ринку та забезпечити задоволення потреб клієнтів у швидкозмінному світі електронної комерції. Проте ще велика кількість підприємств не використовують ШІ у своїй діяльності. Це можна пояснити високою вартістю впровадження та відсутністю спеціалізованих знань і навичок, яких бракує в наявних командах компаній.

Список використаних джерел

1. Ляховченко В. Е., Прігунов О. В. Технології штучного інтелекту в інтернет-продажах. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 24 листопада 2023 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2023. С. 28–31.
2. Живцова Л. Штучний інтелект: сутність та перспективи розвитку. *Український журнал будівництва та архітектури*. 2023. № 3(015). С. 66–71.
3. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України: монографія / О. М. Анісімова та ін. Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 185 с.
4. Стасишена І. В., Лукаш Г. П. Ролі, функції та можливості використання чат-ботів у роботі з клієнтами. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Вінниця, 26 листопада 2021 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2021. С. 41–44.

УДК: 004.01

**Марковець О. В., канд. техн. наук, доцент,
Гриновець А. В.,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів**

ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА VS CHAT GPT

Анотація. Стаття описує електронні бібліотеки та чати з використанням GPT. Наведено переваги та недоліки кожного ресурсу. Визначається, чи можуть ресурси конкурувати між собою, та який з них має майбутнє.

Ключові слова: електронна бібліотека, чат GPT, інформаційний запит, достовірність, інформаційні джерела.

Вступ. Сучасний користувач під час формування інформаційних запитів сьогодні має можливість звертатись до різнотипних джерел, враховуючи специфіку галузі, тематику та їх контекст.

Ще кілька років тому можливість ввести формулювання і отримати на нього відповідь у форматі чату здавалася чимось нереальним, а сьогодні – це один із найпопулярніших засобів пошуку інформації.

Та чи може чат GPT витиснути діяльність електронних бібліотек? І чи можуть електронні бібліотеки конкурувати з популярним чатом?

Електронні бібліотеки (ЕБ). Електронна бібліотека – це інтегрована інформаційна система, що забезпечує накопичення, зберігання та ефективне використання різноманітних колекцій електронних повнотекстових і мультимедійних документів, доступних у зручному для користувача форматі [1].

Електронні бібліотеки поділяють на загальні та спеціалізовані (табл. 1).

Таблиця 1– Типи ЕБ

Загальні	Спеціалізовані
Зберігають інформаційні ресурси з багатьох галузей знань і використовують переважно базовий інструментарій для виконання стандартних функцій інформаційної системи	Зосереджуються на зберіганні та наданні доступу до інформаційних ресурсів у конкретній предметній області

Переваги використання електронних бібліотек:

- Можливість отримати доступ до інформації з будь-якого місця та в будь-який час;
- Наявність великої кількості науково підтверджених джерел, що були перевірені, вичитані та опубліковані, тобто можуть вважатись достовірними;

Недоліками використання ЕБ є велика кількість витраченого часу на пошук та фільтр необхідної інформації, що часто повторюється залежно від належності до суміжних галузей.

Чат GPT. Chat GPT – це тип мовної моделі GPT (Generative Pre-trained Transformer), розроблений для генерування тексту у відповідь на задані запити. Ця модель створена для імітації людської розмови і може бути використана в різних додатках, як-от чат-боти, віртуальні помічники та інструменти для перекладу мов [2].

Важливо зазначити, що Chat GPT – це умовна база даних, в яку завантажили набір інформації, що використовується ним для генерування речень. Ресурс не фільтрує дані, тому його відповіді не можуть вважатися правильними і достовірними.

Переваги використання:

- Швидкий та легкий спосіб отримати відповідь тут і зараз;
- Можливість отримати відповідь на своє запитання, альтернативні способи вирішення однієї чи кількох задач;
- Можливість генерування та створення таблиць;

Недоліки використання:

- Обмеження. У сховищі чату GPT є обмежена кількість інформації, тому повної, ґрунтовної відповіді знайти неможливо, відповіді формуються загальними фразами;
- Неточність. Часто відповіді сформульовані неправильно, без додаткових наукових підтверджень та фактів, що значно ускладнює пошук інформації;
- Відсутні якісні джерела інформації. Чат не може надати достовірних джерел, звідки бере інформацію – на прохання сформулювати список літератури часто видає неіснуючих авторів та посилання на неправдиві статті.

Порівняння ЕБ та Chat GPT

Основна функція електронних бібліотек – зберігання та надання доступу до інформаційних матеріалів. Чат GPT має на меті дати відповідь на запитання користувача.

Ресурси на ЕБ – це книги, статті, матеріали конференцій, збірники та енциклопедії; у чаті головними ресурсами є набір речень, які він створює за одним шаблоном.

Взаємодія з ресурсами ЕБ відбувається за допомогою пошуку через пошукове вікно каталогу, у чаті – це формат «питання-відповідь».

Для того, щоб знайти інформацію в електронних бібліотеках та каталогах, потрібно мати навички наукометричного пошуку, проте з цими джерелами інформації відповіді будуть ґрунтовні, достовірні, підкріплені перевіреною та доведеною інформацією – працями науковців і професіоналів у різних галузях.

Для того, щоб знайти інформацію в чаті GPT, потрібно всього лише сформулювати правильно запит. Проте надана відповідь може бути неточна, неповна та

недостовірна. Підкріплення науковими працями може виявитись фейковим, автори та праці – неіснуючими.

Висновки. Бібліотека розвивалась і модернізувалась протягом століть та десятиліть. Тисячі науковців формували фонди та наповнення каталогів і ресурсів. Важко уявити більш достовірні джерела інформації, аніж праці авторів, що підтверджувались комісіями та перевітками. Сучасна бібліотека – це електронний каталог, де можна знайти відповіді на всі запити, що стосуються науки та професійної діяльності, прочитати та проаналізувати роботи науковців і публіцистів. Звісно, мати бажане «тут і зараз» є основною перевагою штучного інтелекту та чату GPT, проте він не зможе конкурувати з достовірними та науковими джерелами.

Список використаних джерел

1. Резніченко В. А., Захарова О. В., Захарова Е. Г. Електронні бібліотеки: інформаційні ресурси та сервіси. Цифрові бібліотеки, Київ. С. 60–72.
2. Герасимчук Ю. П., Панькович Н. М. Шляхи використання чату GPT в освіті: переваги та недоліки. *Зб. Матер. III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції*. Київ, 2024. С. 237–241.

*Pokatilov O. V.,
Joint stock company Ukrposhta*

ІНТЕГРАЦІЯ ХМАРНИХ РІШЕНЬ У БІБЛІОТЕЧНІ СИСТЕМИ

Анотація. У статті досліджується актуальність інтеграції хмарних технологій у бібліотечні системи на фоні глобалізації та сучасних викликів, як війна та кібератаки. Оглядаються переваги хмарних рішень, зокрема гнучкість, масштабованість і безпека, а також виклики, пов'язані з фінансуванням та навчанням. Наведені приклади міжнародного досвіду та поточний стан впровадження таких технологій в Україні.

Ключові слова: бібліотека, бібліотечна справа, хмарні технології.

Сьогодні наука й культура характеризуються наявністю великих масивів даних та інформації, які частково зберігаються у паперовому вигляді у бібліотеках. В умовах постійної глобалізації відсутність віддаленого доступу до такої інформації в електронному вигляді стає суттєвою проблемою. Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну та активної гібридної війни. Адже сьогодні як ніколи є утрудненим доступ до фізичних (паперових) носіїв інформації, які до того ж є вкрай уразливими до руйнівної дії чинників, як-от пожежі чи вибухи.

Попри те, що наразі у бібліотечній справі почали поступово впроваджувати так звану «Бібліотеку 2.0.», що передбачає використання інтерактивних, спільних і мультимедійних вебтехнологій для потреб бібліотечних вебсервісів та колекцій, такий виважений підхід до зберігання інформації на комп'ютерних масивах перестав бути надійним [1]. Це безпосередньо можна пов'язати з численними кібератаками країни-агресора, які виявили уразливі місця у наявних технологічних рішеннях.

Все це підштовхує нас до оптимізації зберігання даних у бібліотеках шляхом перенесення цього масиву інформації в більш безпечне та доступне хмарне середовище.

Хмарне середовище передбачає, що використання та зберігання даних, а також їх обробка, буде відбуватися віддалено. Така технологія дає змогу позбутися залежності від використання фізичних носіїв для зберігання чи обміну інформацією.

Створення таких хмарних бібліотек несе за собою низку переваг. Насамперед варто наголосити на адаптивності такого рішення з погляду потенційного масштабування. Тобто бібліотеки можуть збільшувати або зменшувати обчислювальні потужності, сховище даних або ширину каналу залежно від актуальних вимог, що дасть змогу істотно економити ресурси, водночас отримуючи найбільш

оптимальне рішення для конкретної потреби. До того ж такі хмарні технології є швидким та доволі гнучким рішенням, що допомагає бібліотекам ефективно та без затримок впроваджувати нові рішення (додатки, сервіси) без потреб у додатковій інфраструктурі. Ще однією перевагою впровадження хмарних технологій у бібліотечний документообіг та бази даних є рівень безпеки цього рішення у порівнянні з альтернативними підходами до зберігання інформації. Безперечно, процес перенесення даних до хмари може мати певні безпекові упущення, проте саме зберігання бібліотек у хмарному середовищі є суттєво безпечнішим, ніж у фізичних архівах бібліотек або на серверах.

Попри низку суттєвих переваг, таке технологічне рішення може мати певні недоліки. Однією з основних проблем, які можуть затримувати перехід українських бібліотек (особливо державної форми власності) у хмарне середовище, є складність і вартість такого переходу. Функціонування хмарних технологій справді може мати низку фінансових переваг для бібліотек, проте його впровадження, безперечно, потребує значних коштів, а також знань у відповідній галузі. Це може стати викликом для бюджету таких установ. До того ж користування такими технологіями з боку працівників бібліотек може бути проблемним, оскільки це суттєво змінить взаємодію з базами наявних даних. Тому таке запровадження потребує комплексного підходу як у фінансуванні і технічній підтримці, так і у зміні умов роботи з масивами інформації.

Водночас українське бібліотечне середовище вже поступово почало впроваджувати хмарні технології. Серед новітніх хмарних програмних продуктів на допомогу бібліотекам України варто звернути увагу на платформи бібліотечного обслуговування: Libero, LibraryIQ та інші [2, с. 88]. Проте такі рішення є поодинокими та радше становлять винятки з правила.

Щодо світового підходу до впровадження та функціонування хмарних систем у бібліотечній справі, варто звернути увагу на дослідження Маянк Ювараджа. Автор у своїй книзі «Cloud Computing in Libraries: Concepts, Tools and Practical Approaches» детально описав різні компанії, які надають хмарні рішення та інфраструктуру для бібліотечно-інформаційних центрів. Зокрема, наразі у світовій спільноті активно впроваджують різні ініціативи щодо перенесення вебсайтів бібліотек, інтегрованої бібліотечної системи для каталогізації та комплектування, хмарних бібліотечних додатків, хмарної карти Stack Map, а також сховищ і систем міжбібліотечного абонементу в хмару [3, с. 127].

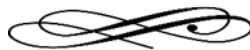
Показовим є те, що запровадження хмарних технологій з метою автоматизації процесу взаємодії з даними бібліотек потрібно для країн із різним рівнем економічного розвитку. Такі питання є актуальними не лише для країни Європи чи США, але і для країн Азії. Та попри те, що досвід бібліотек кожної з країн із

потребою застосування хмарного середовища у своїй діяльності може відрізнятися, загальна тенденція до переходу у хмару з боку бібліотечних установ прослідковується.

Висновки. Підводячи підсумки, можна сказати, що наразі наявність сучасного технологічного підходу у бібліотечній справі є незначною, а використання хмарних рішень є абсолютно мінімальним. Проте хмарні технології починають поступово наповнювати іноземний ринок, що приведе до їх приходу і в національну бібліотечну справу. Наявність значних переваг для безпеки та оптимізації зберігання й доступу до великих масивів даних, очевидно, стане актуальним рішенням для приватних бібліотек та колекцій, які матимуть фінансову й оперативну змогу це впровадити. Однак такий досвід поодиноких бібліотек цілком може бути підхоплений різноманітними державними грантовими програмами. Особливо це видається перспективним на тлі активної цифровізації всіх державних сервісів в Україні. Завдяки таким мінімальним крокам впровадження хмарних технологій у сучасну бібліотечну справу в Україні стане можливим.

Список використаних джерел

1. Maness J. M. Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries. *Webology*. 2006. № 3. URL: <http://www.webology.org/2006/v3n2/a25.html> (дата звернення: 01.05.2024).
2. Kulyk M. M. IT Implementation Processes in Libraries: Adopting Foreign Experience. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings*. 2022. № 7. P. 86–94. URL: https://doi.org/10.15802/unilib/2022_270925 (дата звернення: 01.05.2024).
3. Yuvaraj M. Cloud Computing in Libraries: Concepts, Tools and Practical Approaches. de Gruyter GmbH, Walter, 2020. 240 p. URL: https://www.proquest.com/docview/2447479911/A1CE3C508C5E4092PQ/1/thu%20mbnail?source_type=Books (дата звернення: 01.05.2024).

УДК: 340.1

*Санченко Д. Є., аспірант кафедри права,
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», м. Київ*

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКІСНО-ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ПРИВАТНО-ПРАВОВОГО ЦИКЛУ

Анотація. Представлено авторський погляд на практичні особливості засвоєння навчальних дисциплін приватно-правового циклу у сфері вищої юридичної освіти. Пропонується до позначення цього процесу якісно-інноваційна складова, зміст якої впливає із загального розуміння стандартів вищої освіти та адаптації освітнього контенту до сучасних реалій. Зачіпається проблематика цивілістичних досліджень. Наголошується на важливості застосування інформаційних технологій у період воєнного стану.

Ключові слова: вища юридична освіта, інновації вищої освіти, приватне право.

Актуальність. Здобуття вищої освіти разом з одночасним заглибленням у наукову діяльність освітян є складним процесом, що потребує комплексних зусиль та максимальної участі. Зважаючи на притаманні навчальному процесу недоліки, серед яких варто згадати надмірну теоретичну складову навчання, формальність практики, звуженість і почасти недоступність вибору факультативних дисциплін, а також дистанційний формат комунікації як вимушений крок у нинішніх умовах, варто зосередити увагу на таких аспектах навчального процесу, які б достатньою мірою поєднали креативні підходи у навчанні і сприяли дотриманню якісно-інноваційної складової засвоєння навчальних дисциплін. Дисципліни приватно-правового циклу (як аналітичні компетенції) для здобувачів вищої юридичної освіти дають змогу вміщувати потенціал інноватики та педагогічної креативності.

Виклад основного матеріалу. Дисциплінами приватно-правового циклу вважаємо римське право, цивільне, сімейне, міжнародне приватне право, а також цивілістику (науку цивільного права як самостійну навчальну дисципліну). Попередньо варто уточнити значення діяльнісного підходу, який С. Д. Гусарев і Є. В. Білозьоров позначають як підхід, що: «...дозволяє сконцентрувати увагу дослідника не тільки на проблемі власне діяльності, а й на інших явищах, у співвідношенні або взаємодії з якими знаходиться людська діяльність... діяльнісний підхід дозволяє ставити та вирішувати більш складні науково-пізнавальні завдання, що підтверджується розширенням його пізнавального інструментарію» [1, с. 39].

Засвоєння згаданих вище дисциплін на рівні загальної перцепції треба переорієнтувати на рівень якісно-інноваційний, в основі якого центральне місце

відводиться діяльнісному підходу. Якісно-інноваційний, на думку автора цього допису, включає такі рішення:

1. Опрацювання наукової проблеми в аспекті її історичної ретроспективи. Так, під час дослідження змісту права на охорону здоров'я як особистого немайнового права треба використовувати не лише законодавство і наукові праці, які зосереджені в основному на поточному стані правової дійсності (колізії, національна судова практика, практика ЄСПЛ), а й законодавство і наукові погляди дореволюційного, радянського і новітнього періодів. Замість відвідування архівних установ / бібліотек у нагоді стануть оцифровані копії документів. Це дасть змогу актуалізувати проєктний підхід навчання здобувачів освіти і здатність опрацювання першоджерела, зокрема й поглибити смислове сприйняття витоків правових явищ і сформувані візуальні (естетичні) цінності. В умовах сучасних викликів зростає роль оцифрованих документів та наповнення наукових репозиторіїв.

2. Проходження виробничої / переддипломної практики виключно за місцем основного навчання на базі юридичної клініки (замість проходження практики в інших приватних фірмах). Про переваги юридичної клінічної освіти як диджиталізованої сфери К. О. Калаченкова підсумувала: «...сучасні технології дистанційного навчання та відеоконференцій надають більше можливостей для клінічної роботи за межами місцевих, державних та національних кордонів, а також уможливить співпрацю між кількома навчальними закладами та на різних майданчиках... Завдяки розвитку відеотехнологій здобувачі вищої юридичної освіти можуть провести співбесіду з клієнтом, який перебуває в іншому місті чи країні» [2, с. 29]. Проте, враховуючи перспективи збільшення «штату» юридичної клініки, це дає змогу вдосконалити її структуру: створити відділи / департаменти, які відповідають спеціалізації студентів, та запровадити «симуляцію» майбутньої практичної діяльності.

3. Ознайомлення з сучасною науковою доктриною, представленою авторитетними персоналіями. Наукові школи, які розвивають юридичну науку, а для цивілістичної науки таких шкіл в Україні достатньо, на наш погляд, не мають перебувати у замкненій площині наукової спільноти. Ключова перевага знайомства здобувачів освіти із представниками наукових шкіл дає змогу як мінімум підвищити рівень компетентності здобувача, а у перспективі – фундаменталізувати інститут наставництва. До того ж проведення міжнародних і всеукраїнських конференцій на рівні наукових шкіл сприятиме підвищенню комунікації всередині галузі науки.

4. Впровадження практики проведення проблемної лекції. В. І. Риндюк наголошує: «На відміну від інформаційної лекції, на якій дається готова

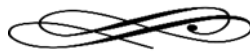
інформація, що підлягає запам'ятовуванню, в проблемній лекції новий теоретичний матеріал представляється як невідоме у вигляді проблемного питання (завдання). Проблемне питання відрізняються від не проблемного тим, що існуюча в ньому проблема не має єдиного рішення» [3, с. 381]. Водночас проблемна лекція може представлятися у якості ввідної частини у подальше практичне завдання (для вирішення юридичного казусу), позиціонуватися як кульмінація курсу / дисципліни (у якості позначення наріжних контурів дисципліни).

Оцінювання досягнень здобувачів вищої освіти у вказаних аспектах вважається за доцільне здійснювати за принципом врахування досягнень (максимальне оцінювання) та нематеріального заохочення.

Висновки. Запропоновані у цьому дописі бачення якісно-інноваційної складової засвоєння навчальних дисциплін приватно-правового циклу у сфері вищої юридичної освіти, на думку автора, мають перспективи впровадження в освітньому середовищі, як такі, що не вимагають значного фінансового інвестування, відповідають меті освітнього процесу та зумовлюють сприйняття матерії права в її матеріалістично-духовних еманациях. Отже, якісно-інноваційна складова засвоєння навчальних дисциплін приватно-правового циклу поєднує у собі опрацювання наукової проблеми в аспекті її історичної ретроспективи, охоплюється юридичною клінічною практикою, вимагає співпраці з науковими школами та кульмінується проблемною лекцією, що реалізується за допомогою інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Шемшученко Ю. С. Актуальні проблеми юридичної освіти та науки в Україні: монографія. Київ. 2016. 361 с.
2. Калаченкова К. О. Діджиталізація та юридична клінічна освіта. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1(2). С. 24–32.
3. Риндюк В. І. Проблемна лекція як наукова складова навчального процесу. *Наукова складова навчального процесу та інноваційні технології його розвитку: збірник матеріалів науково-методичної конференції (12 квітня 2011 р., м. Київ)*. Київ, 2011. С. 380–382.

УДК: 65.012:007

*Сивицька І. Г., канд. екон. наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Анотація. Узагальнено дослідження інформаційно-аналітичного складника як важливого елементу процесу розробки, підтримки і реалізації управлінських рішень. Охарактеризовано суть інформаційно-аналітичної діяльності, її рівні та завдання. Розглянуто структуру інформаційно-аналітичного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: управління, інформація, управлінське рішення, інформаційно-аналітичне забезпечення, інформаційно-аналітична діяльність.

На сучасному етапі розвитку економіки України у зв'язку з воєнною агресією РФ українські підприємства стикаються з новими серйозними проблемами в процесі релокації, запуску і налагодження зупиненого виробництва, відновлення логістичних зв'язків, забезпечення операційної ефективності. В цих умовах динамічності та слабопередбачуваності середовища і його схильності до кризових явищ прийняття ефективних управлінських рішень є ключовим фактором забезпечення життєздатності підприємств та організацій у будь-якій сфері діяльності.

Загалом управління передбачає пошук раціонального способу переходу керованої системи з вихідного стану в необхідний стан з урахуванням факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, а управлінські рішення – вплив на об'єкт управління, обраний з безлічі можливих впливів на підставі наявної для цього інформації. Отже, розробка і реалізація обґрунтованих управлінських рішень, які за наявності зовнішніх і внутрішніх збурень середовища забезпечать постійно врівноважений режим функціонування та розвитку підприємства, передбачає створення відповідної системи інформаційно-аналітичного забезпечення для збирання, обробки та аналізу даних. Це обумовлює актуальність досліджень у сфері вдосконалення цієї системи та підвищення її ефективності.

Основою інформаційно-аналітичного забезпечення процесів прийняття рішень є інформаційно-аналітична діяльність – специфічний вид інтелектуальної діяльності, що полягає у створенні нової, вторинної аналітичної інформації шляхом систематичного виконання певної послідовності дій, спрямованих на пошук, накопичення, зберігання, обробку та аналіз первинних даних. Результатом такої діяльності є аналітичні документи, що стають основою процесу як прийняття рішень, так і контролю за їх виконанням, зокрема довідки, звіти, огляди, прогнози тощо (рис. 1).

Виокремлюють 2 рівні інформаційно-аналітичної діяльності в процесі розробки управлінських рішень:

– інформаційний – збір та інтеграція даних із різноманітних внутрішніх та зовнішніх джерел у єдину систему (мета: отримати повну та достовірну картину стану об'єкта управління);

– аналітичний – аналіз даних за допомогою сучасних методів та технологій (мета: виявити тенденції, закономірності та ризики, на основі яких можна прийняти обґрунтоване рішення).

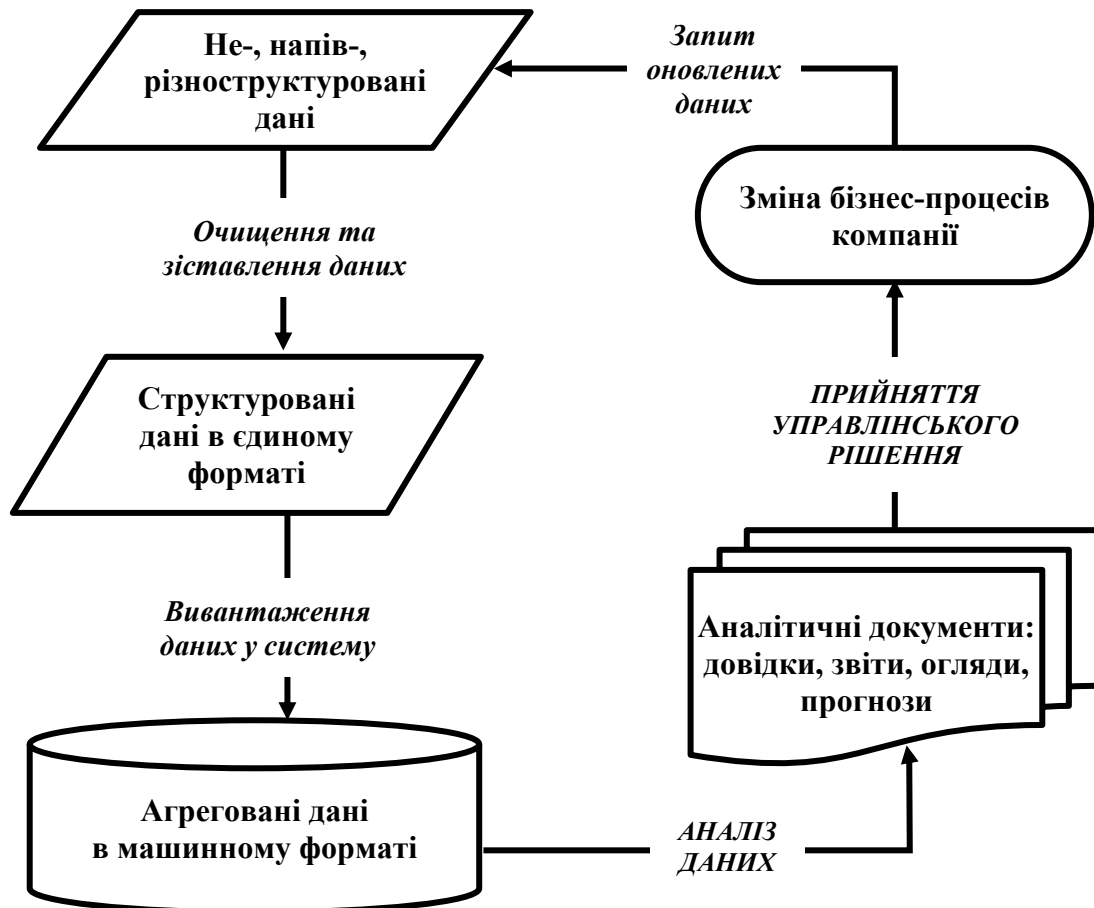

Рисунок 1 – Місце інформаційно-аналітичної діяльності в процесі прийняття управлінських рішень (розроблено автором)

Основне завдання інформаційно-аналітичної діяльності в процесі прийняття управлінських рішень полягає в підвищенні їх актуальності, обґрунтованості та ефективності за допомогою дослідження інформаційних потреб суб'єктів прийняття рішень, формування і використання інформаційних ресурсів для їх задоволення, забезпечення якісно-змістовного перетворення первинної інформації та об'єктивного відображення стану підприємства з будь-яким рівнем деталізації зі врахуванням можливих загроз з боку зовнішнього середовища.

Структура інформаційно-аналітичного забезпечення процесів прийняття управлінських рішень включає такі основні елементи:

– інформаційні ресурси – сукупність даних, документів та знань, які використовують для прийняття рішень (внутрішні – звітність, плани, накази; зовнішні – аналітика, законодавство, статистика тощо);

– засоби збору, обробки та передачі інформації – програмно-технічні комплекси, які забезпечують автоматизацію інформаційних процесів (комп'ютери, мережі, бази даних, сховища даних, OLAP-системи, інструменти бізнес-аналітики тощо);

– методи та технології аналізу даних – сукупність способів перетворення первинної інформації для виявлення закономірностей, трендів, ризиків та можливостей (статистичний аналіз, прогнозування, моделювання, SWOT-аналіз, бенчмаркінг);

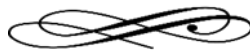
– організаційна структура – сукупність підрозділів та посадових осіб, відповідальних за інформаційно-аналітичне забезпечення (централізована – єдиний аналітичний центр, або розподілена – аналітики в кожному підрозділі).

Варто підкреслити, що склад, зміст і якість інформаційних ресурсів є одним з вирішальних факторів забезпечення ефективності аналітичної діяльності. Загалом інформаційно-аналітичне забезпечення процесів прийняття управлінських рішень дає змогу зменшити рівень невизначеності в процесі їх розробки, що є критично важливим для ефективного управління ресурсами підприємства та його адаптації до змін у динамічному соціально-економічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Скочиляс С. М. Аналітичне забезпечення як джерело інформації для прийняття управлінських рішень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 25(2). С. 123–127.

2. Хвальчик І. Л., Волощук Л. О. Сутність інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємством. *Економіка: реалії часу*. 2020. № 1(47). С. 84–90.

УДК: 37.043.2:004.896

*Тур О. М., д-р наук із соц. ком., професор,
Шабуніна В. В., канд. філол. наук, доцент,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЕПОХИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Анотація. У статті досліджуються ключові проблеми та можливості, які постають перед суспільством у контексті швидкого розвитку технологій штучного інтелекту. Особлива увага приділяється ризикам, пов'язаним із безпекою даних, автоматизацією робочих місць і впливом на приватність особистої інформації. Стаття також пропонує потенційні рішення для подолання цих викликів задля сприяння гармонійному розвитку суспільства в епоху цифрових технологій.

Ключові слова: штучний інтелект, сучасні виклики.

Сьогодні штучний інтелект використовується в усіх сферах життєдіяльності людини. На новітні технології покладені обов'язки виконувати різноманітні завдання: управляти виробничими процесами на підприємствах, генерувати текст, відео, музику, розпізнавати обличчя та голоси людей, ставити діагнози, виконувати функції персонального асистента в смартфоні тощо. Вони щодня використовуються в державній політиці, міській інфраструктурі, бізнесі, побуті й мистецтві. Британський словник Collins назвав «штучний інтелект» словом 2023 року, що ще раз доводить: ми увірвалися в нову епоху – епоху AI, artificial intelligence.

Генеральний директор Salesforce Марк Беніюфф на Всесвітньому економічному форумі заявив: «Штучний інтелект – це “нове право людини”», до якого кожен повинен мати доступ. ... Ті, хто має доступ до AI, будуть розумнішими, здоровішими та багатшими, тоді як ті, хто не має доступу, будуть слабшими та біднішими» [1].

Безумовно, людство з ентузіазмом сприймає функцію розпізнавання обличчя Face ID чи відбитка пальця у смартфоні, друк тексту за допомогою T9 чи чат-бот для допомоги на різних сайтах, сучасні трансформації наукових практик [2], а також широкі можливості використання ChatGPT у навчальному процесі [3]. Наприклад, система автоматизації договірної роботи CONTRACTUM в Україні дає змогу користувачам працювати з найзатребуванішими шаблонами договорів, серед яких кредитні, ліцензійні, агентські, купівлі-продажу та ін. Водночас ми все частіше задумуємося над питаннями безпеки (у різних її проявах). Професор Стівен Гокінг заявив, що зусилля, спрямовані на створення мислячих машин, становлять загрозу нашому існуванню. В інтерв'ю BBC він сказав: «Розвиток цілковито штучного інтелекту може означати кінець людської раси. Люди, які

обмежені повільною біологічною еволюцією, не змогли б конкурувати і були б замінені» [4]. Професор Гокінг не єдиний, хто боїться за майбутнє. Так, І. Маск говорить щодо розвитку так званого штучного загального інтелекту, інструментів ШІ, настільки потужних, що вони можуть перевершити найздібніших людей у будь-якій сфері. «Можливості нових моделей штучного інтелекту перевершать людський інтелект до кінця наступного року», – цитує його у 2024 році видання The Financial Times [5].

Проблемам розвитку ШІ приділяють значну увагу ті, хто формує технологічний ландшафт сучасного світу: А. Тюрінг (Alan Turing), Д. Баррат (James Barrat), Е. Хорвіц (Eric Horvitz), Н. Бостром (Niklas Boström), І. Маск (Elon Musk), Д. Дайсон (George Dyson), К. Келлі (Kevin Kelly), Р. Кало (Ryan Calo), П. Асаро (Peter M. Asaro), В. Віндже (Vernor Steffen Vinge), К. Шваб (K. Schwab), Н. Азьмук, Г. Андрощук, М. Гур'єва, І. Жиляєв, К. Слюсаренко, М. Стефанчук, Л. Тарасенко, В. Фурашев, А. Шевченко, І. Яненкова та інші. Учені одноставно визнають комплексність і міждисциплінарний характер цієї проблематики, вказують, що динамічність змін у зазначеній сфері потребує подальших досліджень, зокрема щодо державного регулювання та економічного впливу ШІ, ролі інтелектуальної власності у його створенні та впливу на національну безпеку.

Якщо апокаліптичні прогнози щодо глобальних перетворень сприймаються як напівфантастичні, то вплив ШІ на ландшафт ринку праці у світі є реальністю. Так, голосові ШІ-системи вже зараз витісняють з ринку чат-ботів, адже можуть відповідати на поширені питання клієнтів, залишаючи операторам складніші завдання. Вдалим прикладом реалізації такого проєкту є платформа Stonly, яку вже використовують десятки компаній.

Штучний інтелект здатен вести бухгалтерський облік, автоматично генерувати звіти, проводити самостійні аудити, тобто бути серйозним конкурентом бухгалтерів у сфері бізнесу. Наприклад, програми Zeni та Vic.ai спеціалізуються на оптимізації фінансових операцій і обробці великої кількості рахунків-фактур.

Інтелектуальні системи автоматизації для конвеєрного виробництва Omron і Rockwell Automation успішно справляються з рутинними завданнями на складальних лініях.

Компанія Argo AI співпрацює щодо розроблення самокерованих транспортних засобів, які контролює штучний інтелект, з Ford та Volkswagen, а Aurora Innovation уклала партнерські угоди з Uber, Toyota та Passar [6].

Директор-розпорядник Міжнародного валютного фонду Крісталіна Георгієва у своєму аналізі у січні 2024 року зазначила, що ШІ вплине на майже 40 відсотків робочих місць у всьому світі, замінюючи одні та доповнюючи інші: «Нам потрібен ретельний баланс політик, щоб використати його потенціал» [7].

Аналіз МВФ передбачає, що штучний інтелект, ймовірно, вплине приблизно на 60 % робочих місць у країнах із розвинутою економікою і на 26 % – у країнах з низьким рівнем доходу. Наприкінці січня 2024 р. німецька компанія SAP SE – третій за величиною розробник програмного забезпечення у світі після Microsoft і Oracle – оголосила про свої плани щодо реструктуризації вартістю \$2,2 млрд, яка стосуватиметься 8 000 осіб. Головною причиною було зазначено, що компанія планує зосередити увагу на проєктах, які засновані на ШІ, що потребуватиме нових підходів до набору персоналу. Amazon Twitch (стримінгова платформа Twitch) скоротила приблизно 500 осіб (майже 35 % загальної кількості персоналу). Засновники Discord 11 січня 2024 р. повідомили своїм працівникам, що скоротять 17 % персоналу (приблизно 170 осіб – інженерів з налаштування обладнання та співробітників служби технічної підтримки) [6].

Висновки. Отже, для забезпечення безпечного та справедливого використання технологій ШІ необхідний комплексний підхід, який включає розробку нових етичних стандартів, адаптацію законодавства, освіту та підвищення обізнаності громадян, а також міжнародне співробітництво.

Список використаних джерел

1. Salesforce CEO Marc Benioff calls artificial intelligence a ‘new human right’. URL: <https://www.businessinsider.com/salesforces-benioff-calls-artificial-intelligence-a-new-human-right-2019-1> (дата звернення: 13.05.2024).
2. Тур О. М., Шабуніна В. В., Орел О. О. Open Science: сучасні трансформації наукової практики. *Grail of Science: inter. scientific journal*. Vinnytsia: NGO «European Scientific Platform», 2024. № 38. Р. 185–189. DOI: 10.36074/grail-of-science.12.04.2024.031.
3. Educational Potential of ChatGPT: Teaching Tool for Students’ Competencies Development / V. Shabunina, V. Sarancha, V. Maslak, O. Shevchenko, O. Tur. *IEEE 5th International Conference on Modern Electrical and Energy System (MEES)*. Kremenchuk, Ukraine, 2023, P. 1–6. DOI: 10.1109/MEES61502.2023.10402380.
4. Стівен Хокінг: штучний інтелект може знищити людство. *BBC news Україна*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/science/2014/12/141202_hawking_artificial_intelligence_ozh (дата звернення: 18.05.2024).
5. Elon Musk predicts AI will overtake human intelligence next year. URL: <https://www.ft.com/content/027b133f-f7e3-459d-95bf-8afd815ae23d> (дата звернення: 13.05.2024).
6. Як штучний інтелект змінює ринок праці. URL: <https://gncrypto.news/ua/news/how-artificial-intelligence-is-transforming-the-job-market/> (дата звернення: 15.05.2024).
7. AI Will Transform the Global Economy. *Let’s Make Sure It Benefits Humanity*. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2024/01/14/ai-will-transform-the-global-economy-lets-make-sure-it-benefits-humanity> (дата звернення: 17.05.2024).

УДК: 378-057.87:174

*Шкіцька І. Ю., д-р філол. наук, професор,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У тезах висвітлено причини академічної нечесності здобувачів вищої освіти, виокремлено види академічних шахрайств і окреслено способи запобігання їх виникненню. До основних видів академічної нечесності студентів ЗВО віднесено шахрайства, пов'язані з написанням наукових робіт, систематичне невідвідування аудиторних занять, несамотійне або неналежне виконання навчальних завдань, неморальна поведінка під час контролю знань, демонстрування неповаги до знань, своєї та чужої інтелектуальної власності, академічної спільноти та закладу освіти.

Ключові слова: академічна доброчесність, академічне шахрайство, здобувач вищої освіти, заклад вищої освіти, плагіат.

Глобалізаційні світові процеси, посилення міжнародних зв'язків, активізація академічної мобільності призводять до того, що Україна прагне узгоджувати свої національні стандарти, зокрема у сфері освіти, зі стандартами європейських країн й орієнтується на успішні освітні практики провідних університетів світу. Серед основних принципів, сповідуваних в освітньому просторі ЄС, – покращення якості освітніх послуг, невід'ємною умовою чого є доброчесність усіх членів академічної спільноти.

Питання академічної доброчесності з давніх часів привертають увагу багатьох фахівців із різних сфер знань. Частина розвідок цієї тематики стосується опису видів академічних шахрайств, висвітлення правових аспектів академічної доброчесності, форм плагіату в освітньому і науковому середовищі (див., наприклад, [6; 1; 3; 7; 5]). Але, незважаючи на великий доробок учених у цій царині, наша розвідка, метою якої є визначення видів академічної нечесності українських здобувачів освіти, з'ясування факторів, що посилюють її прояви, а також окреслення способів боротьби з нечесною поведінкою в академічному середовищі, є актуальною і відповідає запитам сучасного українського суспільства.

Загалом зростання масштабів академічної нечесності у вищій школі зумовлено масовістю та знеціненням вищої освіти, ставленням до неї як до бізнес-проекту, що «спричинює поступове заниження освітніх стандартів і бюрократизацію вищої освіти» [5]. До того ж українському суспільству в умовах сьогодення важко долати морально-етичну кризу, що виражається в толерантності до корупції й порушень правових і етичних приписів [2, с. 54]. Треба також зазначити, що в умовах швидкого розвитку інформаційних технологій, активізації глобалізаційних процесів і відсутності дієвих міжнародних кодексів для регулю-

вання правопорушень у сфері захисту інтелектуальної власності можливостей для таких академічних шахрайств, як-от копіювання, переклад з іноземної мови й привласнення чужих наукових напрацювань, стає більше [4].

Розглянемо основні види шахрайської поведінки здобувачів вищої освіти й окреслимо шляхи вирішення проблем.

1. Шахрайства, пов'язані з написанням наукових робіт. Серед них можна виокремити такі: а) несамостійне виконання проєктів, навчальних завдань, написання наукових, у тому числі випускних кваліфікаційних, робіт; б) плагіат, самоплагіат, використання сервісів штучного інтелекту для генерації наукових текстів, що видаються за власні; в) фальсифікація й фабрикація результатів наукових досліджень, свідоме викривлення посилань на джерела та інформації, що міститься у джерелах, на які зроблено посилання [4]; г) продаж своєї інтелектуальної власності, написання наукових робіт на замовлення; д) подання різними особами тих самих робіт як результату власної навчальної чи наукової діяльності.

Сучасні молоді люди відчувають істотні труднощі в підготовці наукових текстів і продукуванні ідей у письмовій формі відповідно до вимог наукового стилю. Частково це зумовлено тим, що в закладах середньої освіти їх вчать писати тексти здебільшого в публіцистичному, рідше в художньому й офіційно-діловому стилях, а науковий стиль залишається поза увагою. По-друге, наукова діяльність потребує постійного супроводу консультанта чи наукового керівника, вимагає великих зусиль і затрат часу. До того ж заняття науковою роботою протягом навчання в університеті не завжди знаходять визнання у вигляді матеріальних і моральних заохочень, що теж негативно позначається на ставленні студентства до навчання й науки зокрема.

Рішення: а) введення навчального курсу «Академічне письмо» як обов'язкового компонента у всі освітньо-професійні програми; б) проведення заходів з академічної доброчесності на рівні університету, факультету, кафедр; в) створення й дотримання кодексу академічної доброчесності; г) запровадження процедури перевірки написаних студентами текстів наукових робіт на оригінальність, здійснення їх наукової експертизи; д) підтримка наукової молоді та їхніх наукових керівників у ЗВО (передбачення додаткових балів у рейтингу, преміювання викладачів за керування науковою роботою студентів, призначення підвищених, зокрема іменних, стипендій для здобувачів освіти, пріоритет під час вступу на вищий освітній рівень, перевага в конкурсах на участь у програмах академічної мобільності тощо); е) позитивне позиціонування наукової діяльності як можливості для саморозвитку й творчості, набуття досвіду, вироблення цінних особис-

тісних якостей (організованості, дисциплінованості, здатності до критичного й аналітичного мислення тощо) і комунікативних навичок.

2. Невідвідування занять без поважної причини, неналежне опрацювання навчального матеріалу, обманювання щодо причин академічної заборгованості. Зниження відвідуваності аудиторних занять студентами ЗВО спричинено передусім тим, що сьогодні через різні обставини, зокрема російсько-українську війну та погіршення добробуту громадян, багато здобувачів освіти змушені поєднувати навчання та роботу (на жаль, здебільшого не за фахом). До того ж спостерігаємо й загальне зниження інтересу до навчання та пізнавальної активності студентів, що зумовлено багатьма чинниками: інформаційним перевантаженням сучасної молоді людини, доступністю інформації, різноманітністю її форм та способів одержання, популярністю коротких аудіовізуальних повідомлень, систематичний перегляд яких призводить до того, що студенти не сприймають розлогіх текстових повідомлень без звукового чи яскравого візуального супроводу, відчують втому, брак концентрації уваги під час прочитання наукових розвідок і навчально-методичної літератури тощо. Інакше кажучи, сучасним педагогам у боротьбі за увагу студента доводиться конкурувати з популярним розважальним контентом ютуба і тік-тока, що є неабияким викликом.

Рішення: а) сприяння працевлаштуванню студентів за спеціальністю; б) урізноманітнення форми проведення аудиторних занять, що передбачає активність студента і його всебічний розвиток; в) створення цікавого для студентської молоді навчального контенту, що має практичну значимість і допомагає розвинути тверді та м'які навички; г) запровадження різних форм навчальної роботи відповідно до можливостей здобувача освіти, його інтересів, фахового спрямування, зокрема й у вигляді неформальної освіти; д) створення доброзичливої атмосфери на заняттях, побудова гармонійної взаємодії на рівнях «викладач – студенти», «куратор – студенти», «староста групи – студенти», «студент – студентська група»; е) використання викладачами індивідуального підходу до студентів; ж) повне забезпечення здобувачів освіти навчальними матеріалами, розміщеними на освітніх платформах, зручних у використанні з персональних комп'ютерів і мобільних телефонів; к) можливості вибору студентом індивідуальної освітньої траєкторії; л) створення зручного для всіх учасників навчального процесу розкладу; м) налагодження дієвої комунікації між викладачем і студентськими групами в месенджерах. Зауважмо, що виховна робота і заходи для студентської молоді, а також студентське самоврядування теж сприяють вирішенню проблеми з відвідуваністю занять і підвищують імідж закладу вищої освіти не тільки як храму науки, але й місця для всебічного розвитку особистості та приємного проведення вільного часу.

3. Шахраювання під час проміжного / підсумкового контролю знань.

Ідеться про списування, виконання тестів і контрольних робіт сторонніми особами, проходження контролю замість інших студентів, обмін варіантами завдань на заходах контролю, фотографування й поширення контрольних завдань, проходження комп'ютерного тестування з використанням багатовіконного режиму екрана, корупційні практики тощо. До такого виду нечесності здобувачів освіти часто «підштовхують» велике академічне навантаження, зокрема значний обсяг завдань, нераціональні обмеження в часі, ненадання викладачем якісних і доступно написаних навчально-методичних матеріалів студентам, непроведення / неналежне проведення занять, а також складність і непривабливість навчальних дисциплін для здобувачів освіти.

Рішення: а) запровадження форм «подвійного» контролю (наприклад, захист проєкту, додаткова співбесіда з теми), проходження тестування / написання контрольної роботи під наглядом викладача чи з відеоспостереженням, установлення розумних дедлайнів і часових обмежень тощо; б) двофакторна авторизація студента на онлайн-платформах; в) використання програм, що блокують багатовіконний режим екрану під час проходження комп'ютерного тестування; г) регулярне оновлення екзаменаційних питань і завдань; д) створення посильних, творчих і цікавих для сучасної студентської молоді завдань (написання проєктів, стартапів, виконання ситуаційних завдань, створення відео і презентацій, інтерв'ю та ін.); е) конструктивна форма взаємодії між викладачем і студентами: повідомлення-нагадування / поради, «мотиватори», поточні консультації, у тому числі в онлайн-формі; ж) справедлива й прозора система оцінювання знань.

Висновки. Захоплива форма аудиторних занять, створення викладачами цікавого й різноманітного контенту з академічних дисциплін, розміщення його на платформах, доступних для студентів, що навчаються за індивідуальним графіком, змішана форма навчання, можливість онлайн-консультацій, проміжних і підсумкових форм контролю, справедлива система оцінювання знань здобувачів освіти, заохочення членів академічної спільноти до наукової роботи, запровадження навчальної дисципліни «Академічне письмо» як нормативного освітнього складника у всі освітньо-професійні програми, а також приклад викладачів, які сповідують принципи академічної доброчесності не тільки на словах, пропагують цінність знань, культивують повагу до своєї і чужої інтелектуальної власності, дадуть змогу ефективно протистояти негативним практикам в освіті й запобігати академічним шахрайствам.

Список використаних джерел

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Гребенюк Т. В. Академічна доброчесність: навч. пос. для студ. Запоріжжя: ЗДМУ, 2021. 108 с.
3. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. С. 122–128.
4. Лист Міністерства освіти України 23.10.2018 № 1/9-650 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text> (дата звернення: 15.05.2024).
5. Федорченко Ю. Академічна недоброчесність у вищій школі як системна проблема. *Освітня політика*. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1105-akademichna-nedobrochesnist-uvishchij-shkoli-yak-sistemna-problema> (дата звернення: 16.05.2024).
6. Lang James M. *Cheating Lessons*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; London, England, 2013. 272 p.
7. Parnter C. Academic misconduct in higher education: A comprehensive review. *Journal of Higher Education Policy and Leadership Studies*. 2020. № 1(1). P. 25–45.

УДК: 159.9:37.015.3

*Яворська Т. М., канд. пед. наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

САМООРГАНІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Анотація. Стаття досліджує важливий чинник професійного розвитку – самоорганізацію особистості, що базується на відповідних процесах, відображає вміння управляти собою, організувати особисту пізнавальну діяльність, здатність самостійно організувати свій навчальний процес з метою досягнення визначених цілей. Дотримання основних правил самоорганізації допоможе здобувачу освіти зрозуміти особливості свого характеру та поведінки, розкриє особистісний потенціал і стимулює самореалізацію, що в підсумку допоможе успішно навчатися, знайти перспективну роботу, досягнути поставлених життєвих цілей.

Ключові слова: особистісно-орієнтоване навчання, самоорганізація особистості, особистість.

Технологічні зміни, цифровізація всіх сфер життєдіяльності спричинили переосмислення ролі особистості в суспільстві, цінності її саморозвитку в умовах доступності значної кількості інформації. Сьогодні важливою є здатність людини самостійно управляти інформаційними потоками у швидкозмінному середовищі, здобувати й структурувати інформацію, перетворювати та надавати їй форму знання, адже цифровий світ потребує не тільки особливих аспектів реагування, а й здатності осягнути інформаційний зміст. У таких умовах актуалізується необхідність у постійному саморозвитку як в усвідомленому й керованому особистістю процесі, внаслідок якого відбувається вдосконалення розумових, моральних якостей людини, розгортання її індивідуальності.

В сучасних освітніх практиках разом із формуванням hard skills і soft skills велика увага приділяється також розвитку й формуванню життєвих навичок – life skills, що, за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, розглядаються як «здатність адаптивної та позитивної поведінки, що дозволяють людям ефективно вирішувати потреби та труднощі повсякденного життя» [1]. Відтак якість і ефективність освіти суттєво залежать від самодисципліни та самоорганізованості здобувачів.

У контексті реалій сьогодення, що відкривають безмежні можливості для саморозвитку та самоосвіти людини, важливою є самоорганізація особистості як уміння людини так організувати свою діяльність, щоб найповніше реалізувати особистісний творчий потенціал за умов відповідної ситуації. Головними ознаками самоорганізації є вміння особистості налаштуватися на діяльність, її планування, підтримування працездатного стану протягом тривалого часу.

Загалом самоорганізацію варто розуміти як регульовану поведінку освітньої системи за відсутності зовнішніх упорядкованих впливів. Її регуляторами виступають внутрішні, глибинні структури свідомості людини. Йдеться про здатність людини самостійно організувати свій навчальний процес, фокусуючись на вирішенні питань розробки індивідуально орієнтованих освітніх цілей і завдань, спрямовування освіти та самоосвіти у контекст формування особистих та професійних якостей [2].

Сучасні цифрові технології надають доступ до різних знань. Загалом соціальні мережі з інструментами онлайн-тьюрингу скоротили відстань у просторі та максимально персоналізують навчання. Нині процес індивідуалізації в освіті, орієнтований на здобувача зі збільшенням його суб'єктної позиції, не втрачає своєї актуальності. Одним із важелів у формуванні сучасної особистості є особистісно-орієнтоване навчання, центром якого є особистість здобувача освіти, його самобутність, самоцінність. Метою особистісно-орієнтованого навчання є процес психолого-педагогічної допомоги здобувачу освіти у становленні його суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні.

Сучасний ринок праці, серед іншого, вимагає від кандидатів на вакантні посади вміння організувати самого себе, оскільки:

- потрібно уміти швидко навчатись і пристосуватись, як того вимагають швидкі зміни технологій підприємництва і бізнесу;
- працівники повинні уміти володіти собою у стресовій ситуації, оскільки наростає невизначеність робочого процесу;
- потрібно вміти самостійно розвивати і зберігати креативність, оскільки це – одне з найактуальніших умінь на сучасному ринку праці;
- завдяки самопізнанню, яке є частиною самоорганізації, людина об'єктивно оцінює себе і розвивається, якщо цього вимагає ситуація.

Дотримання основних правил самоорганізації (рис. 1) допоможе зрозуміти особливості свого характеру та поведінки, розкриє особистісний потенціал і стимулює самореалізацію, що в підсумку допоможе успішно навчатися, знайти перспективну роботу, досягнути поставлених життєвих цілей.

Самоорганізація особистості – це важливе вміння людини. Вона є фундаментом відповідальності, амбіцій, знань та інших якостей успішної людини. Без уміння себе дисциплінувати, керувати своїми емоціями й почуттями, організувати своє життя, планувати свої справи тощо людина не здатна реалізувати себе повною мірою й досягти життєвого та професійного успіху [2].

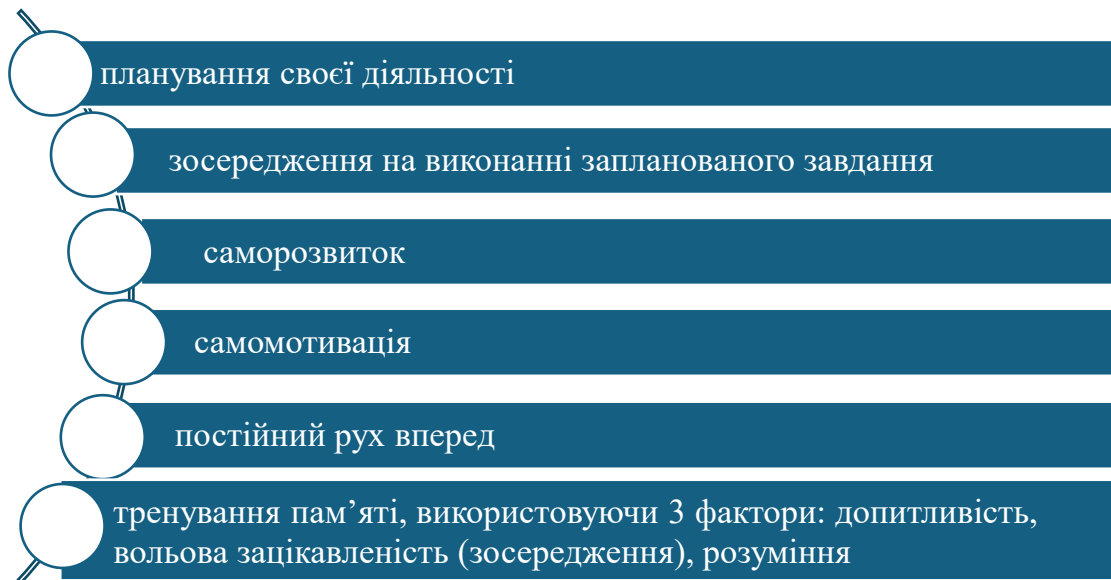

Рисунок 1 – Основні правила самоорганізації

Процеси самоорганізації умовно можна розділити на три рівні.

До процесів, що зароджують самоорганізацію особистості, належать:

- використання методів тайм-менеджменту, що вчить управляти своїм часом, ставити цілі, планувати свій день, розставляти пріоритети;
- використання методу інтенсивності, в основі якого лежить боротьба з прокрастинацією, необхідність виконувати дії більш інтенсивно, відводячи на кожную дію певну кількість часу.

До другого рівня належать процеси, які продовжують підтримувати рівень самоорганізації, незважаючи на зміну внутрішнього стану і зовнішніх впливів:

- самомотивація як процес пошуку рушійної сили, коли через певні впливи ззовні або внутрішні впливи ми втрачаємо бажання діяти.

На третьому рівні розташовуються процеси, які дають змогу використовувати для самоорганізації вже набутий досвід:

- навчання самоорганізації інших. Вченими давно визнаний той факт, що коли людина намагається донести якусь інформацію іншим людям, вона засвоює її на більш глибокому рівні шляхом підбору потрібних слів тощо. Навчаючи, людина вдосконалює свої знання, підкріплюючи їх прикладами успішної самоорганізації.

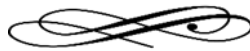
Висновки. Отже, самоорганізація особистості – це важливе вміння людини, що є фундаментом для відповідальності, амбіцій, знань та інших якостей успішної людини, тому що без уміння управляти собою і організовувати своє життя всі вони втрачають свою силу. Реалії сьогодення вимагають від людини здатності діяти планомірно, мотивовано, самостійно, а також швидко, об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності.

Список використаних джерел

1. WHO, Parthens in Life Skill Education. *Conclusions from a United Nations Interagency Meeting*. Geneva WHO, 1999. URL: <https://www.orientamentoirreer.it/sites/default/files/materiali/1999%20OMS%20lifeskills%20edizione%201999.pdf> (дата звернення: 06.06.2024).

2. Ганаба С. Самоорганізація як компетентність: поворот до особистісно-орієнтованої освіти. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України серія: Педагогічні науки*. 2021. № 1(24). С. 30. URL: <file:///F:/%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/628-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1271-1-10-20210426.pdf> (дата звернення: 06.06.2024).

3. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України: монографія / О. М. Анісімова, Л. А. Ковальська, Г. П. Лукаш, О. В. Прігунов, О. С. Щербіна, Т. М. Яворська. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 185 с.

СЕКЦІЯ 4
ЛІНГВІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ІНФОРМАЦІЇ
ТА СОЦІУМУ

УДК: 323.1:316.7(477)

*Куц О. П., канд. філол. наук, доцент,
КВЗО «Вінницька академія безперервної освіти», м. Вінниця*

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ

Анотація. Досліджено питання розгляду сучасного потрактування національної ідеї, української ідентичності, підґрунтя її формування й розвитку, різноаспектність прояву. Розглянуто мовне питання в контексті української ідентичності; проведено детальний лінгвістичний аналіз взаємозв'язку мислення й мовлення на прикладах порівняльного семантичного аналізу однозначних взаємозамінних слів української й російської мов. Презентовано трансформацію ментальності обох народів у духовній площині через порівняльний аналіз молитви-гімну за Україну й гімну рф.

Ключові слова: національна ідея, українська ідентичність, мова як ідентитет, мова й мислення.

Загальновідомо, що чіткого визначення національної ідеї допоки не існує. Відповідно, навіть якщо хтось буде спроможний сформулювати її визначення, то він отримає Нобелівську премію. Але з усіх потрактувань найчастіше звучить: національна ідея – це концентрований вираз національних інтересів та почуттів, форма духовного самоусвідомлення, тобто показник того, як народ усвідомлює себе, свою роль і місце у світі. Відтак, яким би не було визначення цього духовного феномену і за формою, і за змістом, – суть одна: передовсім консолідація нації для певних здобутків.

Одне з головних завдань національної ідеї – здобуття народом, нацією своєї власної держави. Тут поняття народ і нація – фактично ідентичні, різниця лише в тому, що нація більш модерна й осучаснена модель суспільства, яке стратифіковане за умови, що в ньому наявні еліта, середній клас, інтелігенція тощо [2].

Український народ має свою державу. Як же наразі представлена українська ідея? Національну ідею як духовну основу держави цілісно висловити словами не просто, бо символічні цінності мають не лише раціональний, але й прихований духовний зміст. Символічна сутність української ідеї максимально чітко висловлена у всім відомому вітанні: «Слава Україні!» – «Героям слава!». А героями зазвичай стають особистості. Духовність таких особистостей є виразником української ідентичності, яка постає усвідомленням людиною своєї сутності шляхом ідентифікації себе з українським етносом / народом. У чому передусім реалізується така ідентифікація – в мові, культурі, вірі, знанні власної історії, у традиціях і звичаях народу тощо. Розглянемо окремі аспекти цього явища [3].

Людина є суспільною істотою, і процес її соціалізації немислимий поза спілкуванням. Тому важливим проявом ідентичності виступає мова. Цей прояв має

таку силу впливу на кожну людину і націю, що гідний окремого розгляду як самостійний ідентитет.

Згідно з теорією американських учених Б. Лі Уорфа та Е. Сепіра, мова тісно пов'язана з національною психологією, оскільки мислення, світогляд і поведінка людей залежать від прийнятих форм слововживання, від природи і характеру мови, якою вони висловлюють свої думки і почуття. Формується свідомість народу – розвивається мова як ідентифікатор ментальності, духовності народу-носія мови [1].

На підтвердження цієї думки спробуємо порівняти слова української й російської мов: однозначні й взаємозамінні, які й продемонструють особливості взаємозв'язку мови й ментальності народу-носія мови. Спробуємо проаналізувати глибинний зміст українських слів шляхом порівняння його з глибинним змістом відповідних слів російської мови. Російська мова обрана нами для порівняння винятково з тих причин, що сьогодні це мова окупанта, який влаштував справжній геноцид в Україні, по-перше, а по-друге – це мова, яку в нас знає кожен, отже, кожен може критично оцінити наш аналіз і перевірити достовірність висновків.

Ми будемо аналізувати не нові запозичені слова, а власні словотвори, що виникли сотні років тому, слова, які виявляють ментальність, закладену в їх основу. Зрозуміло, що порівнювати всі десятки тисяч слів обох мов тут немає ні можливості, ні потреби. Розглянемо лише центральні поняття про державу, суспільство, родину, освіту, поступ тощо.

Виявлені в попередньому тексті основні світоглядні ідеї української національної ідеології спонукають до порівняння найбільш загальних термінів: «країна», «Батьківщина», «державна», «подружжя», «шлюб», «перемога».

«Країна», «край» (к+рай), тобто те, що виділене богом Ра, спрямоване до Раю, до Храму сонця. Рос. відповідник – «страна» має південнослов'янське походження й означає «сторона», та чи інша, тобто щось пасивне, без'якісне.

«Батьківщина» («Вітчизна»), тобто батьківський край, земля предків. Рос. відповідник – «родина», тобто там де народився, безвідносно до батьківського краю. Звідси й вираз: «моя новая родина». Для українця «нової батьківщини» не існує, бо земля предків лише одна. Немоżliві для українця й сьогоднішні висловлювання деяких російських великодержавників – «наша родина везде, где живут русские», а відтак і поява на початку ХХІ століття поняття, яке агресивно нав'язується іншим пострадянським країнам – «руській мір».

«Державна» – суспільна організація, яка «держить», «утримує разом» певну громаду людей. Рівень такої самоорганізації нашого суспільства засвідчили два майдани, перманентна війна 2014–2021 рр., повномасштабне вторгнення 2022 року. Рос. відповідник – «государство», тобто суспільна організація, яка за

своєю сутність ідентифікується з государем (або самодержавцем) і його підданими.

Зрозуміло, що за такого різного ставлення до суспільної формації в порівнюваних менталітетів не може бути однакового ставлення й до клітинки держави – «подружжя» або в російському варіанті «супружества». За двомовними словниками ці поняття вважаються рівнозначними, однак символізують зовсім різне коріння в мисленні. В Україні дівчата й хлопці зустрічались і знайомились між собою з молодого віку. До шлюбу переважно ставали ті з них, між якими виникала взаємна приязнь, кохання, дружба, симпатія. Відтак і укладали «шлюб», тобто за згодою, по любові. У росії здавна зустрічі молоді до шлюбу вважались аморальними, про парубання молодих зазвичай домовлялися батьки, а молодих, так би мовити, спрягали до купи, вони були не «подружжям», а спряженою парою, «супругами». Чоловік брав жінку у власність, як річ, тому й значення слова «брак» відповідне. У ньому втілена не шана любові, ніжності («москва слезам не верит»), а сила – «братъ» і «спрягать». Отже, у цих словах з однаковими (сьогодні) інформаційними сигналами втілені зовсім різні символи.

Ця відмінність у ментальностях чітко виявляється й у таких поняттях: праця, навчання, співробітництво тощо. Так слово «праця», пов'язане в українській ментальності з прагненням до розумової діяльності («п+раціо»), із прагненням до світлого начала («Ра»), а в російській мові це поняття пов'язане лише з труднощами – «труд».

Наведемо ще кілька порівнянь нібито рівнозначних слів: «захист» («за+хист», тобто покладаємося на власні здібності) – «защита» («за+щит», тобто заховався за щитом); «звितяжець» (той що витягнув, підніс вище) – «победитель» (той, що лишився живим «по бідах»); «перемога» («пере+могти», тобто вище, ніж могутність, надзусилля) – «победа» («спричинив біду»); «лікарня» (місце, де дають ліки, лікують) – «больница» (місце, де панує біль). Природно, що від такого життя, яке відбилось у російському менталітеті, алкоголь – єдиний порятунок. Тому й «водка» для росіянина – ліки, і творить він це слово від поняття лікувальної води, а не від поняття пекучого вогню, як це представлено в українській мові, де відповідником є «горілка» чи «паленка».

Можна й далі наводити подібні порівняння, однак це, мабуть, буде зайвим, оскільки протилежність ментальностей, що стоять за словотворенням в обох мовах, очевидна і з наведених прикладів.

«Світло», «ясність» для української ментальності – найвища характеристика; для російської – найвищою є «сила», «велич». Порівняймо, наприклад, титули вищих посадових осіб: «ясновельможність» і «величество».

У своїй молитві за Україну українці просять зберегти їхню Батьківщину й просвітити їх; росіяни – зберегти царя і дати йому силу, щоб панувати:

Боже Великий, Єдиний
 Нам Україну храни
 Волі і Світу промінням
 Ти її осіни.
 Світлом Науки і Знання
 Нас усіх просвіти!

Боже, Царя храни!
 Крепкий, державний
 Царь православный
 Царствуй на славу,
 На славу нам,
 На страх врагам!

Висновки. Кожному з нас треба вірити у щось хороше, добре, світле, правдиве... Віра в те, що все буде добре, допомагає нам переживати життєві труднощі, черпати сили для нових звершень, брати в життя нові уроки. Наша ідентичність у контексті чітко сформованої національної ідеї об'єднує націю та є запорукою її існування та розквіту.

Список використаних джерел

1. Братко-Кутинський О. Феномен України: наук. дослідж. Київ. 2008. 301 с.
2. Сидоренко Ю. Українська національна ідея – яка вона? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2010/02/6/4714492/> (дата звернення: 15.05.2024).
3. Струкевич О. Шляхи формування української ідентичності в Новій українській школі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vzj7zZpL0mc&t=3s> (дата звернення: 19.05.2024).

УДК: 004.91:81'42+81'25+316.77

*Лукаш Г. П., д-р філол. наук, професор,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

РОЛЬ МОВНОГО ВПЛИВУ В ДОКУМЕНТАЦІЇ

Анотація. У тексті йдеться про роль мовного впливу в документації, зокрема його впливу на формування ставлення, поведінки та прийняття рішень користувачами документів. Аналізуються типи мовного впливу, зокрема й сугестивні методики, що використовуються в різних видах документації. Увагу зосереджено на різноплановому явищі сугестії. Це явище нині набуває все більшої актуальності. Особлива увага приділяється мовним засобам сугестії, які активно застосовуються для досягнення ефективної комунікації та формування бажаного впливу на аудиторію.

Ключові слова: мовний вплив, типи мовного впливу, сугестивна методика, документація, мовні засоби сугестії.

Людське життя як соціальної істоти неможливе без спілкування. Наше сприйняття і розуміння світу сформоване культурою предків, їхнім досвідом та ресурсами, а також еволюцією мови. Інформація в узагальненій, типізованій формі (і водночас відчужена від безпосереднього досвіду за допомогою знакових засобів) стає готовою для передачі через комунікацію або вербальне мислення у формі автокомунікації. Акт спілкування здійснюється за допомогою універсального коду – мови. Спілкування виникає через потребу в ньому і має на меті досягнення певної цілі. Різноманіття цих цілей можна звести до трьох основних типів: інформаційного (донести свою інформацію до співрозмовника й переконатися в тому, що вона отримана), предметного (що-небудь отримати, довідатися, змінити), комунікативного (сформувані певні відносини зі співрозмовником) [8]. Під час реалізації всіх типів цілей здійснюється мовний вплив на реципієнта.

Загалом елемент навіювання є у будь-якому контакті. Навіювання може спиратися на довіру, авторитет, переконливість, а також залежати від очікувань, надій та бажань, створюючи нові явища у соціальному житті: від хвороб, викликаних необережним словом, до воєн, спричинених фанатизмом лідерів, і до стилю життя, який нав'язує певні моделі поведінки, пригнічуючи самотність та індивідуальність особистості. Сугестія має багато різних форм і проявів. Смаки, уподобання і поведінка часто формуються несвідомим навіюванням, яке також частково впливає на свідомість через електронні засоби масової інформації, моду, звичаї та обряди [5].

Прояви сугестивних впливів завжди цікавили дослідників. Зокрема, це дослідження комунікативної діяльності й мовного впливу (W. Turnbull [8], P. Freeth, S. Pinker, R. Goodin [7], В. Артемов, А. Феофанов та ін.); психолінгвістика, дискурс-аналіз (Ю. Пирогова, А. Котов, О. Назаренко [4] та ін.); сугестивна лінгвістика й «нейролінгвістичне програмування» (R. Grinder, R. Bandler,

І. Черепанова, Й. Містрик, О. Дмитрук, В. Зірка, О. Руда, Т. Стасюк [5], М. Зайцева, Л. Ільницька [2] та ін.). Хоча реальність навіювання визнана багатьма, його природа залишається недостатньо вивченою.

Здавна сила слова визнавалася важливим чинником у поясненні феномену сугестії. Мислителі минулого, як-от Арістотель, Сократ, Платон, Цицерон і Квінтіліан, зробили значний внесок у наукове розуміння цього явища, особливо в контексті вербального впливу. Давні замовляння, обрядові співи, буддійські мантри, біблійні тексти та православні молитви ілюструють роль слова у формуванні забобонів і містичних уявлень про незвичайні явища природи та можливості людського організму.

Метою цієї студії є розгляд властивостей мовного впливу, приклад деяких його способів, типів, засобів і інструментів. Сугестивні методики у мові – це мовне маніпулювання, яке базується на особливостях мови та принципах її використання з метою прихованого впливу на адресата в потрібному для маніпулятора напрямі (прихованого – отже, неусвідомлюваного адресатом) [4; 5]. Маніпулятивні можливості мови надзвичайно багаті. Це і мовна метафора, і помилкова аналогія, і багатозначність, і непрямі мовні акти, і пресупозиції та багато інших. Термін «сугестивний вплив» у сучасній літературі став уживатися в більш широкому розумінні. Під ним деякі автори убачають не лише вербальну (словесну, усну) взаємодію людей, але й інші невербальні методи впливу однієї людини на іншу, коли інформація навіюється людині не за допомогою слів, а передаванням зображень, музики, символів надслабкими енергоінформаційними сигналами [4].

Це явище розкривається як «латентний вербальний вплив», який «здійснюється за допомогою вербальних (на всіх мовних рівнях: фонетичному, морфологічному, лексико-семантичному і синтаксичному) і невербальних (міміка, жести, пози тощо) засобів комунікації, що викликають певні відчуття, уявлення, емоційні стани у сугеренда і спонукають його / її виконувати заплановані сугестором дії» [1, с. 3]. Звичайно, лінгвісти, пояснюючи це явище, ґрунтуються насамперед на можливості використання засобів мови з метою впливу на реципієнта. За визначенням Л. Ільницької, «вербальний сугестивний вплив – це використання мови з метою: встановлення і підтримки психологічного контакту; приєднання до реальності суб'єкта; утилізації свідомості та отримання доступу до несвідомого» [2, с. 127].

Лінгвістична маніпуляція – це різновид мовленнєвого впливу, спрямованого на досягнення власних цілей суб'єкта, які не збігаються з намірами або суперечать бажанням та інтересам об'єкту впливу. Водночас здійснюється неусвідомлений з боку об'єкта контроль над його свідомістю за допомогою викрив-

леної, необ'єктивної інформації, представленій у тексті [7], тобто формування у свідомості адресата установок, які збігаються з установками адресанта. Під час маніпуляції адресант намагається переконати особу (осіб), якою (якими) він маніпулює, прийняти певні висловлювання як істинні, не спираючись на докази, натомість адресат зазвичай не помічає установку на керування його поведінкою або свідомістю.

Фахівці з нейролінгвістичного програмування (НЛП) вважають, що лише 6 % планів і програм поведінки людина здійснює цілком усвідомлено, а решта 94 % – функціонують на підсвідомому рівні. Вони переконані, що мозком можна й треба керувати. Природу і стратегію такого керівництва розкриває Р. Бендлер: «Мозок – це архівна система, а не система, яка переробляє інформацію. У ній немає функції видалення (знищення), тому ви не можете переписати своє минуле. Натомість ви повинні навчити мозок іти в новому напрямі, зорієнтувавши його на “тут і зараз”». Річард Бендлер, один із засновників нейролінгвістичного програмування, дійсно має багато ідей щодо того, як працює наш мозок. Його порівняння мозку з архівною системою, а не системою, яка переробляє інформацію, може вказувати на те, що він вважає мозок більше сховищем даних, ніж активним процесором, який постійно аналізує та інтерпретує інформацію [3].

Ще в 1925 році американський психолог М. Лундт сформулював «закон передування», відповідно до якого будь-яке перше повідомлення про той або інший факт сильніше впливає на аудиторію, ніж наступні. Сугестивний ефект базується на психологічному пріоритеті й привабливості того, хто повідомив інформацію. Природа маніпуляції полягає в наявності подвійного впливу – разом із повідомленням, що посилається відкрито, маніпулятор надсилає адресатові «закодований» сигнал, сподіваючись на те, що цей сигнал розбудить у свідомості адресата ті образи, що потрібні маніпуляторіві. Цей прихований вплив спирається на «неявне знання», яким володіє адресат, на його здатність створювати у своїй свідомості образи, що впливають на його почуття, думки і поведінку. Мистецтво маніпуляції полягає в тому, щоб пустити процес уяви потрібним руслом, але так, щоб людина не помітила прихованого впливу.

Виділяють такі типи мовного впливу: 1. Соціальний вплив – вітання, прощання, рекомендація, подяка, вибачення, обіцянка тощо; 2. Вплив за допомогою художніх образів: розповідь (оповідання, розповідь про власний досвід або досвід іншої людини) і зображення (художній опис); 3. Інформування – звістка, повідомлення, відомості тощо; 4. Доведення – обґрунтування, пояснення, опис, експлікація, доказ, спростування, тлумачення, визначення, узагальнення, припущення, думка тощо; 5. Аргументація – види повідомлень ті ж, що й у доведенні, але зі спеціальним підбором фактів і впорядкуванням аргументів для переконан-

ня адресата, іноді з додаванням емоційно-оцінного модусу, маніпуляцією з модусами думки й знання; 6. Симульований діалог – звертання, риторичне запитання, питально-відповідні комплекси; 7. Умовляння – прохання, пропозиція, порада, побажання, підштовхування, підкуп тощо; 8. Заклик – відозва, гасло, агітація, реклама, презентація, самопрезентація та ін.; 9. Веління – наказ, вказівка, розпорядження, команда, вимога, заборона, дозвіл, замовлення, нагадування, бажання та ін.; 10. Примус – погроза, залякування, вольовий тиск та ін.; 11. Оцінка: етична, естетична, інтелектуальна, утилітарна (похвала, схвалення, осуд), соціально-правова (захист, виправдання, осуд, обвинувачення); 12. Емоційний вплив – підбадьорення, розрада, скарга, жарт, глузування, хвастощі, образа, погроза, висловлення емоцій (наприклад, жалю, радості, здивування); 13. Психічне програмування – формули кодування, вигуки, афективно-емоційні фрази, афірмація, «вставлені команди» [6, с. 83].

Роль мовного впливу:

1. Створення контексту. Вибір слів та структура речень можуть підкреслити певний аспект інформації, створюючи необхідний контекст для її сприйняття.

2. Виразність і переконливість. Використання риторичних засобів, як-от емоційно забарвлені слова або метафори, може посилити вплив документа і спонукати до дії.

3. Формування ставлення. Мовний вплив може сприяти формуванню певного ставлення до предмета обговорення, що важливо, наприклад, у нормативних документах або в інструкціях.

4. Стимулювання дій. Документація, особливо така, як керівництва або політики, може використовувати мовні формулювання, що закликають до конкретних дій або прийняття рішень.

Мовний вплив у документації є потужним інструментом для спрямування комунікації, управління враженнями та стимулювання дій. Наведемо види документації, де найчастіше виявляються приклади мовного впливу:

1. Політичні документи. Декларації, маніфести або законодавчі акти використовують мову для формування суспільної думки та легітимізації певних дій. Наприклад, вживання термінів «свобода», «справедливість» може викликати емоційний відгук і підтримку [7].

2. Інструкції та керівництва. У технічних документах чіткі й імперативні формулювання, як-от «необхідно», «заборонено», «рекомендується», впливають на те, як користувачі дотримуватимуться вказівок.

3. Маркетингові матеріали. Рекламні проспекти або презентації продуктів використовують мовні стратегії, щоб переконати потенційних клієнтів у необхідності покупки, створюючи певні асоціації або апелюючи до емоцій.

4. Освітні матеріали. Підручники, лекційні матеріали або навчальні посібники можуть за допомогою мови не лише передавати знання, але й впливати на світогляд учнів, формуючи їхнє критичне мислення або ставлення до предмета.

Наприклад, використання переконливої фрази «як ми впевнені» створює відчуття беззаперечного факту і успіху, що привертає увагу директора: *«Пропонуємо вам взяти участь у розробці інноваційної маркетингової стратегії, яка, як ми впевнені, стане важливим кроком до нашого спільного успіху»* або: *«Враховуючи ваш авторитет у галузі, ваше залучення до нашого проекту безперечно забезпечить йому якісний та ефективний розвиток»* – підкреслення важливості ролі директора та його авторитету в галузі створює відчуття, що його участь є ключовою для успіху. Інший приклад: *«Ми переконані, що наше партнерство сприятиме зміцненню позицій обох компаній на ринку»* – використання фрази «ми переконані» посилює впевненість у взаємній вигоді від співпраці. Такий текст допомагає зрозуміти, як використовувати сугестивні прийоми у службових документах, щоб підкреслити важливість пропозиції та вплинути на рішення реципієнта.

Висновки. Отже, роль мовного впливу в документації полягає в тому, що мова не лише передає інформацію, але й формує певні уявлення, ставлення та поведінку читача або користувача документа. Мовний вплив може визначати, як саме буде сприйнята інформація, якими будуть рішення або дії, що їх прийматимуть на основі документа.

Список використаних джерел

1. Гарбар І. Вербальні маркери сугестії в сучасному американському юридичному трилері: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ–Запоріжжя, 2019. 346 с.
2. Ільницька Л. Мовленнєві засоби підвищення ефективності сугестивного впливу. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*: зб. наук. пр. Київ: Логос, 2017. С. 127–135.
3. Історія НЛП. URL: http://psychologis.com.ua/richard_bendler_-_biografiya.htm (дата звернення: 20.05.2024).
4. Лукаш Г. П., Боровець С. С. Техніки передачі негативних повідомлень у діловому спілкуванні. *Інформація та соціум*. 2023. С. 140–143.
5. Назаренко О. І., Нестеренко О. Є. Вербальні способи вираження маніпуляції свідомістю у дискурсі американських політиків (на прикладі передвиборчого дискурсу республіканців і демократів). *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2021, № 9. DOI: 10.32447/2663-340X-2021-9.23.
6. Стасюк Т. Технології мовного впливу як компонент сучасної комунікації. *Українська мова*. 2020. № 1. С. 82–87. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/37674> (дата звернення: 22.05.2024).

7. Твердохліб О., Гайович Г. Сугестія та її прояви в сучасному інформаційному просторі держави. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. № 1(11). DOI: 10.33269/2618-0065-2022-1(11)-222-239.
8. Goodin R. *Manipulatory Politics*. New Haven, London. Yale University Press. 2020. 250 p.
9. Turnbull W. *Language in Action. Psychological Models of Conversation*. Hove; New York: Taylor & Francis Group, 2023. 249 p.

УДК: 002.1-028.27-042.3:008

*Чередник Л. А., канд. філол. наук, доцент,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава*

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ВПЛИВ ЦИФРОВОГО ТЕКСТУ НА СУЧАСНУ КУЛЬТУРУ

Анотація. Тези присвячено проблемам еволюції тексту від рукописного до електронного і його впливу на сучасну культуру.

Ключові слова: текст, цифровий текст, комунікація, культура.

Розвиток цифрових технологій спричинив кардинальні зміни у способах створення, зберігання та поширення текстів. В умовах сьогодення традиційний друкований текст поступово втрачає своє домінування на користь електронного.

Загалом еволюція тексту в цифрову епоху охоплює перетворення від друкованого слова до його динамічних цифрових форм. Насамперед еволюція тексту відображає зміни у способах створення, зберігання і передачі інформації, які обумовлені розвитком технологій та суспільства. Схарактеризуємо ці періоди.

Передусім це стосується рукописних текстів. Відомо, що перші тексти з'являлися у вигляді глиняних табличок, папірусових сувоїв та пергаментів. Вони використовувалися для запису законів, релігійних текстів, торговельних угод.

У добу середньовіччя рукописні книги створювалися монастирями і були основним засобом зберігання знань. Тексти ретельно переписувалися вручну і часто прикрашалися ілюстраціями.

У період Ренесансу друковані книги стали доступнішими для ширшої аудиторії, що сприяло поширенню науки, культури та літератури.

Винахід парової друкарської машини значно прискорив виробництво друкованої продукції: з'являлися газети, журнали та інші періодичні видання, що відігравали важливу роль у формуванні громадської думки.

Розвиток радіо та телебачення додатково змінює спосіб споживання інформації, проте друковані видання залишаються важливим джерелом знань.

Виникнення у ХХ столітті персональних комп'ютерів та інтернету взагалі змінило ландшафт текстових комунікацій. Електронні пошти, форуми та інші онлайн-платформи стають новими каналами для створення і розповсюдження текстів.

Нині невпинно зростає роль соціальних медіа, де короткі тексти (твіти, пости) часто замінюють традиційні форми спілкування.

Для сьогодення характерними є процеси нових способів створення та публікації тексту. З'явилися блоги та соціальні мережі, і кожен може стати автором завдяки платформам на зразок WordPress, Twitter, Facebook, що дають змогу легко створювати та поширювати текстовий контент.

Варто зауважити, що Вікі, Google Docs та інші платформи для спільного редагування допомагають створювати та редагувати документи в реальному часі з різних куточків світу. Загалом інтернет уможлиблює миттєво ділитися текстами в усьому світі, сприяючи кроскультурному обміну та збагаченню мовних практик.

Треба зазначити, що тексти в інтернеті часто містять посилання на інші ресурси, даючи змогу читачам глибше досліджувати тему. У AR-текстах можуть розміщуватися інтерактивні елементи, що накладаються на фізичний світ, надаючи новий вимір читання. Тобто тексти стали «мультимедійними: зображення, відео та інтерактивні елементи значно покращують сприйняття та залученість клієнтів» [1, с. 27].

Інструменти на основі штучного інтелекту, як-от GPT-4, допомагають генерувати текст, пропонуючи нові підходи до написання статей, сценаріїв і навіть книг.

Мовознавці та психологи вже неодноразово зауважували, що у XXI столітті змінюється саме сприйняття тексту. Стали популярними короткі формати, зокрема дописи у соціальних мережах, меми та статті у форматі «TL; DR» (*Too Long* – «надто довго»; *Didn't Read* – «не читав»), що пояснюється зменшенням уваги читачів.

До того ж мобільні пристрої, як-от смартфони та планшети, зробили тексти доступними в будь-який час, що змінило патерни читання (частіше це короткі сесії замість тривалого занурення).

Варто зауважити, що цифрова комунікація сприяє швидкій еволюції мовних норм і стандартів. Так, уже декілька років поспіль в усьому світі спостерігається тенденція до поширення використання англійської мови як мови-посередника. На думку науковців, процес домінування англійської мови буде посилюватися. До того ж варто підкреслити, що англійська стає «Lingua Franca XXI століття» [2, с. 51], тобто мовою, «що є засобом спілкування представників різних лінгвостем, і що функціонує в окремих (обмежених) галузях людської діяльності» [2, с. 52].

Дійсно, в умовах глобалізації англійська мова стала інтернаціональним засобом комунікації міжнародних організацій, урядів, бізнесу та наукових установ. Ще однією причиною популярності англійської мови став інтернет. За даними міжнародного вебсайта Internet World Stats, саме англійською ство-

рюється більшість контенту у Світовій павутині. Статистика, опублікована Центром англійської мови, показує, що 52 % вебсайтів, які найчастіше переглядаються у світі, відображаються англійською [3]. Також популярність англійської мови спричинена й тим, що саме ця мова використовується в бізнесі, науці, освіті. Більшість наукових статей, досліджень та академічних видань публікуються англійською, тому для науковців з усього світу знання цієї мови є важливим етапом для розвитку кар'єри. Багато університетів у світі також надають курси англійської мови для іноземних студентів. Діловий світ доволі серйозно сприймає глобалізацію, тому існування спільної мови лише полегшує бізнес.

Безсумнівно, що еволюція тексту тісно пов'язана і з розвитком сучасної культури, формуючи її нові аспекти та видозмінюючи традиційні. До таких новацій треба віднести, наприклад, короткі, інформативні форми тексту (пости, твіти, коментарі), які з'явилися завдяки платформам Twitter, Facebook, Instagram і прискорюють обмін думками та інформацією. Новою формою культурного вираження, що швидко поширюється через інтернет і має великий вплив на гумор, політику та поп-культуру, стали меми. Виникли нові текстові практики, до прикладу, аббревіатури інтернет-сленгу (*LOL* – «дуже реготати», *BRB* (*Be right back*) – «скоро повернусь»), що відображають швидкість і неформальність цифрової комунікації. Використання символів та анімацій стало важливим елементом текстової комунікації, надаючи додатковий емоційний контекст.

Онлайн-новини, блоги та новинні агрегатори дають змогу швидкого доступу до інформації, змінюючи традиційні практики читання газет та журналів. Соціальні медіа та пошукові системи використовують алгоритми для персоналізації текстового контенту, надаючи користувачам інформацію, що відповідає їх інтересам.

Платформи на зразок Coursera, Khan Academy допомагають отримувати знання з усього світу, змінюючи традиційні форми освіти. Зараз уже нікого не дивують електронні підручники та інтерактивні матеріали, в яких застосовується текст, що містить мультимедійні елементи для кращого засвоєння матеріалу [1]. Поява Kindle, Nook та інших пристроїв зробила книги доступними в цифровому форматі, змінивши спосіб споживання літератури. Інтернет-платформи (Wattpad, АОЗ) стали популярними для публікації та читання аматорських творів, що змінило взаємодію між авторами та читачами.

Новою формою художньої творчості стали інтерактивні романи – це тексти, що пропонують користувачеві вибір розвитку сюжету. Інтерактивна література стала новою формою художньої творчості. В інтернеті доволі часто використовуються тексти в поєднанні з відео-, аудіо-, інтерактивними елементами в сучасному мистецтві, наприклад, у цифрових інсталяціях.

Через пандемію COVID-19 почало широко застосовуватися дистанційне навчання. З'являються нові платформи для співпраці: Google Docs, Slack, Microsoft Teams, які використовуються для навчання, даючи змогу студентам та викладачам взаємодіяти в реальному часі, спільно редагувати документи.

В існування тексту втручаються технологічні інновації. Наприклад, алгоритм на кшталт GPT-4 створюють тексти на основі заданих параметрів, що впливає на журналістику, маркетинг, освіту. Інструменти аналізу тексту використовуються для вивчення тенденцій, настроїв, що змінює підходи до дослідження та управління інформацією. Актуальним є використання текстів у VR/AR-проектах для створення інтерактивних середовищ, що надають новий досвід читання та взаємодії з контентом.

З огляду на це зростає попит на спеціалістів у сфері цифрового контенту, копірайтингу, SEO, що розширює економічні можливості. А можливість створення текстового контенту з будь-якого місця сприяє зростанню фрілансу та дистанційної роботи. Сервіси Substack, Patreon дають змогу авторам монетизувати свій текстовий контент через підписки та підтримку читачів.

Висновки. Отже, еволюція тексту, від традиційних друкованих форм до динамічних цифрових глибоко вплинула на сучасну культуру. Це спричинило зміни у способах комунікації, споживанні інформації, освіти, творчості, а також певні модифікації в соціальних та економічних практиках. Однак, попри все, текст продовжує відігравати центральну роль у розвитку культури, інтегруючись у нові технологічні середовища та формуючи майбутнє суспільства.

Список використаних джерел

1. Булига К. Б., Булига О. А. Гіпертекст в контексті третьої хвилі інтернету. Філософія тексту в сучасній культурі: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практич. конф (м. Київ, 29 березня 2019 р.). Київ: КНУКіМ, 2019. С. 26–32.
2. Від глиняної таблички до електронної книжки. URL: <https://chytomo.com/evoliutsiia-formativ-vid-hlynianoj-tablychky-do-elektronnoi-knyzhky/> (дата звернення: 18.05.2024).
3. Лукаш Г. П. Слово в кіберпросторі інформаційної культури. *Інформація та соціум*. 2021. С. 62–64.
4. Щербицька В. В. Англійська як lingua franca: генезис, розвиток і перспективи. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка: філологічні науки*. 2018. № 2(316). С. 51–57.
5. Чому англійська мова стала універсальною? URL: <https://www.gramaro.io/ua/blog/why-english-language-became-universal> (дата звернення: 13.05.2024).

СЕКЦІЯ 5
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПЕРІОД ВОЄННИХ ДІЙ

УДК: 39:355.4 + 7

*Анісімова О. М., д-р екон. наук, професор,
Шовдра М. В., здобувачка ОС «Магістр»,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

АДАПТАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СФЕРИ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Анотація. Дослідження присвячено аналізу впливу воєнного конфлікту на розвиток сфери культури. Проаналізовано прямі та непрямі наслідки конфлікту на культурну сферу, визначено актуальні потреби та пріоритети в культурній сфері. Підкреслено значення адаптації стратегічних напрямів для ефективного розвитку та підтримки культурної сфери в умовах воєнного конфлікту.

Ключові слова: стратегічні напрями, адаптація, культура, воєнний конфлікт.

Головна ціль створення стратегії розвитку сфери культури полягає в забезпеченні сталого та гармонійного розвитку культурного життя. Така стратегія спрямована на збереження, розвиток та поширення культурної спадщини, на підтримку творчого потенціалу та культурного розвитку нації.

Мета дослідження полягає у виявленні шляхів адаптації стратегічних напрямів розвитку сфери культури в умовах воєнного конфлікту.

У будь-якому суспільстві культура відіграє ключову роль у збереженні і трансляції ідентичності, цінностей та традицій. Проте умови воєнного конфлікту серйозно впливають на функціонування і розвиток сфери культури. Нестабільність, загроза безпеці, втрата матеріальних та людських ресурсів – усе це створює виклики, які потребують адаптивних стратегій.

Адаптація до зовнішнього середовища означає застосування стратегічних дій, спрямованих на ефективне пристосування культурної сфери до нових умов, враховуючи як можливості, так і загрози. Традиційний підхід до стратегічного планування може призвести до отримання однотипних результатів. Тому важливо під час розробки стратегії будувати її на адаптивному підході, який передбачає дослідження різноманітних можливостей, використання досвіду інших країн та постійне вивчення нових методів і технологій для прийняття рішень. Необхідно постійно аналізувати зміни в навколишньому середовищі та вчасно адаптувати стратегічні напрями до викликів зовнішнього середовища [1].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 119-р «Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ» визначено основні напрями розвитку [2]:

- реалізацію суверенних прав України у сфері культури;
- відродження і розвиток культури української нації та культур національних меншин, які проживають на території України;

- забезпечення свободи творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, професійної та самодіяльної художньої творчості;
- реалізацію прав громадян на доступ до культурних цінностей;
- соціальний захист працівників культури;
- створення матеріальних і фінансових умов розвитку культури.

Ці напрями були пріоритетними в розвитку сфери культури в Україні до воєнного конфлікту. Воєнний конфлікт в Україні мав прямі та непрямі наслідки для сфери культури:

Прямі наслідки:

- руйнування та пошкодження культурних об'єктів (станом на 26 липня 2023 р. ЮНЕСКО підтвердила пошкодження з 24 лютого 2022 р. 274 об'єкти – 117 релігійних об'єктів, 27 музеїв, 98 будівель, що мають історичну та/або мистецьку цінність, 19 пам'ятників, 12 бібліотек, 1 архів) [3];
- знищення та розграбування культурних цінностей (станом на жовтень 2023 р. вдалося зафіксувати 245 культурних об'єктів, викрадених росіянами [4];
- загибель та поранення діячів культури (за неофіційними даними, станом на травень 2024 р. відомо про 105 загиблих діячів культури) [5].

Непрямі наслідки:

- припинення діяльності культурних установ на окупованих територіях;
- обмеження доступу до культурних благ для населення;
- відтік митців та творчих колективів за кордон;
- зменшення фінансування сфери культури.

Воєнний конфлікт призвів до зміни потреб та пріоритетів у сфері культури, зокрема:

- зросла потреба у психологічній підтримці населення через мистецтво [6];
- потреба у збереженні та популяризації культурної спадщини в умовах війни [6];
- виникла потреба у підтримці культурної ідентичності українців у воєнний час.

В умовах воєнного конфлікту виникла необхідність переглянути та адаптувати стратегічні цілі й завдання розвитку сфери культури. Зокрема:

- змінити пріоритети розвитку сфери культури з урахуванням потреб воєнного часу;
- залучати грантову підтримку від міжнародних організацій та донорів;
- розробити нові механізми захисту культурних об'єктів від руйнувань;
- психологічна підтримка населення, що може включати організацію творчих терапевтичних програм, психологічних консультацій, мистецьких терапій та інших заходів;

– забезпечення доступу до культурних послуг: здійснення заходів для забезпечення доступу до культурних послуг для населення, зокрема безкоштовні або пільгові програми для вразливих груп, наприклад, ветеранів, переселенців та дітей.

Висновки. Стратегічне планування в умовах війни має спиратися на адаптивний підхід, що передбачає постійний аналіз змін, пошук нових можливостей та використання кращого досвіду інших країн. Пріоритети розвитку сфери культури в умовах воєнного конфлікту орієнтуються на збереження спадщини, підтримку митців, створення нових форм культурного життя та забезпечення психологічної стійкості. Виклики воєнного часу змушують переглянути та адаптувати стратегію розвитку сфери культури, щоб вона відповідала новим потребам суспільства та стала ще більш дієвим інструментом збереження й розвитку української культури.

Список використаних джерел

1. Зінченко О. А. Адаптивні стратегії підприємств у цифровому середовищі. *Економіка та управління підприємствами*. 2021. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-3_0-pages-110_116.pdf (дата звернення: 03.06.2024).
2. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ: розпорядження Кабінету Міністрів України № 119-р від 01.02.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-p#Text> (дата звернення: 03.06.2024).
3. Кабацій М. 274 об'єкти в 14 областях. ЮНЕСКО оновила список пошкоджених росіянами культурних пам'яток в Україні URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/08/1/255670/> (дата звернення: 03.06.2024).
4. Горlach П. Від прикрас до скульптур: у НАЗК зафіксували 245 культурних об'єктів, які Росія вкрала з території України. URL: <https://suspilne.media/culture/597677-u-nazk-zafiksuvali-245-kulturnih-obektiv-aki-rosia-vkrala-z-teritorii-ukraini/> (дата звернення: 03.06.2024).
5. Люди культури, яких забрала війна. 2023 рік. URL: <https://pen.org.ua/lyudy-kultury-uakukh-zabrала-vijna-2023-rik> (дата звернення: 04.06.2024).
6. Культурна та мистецька діяльність під час війни. URL: <https://biggggidea.com/practices/kulturna-ta-mistetska-diyalnist-pid-chas-vijni/> (дата звернення: 04.06.2024).

УДК: 004.08:330.131.5]:004.056(043.2)

*Василенко В. Ю., канд. наук із соц. ком., старший викладач,
Флуд Д. В., здобувачка вищої освіти,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У роботі досліджено питання ефективності та безпеки використання хмарних технологій. Розглядаються різні аспекти цієї проблеми з акцентом на методики оцінки ефективності. Хмарні технології стали невід'ємною частиною сучасного інформаційного простору, їх використання надає багато переваг для організацій: зниження витрат, підвищення гнучкості та масштабованості, доступ до нових програмних рішень.

Ключові слова: хмарні технології, IT-інфраструктура, безпека даних, економічна ефективність.

Вступ. Хмарні технології – це модель надання IT-інфраструктури, програмного забезпечення та даних як послуги через інтернет. Замість того, щоб володіти та управляти власною IT-інфраструктурою, організації можуть орендувати необхідні їм ресурси у хмарного провайдера.

Основна частина. Використання хмарних технологій може мати багато переваг для організацій:

- Зниження витрат. Хмарні технології можуть допомогти організаціям значно знизити витрати на IT-інфраструктуру. Замість того, щоб інвестувати в дороге обладнання та програмне забезпечення, організації можуть платити лише за ті ресурси, які їм дійсно потрібні.

- Підвищення гнучкості та масштабованості. Хмарні технології дають змогу організаціям швидко та легко масштабувати свої IT-ресурси вгору або вниз, залежно від їхніх потреб. Це може бути дуже корисним для організацій, які переживають швидке зростання або зміни в обсягах бізнесу.

- Доступ до нових програмних рішень. Хмарні технології дають організаціям доступ до широкого спектра програмних рішень, які вони не змогли б собі дозволити або які не змогли б впровадити самостійно.

- Підвищення продуктивності та співпраці. Хмарні технології можуть допомогти організаціям підвищити продуктивність та співпрацю за допомогою спільного доступу до файлів та даних, а також завдяки використанню онлайн-інструментів для спільної роботи [1].

Однак використання хмарних технологій також може нести певні ризики:

- Питання безпеки та конфіденційності даних. Дані, що зберігаються в хмарі, можуть бути вразливими до несанкціонованого доступу, крадіжки або втрати.

- Залежність від постачальника хмарних послуг. Організації, які використовують хмарні технології, стають залежними від постачальника хмарних послуг. Це може призвести до проблем, якщо постачальник хмарних послуг стане ненадійним або не зможе виконати свої зобов'язання.

- Можливі перебої в роботі. Хмарні сервіси можуть бути вразливими до перебоїв у роботі, що може призвести до втрати доступу до даних та програмного забезпечення [2].

Методики оцінки ефективності:

Економічна ефективність:

- порівняння витрат: порівняння витрат на хмарні послуги з витратами на власну ІТ-інфраструктуру;

- аналіз окупності інвестицій: розрахунок періоду окупності інвестицій у хмарні технології;

- аналіз економії масштабу: оцінка економії коштів, що досягається завдяки використанню хмарних технологій [3].

Продуктивність:

- моніторинг продуктивності: використання інструментів для моніторингу продуктивності хмарних сервісів;

- тестування продуктивності: проведення навантажувальних тестів для оцінки продуктивності хмарних сервісів;

- порівняння продуктивності: порівняння продуктивності хмарних сервісів з продуктивністю власної ІТ-інфраструктури [4].

Доступність:

- аналіз SLA: оцінка умов SLA (Service Level Agreement) щодо доступності хмарних сервісів;

- моніторинг доступності: використання інструментів для моніторингу доступності хмарних сервісів.

Безпека:

- аналіз ризиків: визначення та оцінка ризиків, пов'язаних з використанням хмарних технологій;

- аналіз відповідності: перевірка відповідності хмарних сервісів стандартам безпеки;

- аудит безпеки: проведення аудиту безпеки хмарних сервісів [5].

Оцінка безпеки:

Шифрування даних:

- аналіз алгоритмів шифрування: оцінка стійкості алгоритмів шифрування, що використовуються у хмарних сервісах, до атак;

- перевірка методів зберігання та управління ключами шифрування: оцінка методів зберігання та управління ключами шифрування на їх надійність [5].

Контроль доступу:

- аналіз політик доступу: оцінка політик доступу до даних у хмарних сервісах на їх відповідність потребам організації;
- перевірка механізмів автентифікації та авторизації: оцінка механізмів автентифікації та авторизації користувачів на їх надійність;
- аналіз методів аудиту та моніторингу доступу: оцінка методів аудиту та моніторингу доступу до даних.

Моніторинг та аудит:

- аналіз систем моніторингу: Оцінка систем моніторингу безпеки хмарних сервісів на їх ефективність;
- регулярний перегляд журналів аудиту: регулярний перегляд журналів аудиту для виявлення підозрілих дій;
- проведення тестів на проникнення: проведення тестів на проникнення для оцінки стійкості хмарних сервісів до атак [4].

Висновки. Хмарні технології можуть бути дуже корисним інструментом для організацій будь-якого розміру, але важливо чітко розуміти ризики, пов'язані з їх використанням, а також методики оцінки їх ефективності та безпеки. Рекомендується використовувати комплексний підхід до оцінки хмарних технологій, який включає в себе аналіз економічних показників, продуктивності, безпеки, а також інших факторів, що впливають на прийняття рішення.

Список використаних джерел

1. Абрамович О. В. Сучасні тенденції розвитку хмарних технологій. *Вісник Національної академії наук України*. 2023. № 5. С. 74–80.
2. Білоус О. М. Проблеми та перспективи використання хмарних технологій в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 10. С. 56–62.
3. Волоско О. В. Інформаційні системи і технології: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2017. 320 с.
4. Гончарук Л. В. Хмарні технології: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ: КНЕУ, 2023. 240 с.
5. Загороднюк О. М. Безпека хмарних технологій. Київ: Академперіодика, 2023. 288 с.

УДК: 351.82:004

*Яворська Т. М., канд. пед. наук, доцент,
Прізунов О. В., канд. екон. наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ, ДОСТУПУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ

Анотація. Проблематика захисту культурного надбання та інформаційного простору є нині актуальною для будь-якої країни. Для України, враховуючи сучасні військові виклики, важливо шукати механізми захисту інформаційних ресурсів інституцій національної пам'яті, протидії впливів, загроз, щоб забезпечити інформаційну безпеку, захистити та зберегти національний інформаційний простір держави.

Ключові слова: інформаційні ресурси, інституції національної пам'яті, об'єкти документальної спадщини, культурне надбання.

У сучасному світі інформаційні ресурси інституцій національної пам'яті (архівів, бібліотек, музеїв), що відображають весь історичний прогрес людської думки, досвіду та знань, зафіксовані у різних формах передавання інформації та мають важливе значення для формування національної самосвідомості українського народу, відіграють важливу роль у збереженні культурного надбання, інформаційного простору держави. Наведені вище установи покликані збирати, зберігати, науково досліджувати та надавати у суспільне користування історико-культурні джерела, історичні артефакти, що є свідками розвитку суспільства в його багатьох вимірах. Джерела архівів, бібліотек та музеїв є носіями соціальної, колективної та культурної пам'яті, акумулюючи у фондах, що спеціально створюються, історичний досвід нації, слугують своєрідним історичним документальним депозитарієм держави в реалізації її функцій, а також активним комунікативним засобом збереження та трансляції культурних цінностей від покоління до покоління, посередником між минулим, сучасним і майбутнім [1].

Загалом до об'єктів документальної спадщини належать:

- унікальні архівні документи;
- рукописні книги;
- стародруки;
- видання ХІХ–ХХ ст.;
- аудіовізуальні документи;
- електронні документи.

Сьогодні існують певні проблеми та виклики, які необхідно вирішувати для забезпечення ефективного функціонування інформаційних ресурсів, як-от проблеми збереження та доступу. Серед проблем збереження важливо виокремити як

фізичне зношування, так і фінансові обмеження для збереження та обслуговування інформаційних ресурсів.

Роки українсько-російської війни актуалізували важливу проблему збереження історичного культурного надбання держави. Внаслідок збройної російської агресії культурні цінності України, зокрема й об'єкти документальної спадщини, періодично зазнають значних пошкоджень або знищення. Метою російської агресії є загарбання українських територій, а пріоритетом – знищення національної ідентичності, геноцид українського народу [2].

Новітні цифрові технології в бібліотечній та архівній справі, в інформаційній культурній діяльності є вимогою часу та перевіреним засобом збереження національної ідентичності України [2]. Проблеми доступу до об'єктів документальної спадщини вирішуються шляхом переведення документально-інформаційних ресурсів у цифровий формат, формування електронних баз даних, електронних бібліотек. Відтак важливим кроком у вирішенні сучасних викликів і проблем для інформаційних ресурсів інституцій національної пам'яті є створення електронних бібліотек, що дають змогу зберігати, організовувати та надавати надійний доступ до інформаційних ресурсів, сприяють збереженню національного культурного надбання.

Нині в Україні реалізується амбітний проєкт – створення Національної електронної бібліотеки України (НЕБУ), що отримав підтримку від ЮНЕСКО й Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА). Метою проєкту є захист культурного надбання України в частині документальної спадщини, що знаходиться в інституціях пам'яті по всій Україні (бібліотеках, архівах, музеях тощо) шляхом оцифрування та створення надійної системи збереження і доступу до цифрових копій об'єктів через інтернет на довготривалій основі.

Сама ідея створення цифрової бібліотеки виникла ще до початку повномасштабного вторгнення. Як зазначив т. в. о. Міністра культури та інформаційної політики України Р. Карандієв: «...ідея набула більшої актуальності після того, як ми стикнулися з викликами війни. Збереження історичних документів, забезпечення доступності до них в електронному форматі є сьогодні одним із викликів часу, який ми з вами успішно подолаємо, коли незабаром вийдемо на фіналізацію нашої тривалої, але системної роботи зі створення електронної бібліотеки» [3].

Реалізація проєкту створення НЕБУ відбуватиметься у чотири етапи впродовж 2024–2029 років. Внаслідок створення НЕБУ буде запроваджено централізовану систему довготривалого зберігання електронних документів, підвищено доступність до електронних документів для користувачів та захист об'єктів національного надбання. Очікується також підвищення ефективності роботи

установ, що зберігають об'єкти національного надбання та впровадження єдиного підходу і, що важливо, прискорення процесів оцифрування об'єктів національного надбання на основі міжнародних стандартів.

На першому етапі проекту, який координує ВГО Українська бібліотечна асоціація спільно з Міністерством культури та інформаційної політики України (МКІП), у 2023 році вивчався досвід бібліотек інших країн у створенні електронних бібліотек національного рівня і досвід українських бібліотек, архівів, музеїв, бізнесу в оцифруванні та створенні баз даних оцифрованих документів.

Згідно з наказом Міністерства культури та інформаційної політики України від 01.03.2023 № 96 «Про утворення тимчасової робочої групи з питань створення Національної електронної бібліотеки України», робоча група складається з представників бібліотечної, архівної та музейної галузей, що має забезпечити розроблення правової й організаційної баз Національної електронної бібліотеки України, яку буде закріплено у відповідних документах: концепції, положенні, регламенті роботи, дорожній карті, і дасть змогу розрахувати орієнтовний бюджет цього масштабного проекту [4].

Наразі у МКІП зазначають, що робоча група конкретизувала перелік бібліотек і архівних установ, яких долучать до реалізації проекту, та здійснила аналіз кількісних та якісних показників об'єктів документальної спадщини для виявлення обсягів завдань. Також робоча група підготувала організаційну та правову бази Національної електронної бібліотеки України. Розроблено проєкт Концепції створення Національної електронної бібліотеки України, проєкт Плану заходів з реалізації мети та завдань, визначених проєктом Концепції створення Національної електронної бібліотеки України, та проєкт Положення про Національну електронну бібліотеку України.

Висновки. Отже, збереження історичних документів, забезпечення доступності до них в електронному форматі є сьогодні одним із важливих пріоритетів держави. Захист культурного надбання України, зокрема документальної спадщини, яка знаходиться в інституціях національної пам'яті по всій країні (бібліотеки, архіви, музеї тощо) досягається шляхом оцифрування та створення надійної системи доступу до цифрових копій об'єктів, як-от створення національного ресурсу – Національної електронної бібліотеки України, що сприятиме не лише організації та систематизації значної кількості інформації, але й забезпечить зручний доступ до національних ресурсів для всіх користувачів.

Список використаних джерел

1. Дубровіна Л. А., Киридон А. М., Матяш І. Б. Інституції пам'яті: архіви, бібліотеки, музеї та культурно-історичні заповідники. *Енциклопедія історії України: Україна–Українці*.

Кн. 2 / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2019. 842 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=2.23> (дата звернення: 02.04.2024).

2. Ковальська Л., Яворська Т. Запобігання стиранню національної пам'яті України в умовах російської агресії. Матер. XII Міжнар. наук. конф. ICS «Інформація, комунікація, суспільство 2023» (ICS-2023) (18–20 травня 2023 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2023. С. 57–59.

3. Баранівська Т. У Києві презентували проєкт Національної електронної бібліотеки України. Представники робочої групи та міжнародні партнери обговорили концепцію, положення, регламент роботи та дорожню карту. *Суспільне*. Київ. URL: <https://suspilne.media/amp/kyiv/674336-nacionalna-elektronna-biblioteka-ukraini-u-kievi-rozroblaut-konserciu-proektu/> (дата звернення: 10.04.2024).

4. Про утворення тимчасової робочої групи з питань створення Національної електронної бібліотеки України: Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 01 березня 2023 р. № 96. URL: <https://mkip.gov.ua/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%2096.pdf> (дата звернення: 10.04.2024).

5. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України: монографія / О. М. Анісімова, Л. А. Ковальська, Г. П. Лукаш, О. В. Прігунов, О. С. Щербіна, Т. М. Яворська. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 185 с.

УДК: 74.004/070:35

*Якубовська М. Г., канд. філол. наук, доцент,
Татакі О. О., ст. викладач,*

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ДИЗАЙН У ЗМІ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. Аналізуються особливості інформаційного дизайну у ЗМІ. Визначено основні проблеми застосування засобів візуалізації у вітчизняній журналістиці в умовах війни.

Ключові слова: інформаційний дизайн, візуалізація, журналістика, інфографіка, дашборд, скролітелінг, фейкова сенсація.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що візуалізація як складник інформаційного дизайну, стає все більше популярною у створенні журналістських матеріалів, змінює звичне для нас бачення змісту цих матеріалів, проте є потребою, визначеною сучасним споживачем.

Створення інформаційних матеріалів у новій журналістиці – завдання непросте. Працівникам ЗМІ доводиться перетворювати в якісний і зрозумілий матеріал великі масиви текстової, графічної інформації, аналітичних досліджень, що складаються з безлічі великих даних. Цьому сприяють засоби інформаційного дизайну, зокрема й візуалізація даних.

Термін «інформаційний дизайн» виник на теренах практичної діяльності графічних дизайнерів. У 70-роках минулого століття затвердився як назва міждисциплінарної галузі досліджень. Спершу вживався як синонім поняття «інфографіка», але поступово більшість науковців стали пов'язувати інфографіку та візуалізацію даних у контексті інформаційного дизайну, а саме розглядати як його складники.

Інфографіка, як складник інформаційного дизайну, поділяється на такі групи:

- *автоматична* (зображення генерується апаратними засобами без участі людини);
- *стандартизована* (зображення створюється користувачем на основі шаблону або типової форми представлення даних);
- *дизайнерська* (графічний твір як результат образотворчо-проектної діяльності).

Візуалізація, як складник інформаційного дизайну, визначається як процес, який робить «певні явища і частини реальності видимими та зрозумілими; багато з цих явищ з природних причин не доступні для неозброєного ока, і багато з них просто не мають візуальної природи. Ці складні явища та тонкі процеси проходять поза нашим уявленням, тому що вони виходять за рамки сенсорної системи людини» [1, с. 14].

За методом зображення ілюстративний матеріал у ЗМІ можна поділити на художньо-образний, науково-пізнавальний та суто інформаційний. Сучасні медіа використовують як класичні цифрові фото, так і графічні, рухливі мультимедійні, анімаційні зображення, колажі, звичайні скріншоти, аналітичні графіки. Завдання цих ілюстрацій – виразне, доступне сприйняттю та розумінню інформування своєї читацької аудиторії.

Психологи доводять, що увага читача спершу фокусується на фото, потім на заголовку. І тільки на підставі побаченого мозок приймає рішення – чи потрібна ця інформація. Ілюстрація може стати запорукою успіху журналістського матеріалу.

Метою статті є визначення особливостей інформаційного дизайну та візуалізації, в якості його складника та пошук вирішення проблем застосування візуалізації у ЗМІ в умовах війни.

Досліджували інформаційний дизайн, як окрему галузь наукової і практичної діяльності, та його складники такі відомі світові вчені: Роберт Хорн, Джеф Раскін, Герлінде Шуллер, Ізабель Мейреллес, Ненсі Дуарте, Елісон Блек, Діно Карабег, Хуан Коста та інші. Тематика їх праць присвячена теоретичному та експериментальному вивченню засад, що лежать в основі того, як інформація структурується, представляється й передається у різних ЗМІ. Це сприяло виникненню нових знань у журналістиці як науці, змінило уяву про практичну діяльність медійника. Наприклад, вітчизняні практики в галузі інформаційного дизайну визнають, що його сутність полягає у виробленні та використанні знаків, в ідеалі – повноцінної знакової системи графічних, образотворчих, мовних, звукових символів. Такий висновок зроблено нами на основі аналізу дизайнерських сайтів (<https://brander.ua/what-we-offer/ecommerce/dizayn-internet-magazinu>; <https://brainlab.com.ua/uslugi/dizajn-sajta>; <https://www.site2b.ua/website-design>).

Окремо варто відзначити роботу І. Селіванова, у якій здійснено комплексний аналіз інфографіки як засобу комунікації в період воєнного стану, та виявлено основні підходи під час її формування у різних медійних просторах і змістових контекстах [2].

Інформаційний дизайн у ЗМІ

Візуалізація поступово стає основою інформаційного проєкту. Без візуальних образів втрачають гостроту журналістські матеріали. За визначенням співробітників компанії «Табло», що працює на світовому ринку з великими даними: «*візуалізація даних* – це графічна презентація інформації і даних» [3]. А ось дизайнер та засновник агенції Brandsmitty and Infographics Олег Олашин вважає, що «інфографіка – це цифри і факти, тому вона є дуже ефективним інструментом протидії фейкам, різним інформаційним вкидам та пропаганді. Складні питання

потребують простих відповідей, які можна сформулювати виключно візуальною мовою» [4].

Аналізуючи візуалізацію в періодичних виданнях, американський дослідник Едвард Тафті вивів формулу для визначення ступеня насиченості інфографіки. Для цього кількість використаних числових даних він поділив на залучену площу графіка [5, с. 50]. За цією формулою виходить, чим більший цей коефіцієнт «корисності» простору, тим щільніше представлена інформація, тим детальніше висвітлюється тема.

Візуалізація даних у журналістиці стає основною частиною матеріалу або допоміжною. Вона призначена для акцентування на якихось предметах або діях, звернення уваги користувача на актуальні події, наведення доказів, оприлюднення фактів.

Дієвим інструментом візуалізації є створення *дашборда* – електронного документа, в якому лаконічно представлені статистичні дані, звіти та елементи інфографіки. Приклад дашборда з texty.org.ua на рис. 1.

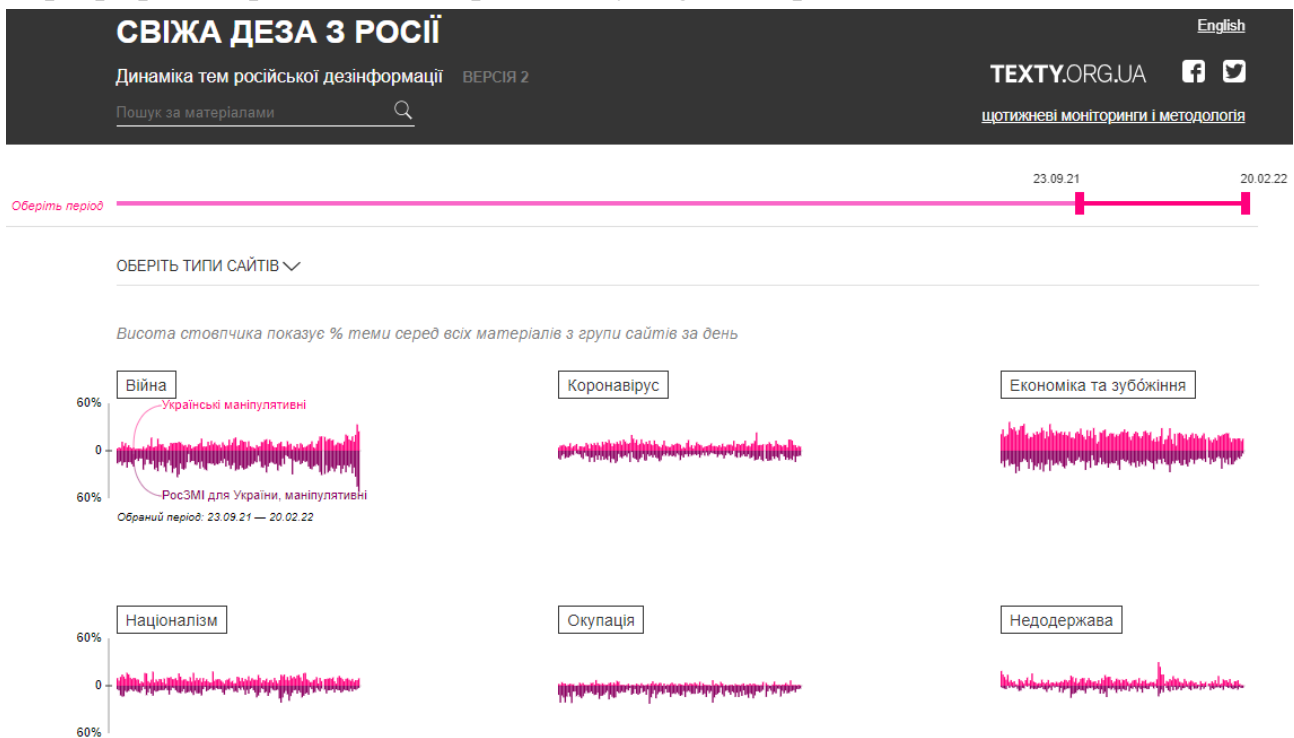

Рисунок 1 – Дашборд з <https://texty.org.ua/>

Також візуалізація може бути у вигляді певної послідовності історії, яка поступово складається автором із багатьох пов'язаних між собою тем – *скролітелінгом*. Прикладом є використання подібної інфографіки в *South China Morning Post*: постери, в яких поступово та наочно надається інформація від загальної теми до похідних від неї тем, що можуть стати її продовженням. Зараз багато матеріалів, створених подібним способом, містять історії, пов'язані з актуальними подіями в Україні, наприклад, із російським кораблем, якого

здолали захисники України, поступово переходячи від основної теми до повної інформації про габарити корабля та інші специфікації [6].

Проблеми застосування візуалізації в умовах війни

В умовах війни зростають психологічні, естетичні, культурно-виховні та екологічні впливи на людину з боку ЗМІ. Збільшується кількість фейкових сенсацій, які стають джерелами виникнення небезпечних ситуацій, і навіть таких, що загрожують життю людини.

Прикладами можуть слугувати матеріали іноземних журналістів, які масово приїжджали саме для створення сенсацій на початку війни, не дотримуючись правових та соціальних норм поведінки. Цих псевдофахівців урешті-решт було видворено з країни, але репортажі, які були ними створені, через використання гостинності та традиційного дружнього ставлення українців до іноземців, встигли піддати загрозі життя місцевого населення [7].

Треба зауважити, що ця проблема не торкається акредитованих, етично та морально усвідомлених медійників, робота яких має велике значення для висвітлення подій в Україні [8]. Їх репортажі привертають увагу світової спільноти до героїзму українського народу, одностайної позиції щодо ворога, яка об'єднала всю країну – від президента до кожної людини, незалежно від статі, релігійних вподобань, віку і соціального статусу. І тут треба визначити, що навіть журнальна обкладинка може стати підставою впливу на аудиторію. Прикладом слугує блогівий кейс журналістки Мар'яни Хемій [9], у якому зібрані обкладинки головних світових видань, у яких йдеться про події в Україні. Кожна з цих обкладинок є прикладом вдалого інформаційного дизайну – підбору кольорів, шрифтів, лаконічності текстівки і якості ілюстрації.

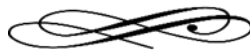
Великою проблемою є підтримка некваліфікованими журналістами спотвореної інформації, що масово зливається приспівниками ворога для сіяння паніки та дезорієнтації населення. Це відео- та фотоматеріали, які не відповідають часу, місцю і навіть темі репортажу, але містять елементи шоку, несподіванки, образи та інших негативних психологічних ефектів на певну ситуацію або явище. Візуалізовані спотворені відомості, що опубліковані, тобто зафіксовані, мають значний вплив на споживача і часто досягають більш негативних наслідків, ніж інформація, передана неофіційними соціальними каналами.

Взагалі саме людський фактор стає вагомим, порівняно з вирішенням першої задачі, яка стоїть перед ЗМІ під час воєнних дій. Інформація повинна підкреслюватись тільки офіційними даними й відповідною аналітикою, без небажаних суб'єктивних проявів, тобто таких, що можуть спровокувати багатозначність. Проте в журналістиці неможливо операції аналітичної обробки інформації повністю передоручати програмним комплексам.

Висновки. В умовах війни необхідно дотримуватись правил та законодавчих норм подання інформації, використовувати дії щодо: захисту військової таємниці (військових об'єктів, пересування, планування); захисту громадян (житлових об'єктів, інфраструктури, конкретних осіб на окупованих територіях). Для інтернет-ЗМІ вирішення цієї проблеми може полягати у можливості публікування відеодоповідей, співбесід, інтерв'ю, із залученням відповідальних осіб, які мають певну довіру громадян. У такому випадку, не називаючи конкретних місць подій та прізвищ учасників, можна досягти ефекту візуалізації, навіть без використання фоторепортажу та інфографіки. Прикладом можуть бути як регулярні відеоінформування про ситуацію в місті, країні, регіоні, так і аналітичні матеріали з числовими даними, з посиланнями на офіційні джерела. Зауважимо, що це стосується висвітлення воєнних подій. Події соціальні, особливо позитивні, повинні подаватися, використовуючи всі можливі засоби інформаційного дизайну, оскільки в цьому випадку візуалізація працює на підтримку споживачів інформації у такі непрості часи.

Список використаних джерел

1. Costa J. La esquemática. Visualizar la información. Barcelona: Editorial Paidós, Colección Paidós Estética, 2016. 222 p.
2. Селіванов І. Інфографіка як ефективний засіб комунікації під час воєнного стану. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 62, т. 2. С. 92–96. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/62_2023/part_2/62-2_2023.pdf#page=92 (дата звернення: 18.05.2024).
3. Data visualization beginner's guide: a definition, examples, and learning resources: Tableau. URL: <https://www.tableau.com/learn/articles/data-visualization> (дата звернення: 08.05.2024).
4. Газін А. Розмова з Олегом Олашиним. URL: <https://textura.in.ua/posts/talk/oleg-olashyn-interview/> (дата звернення: 08.05.2024).
5. Tufte E. Seeing with fresh eyes: meaning, space, data, truth. Connecticut: Graphics Press LLC, 2020. 176 p.
6. Russia attacks Ukraine. URL: <https://multimedia.scmp.com/infographics/news/world/article/3168280/ukraine-crisis/index.html> (дата звернення: 08.05.2024).
7. З України видворили журналіста Дулмерса, який поширив фото ракетних ударів по Одещині. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3447739-z-ukraini-vidvorili-zurnalista-dulmersa-akij-posiriv-foto-raketnih-udariv-po-odesini.html> (дата звернення: 04.05.2024).
8. Беца-Білоусенко О. Радіоведучий Тудор Кілару про роботу фіксера в Україні: «Деякі медійники з інших країн не розуміють, що це справжня війна й тут небезпечно». URL: <https://detector.media/community/article/197727/2022-03-26-radioveduchyy-tudor-kilaru-pro-robotu-fiksера-v-ukraini-deyaki-mediynyky-z-inshykh-krain-ne-rozumiyut-shcho-tse-spravzhnya-viyna-y-tut-nebezpechno/> (дата звернення: 04.05.2024).
9. Хемій М. Як реагують обкладинки світових ЗМІ на війну Росії проти України. URL: <https://bazilik.media/iak-reahuiut-obkladynky-svitovykh-zmi-na-vijnu-rosii-proty-ukrainy/> (дата звернення: 08.05.2024).

Наукове видання

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

IX Міжнародної науково-практичної конференції

«ІНФОРМАЦІЯ ТА СОЦІУМ»

(07 червня 2024 р.)

*Редакційна колегія та організатори конференції не несуть відповідальності
за точність викладених у публікаціях фактів та даних.*

*У матеріалах конференції максимально точно відбитий стиль викладення,
запропонований учасниками*

Редактор О. А. Содатова
Технічний редактор О. К. Гомон

Підписано до друку 07.10.2024 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 10,11
Тираж 100 прим. Зам. № 73

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018 р.